

Sara Øien Humlen

If you can't beat them, join them?

En innholdsanalyse av endringer i Fremskrittspartiets, Høyres, Kristelig Folkepartis og Venstres valgprogram fra 1989 til 2009

**Masteroppgave i statsvitenskap
Trondheim, juni 2015
Norsk teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultetet for samfunnsvitenskap og teknologiledelse
Institutt for Sosiologi og Statsvitenskap**

Sammendrag

Denne oppgaven handler om hvordan en endret partikonkurranse kan få partier til å endre sin politikk. Oppgaven tar sikte på å undersøke om de borgerlige partiene Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre har endret sin politikk som følge av Fremskrittspartiets velgersuksess. Vice-versa har jeg også undersøkt om FrP har moderert sin politikk for å bedre sitt koalisjonspotensiale. Analyse materialet er de fire borgerlige partienes valgprogram fra årene 1989, 1997, 2005 og 2009.

Valgprogrammene er gjort til gjenstand for både kvantitativ og kvalitativ innholdsanalyse. I den kvantitative analysen er det for hvert program gitt koder etter parti og årstall, og innholdet er beskrevet ved hjelp av 20 variabler. Disse variablene dekker de fire ideologiske dimensjonene: Innvandring og integrering, offentlig-privat, vekst-vern og religiøs-sekulær. Den kvantitative analysen viser en viss konvergens mellom FrP og Høyre i 2009 på innvandringsdimensjonen. Den kvalitative analysen bygger i stor grad på de samme inndelingene som den kvantitative. Denne analysen viser at Høyre fører en strengere tone i sin innvandringsargumentasjon i 2009 enn i de foregående år. Det er imidlertid fortsatt store retoriske forskjeller i FrPs og Høyres valgprogram når det gjelder innvandrings spørsmål. Den kvalitative analysen viser at FrPs innvandringsretorikk har utviklet seg fra velferdssjåvinisme i 1989 til å i størst grad omhandle kulturell konflikt mellom folkegrupper, og FrP står fremdeles alene om denne typen retorikk i Norge. I Høyres argumentasjon ligger det i stor grad et økonomisk rasjonale til grunn. Analysens funn om Høyres bevegelse i retning FrP på innvandringsdimensjonen, kan være et bidrag i forståelsen av den blå-blå regjeringdannelsen i 2013.

Forord

Denne masteroppgaven har blitt til i en periode med store forandringer; ny livssituasjon, ny by og ny leilighet. Masteroppgaven har på mange måter vært den eneste konstanten i denne fasen – på godt og vondt. Veien har blitt til underveis, og jeg har til tider vært usikker på hvordan utfallet av både oppgaven og den nye hverdagen ville bli. Når jeg sitter her i dag, er jeg rimelig fornøyd med begge deler.

Jeg vil rette en stor takk til min veileder, Anders Todal Jenssen, for innsiktsfull, ryddig og inspirerende veiledning. Hans tilbakemeldinger og kommentarer har vært til stor hjelp og nytte. Jeg kunne heller ikke vært foruten mine flotte studievenninner gjennom fem år i Trondheim, og en spesiell takk til min ”klippe”, Marit, som jeg både har ledd og grått med dette halvåret.

Jeg vil også takke min mor for gjennomlesning, for mye støtte og oppmuntring under hele prosessen, og for at hun på magisk vis får alt til å virke gjennomførbart.

Tusen takk!

5.juni 2015

Sara Øien Humlen

Sammendrag	III
Forord	V
Figurliste.....	VIII
1 Innledning.....	1
1.1 Problemstillinger.....	1
1.2 Den videre fremstillingen	3
2 Teoretisk rammeverk.....	5
2.1 Konfliktstrukturen.....	5
2.2 Hvordan handler partiene?.....	8
2.2.1 Konkurransen om velgerne: Partiene som tilbydere.....	9
2.2.2 Teorien om sakseierskap.....	11
2.2.3 Sakseierskap sett under norske forhold.....	13
2.3 Å bli et relevant parti	15
2.4 Høyrepopulistiske partier.....	17
3 Metode	22
3.1 Hva kan partiprogrammene fortelle oss?.....	22
3.2 Innholdsanalyse.....	23
3.3 Kvantitativ innholdsanalyse.....	24
3.3.1 Operasjonalisering av variablene.....	25
3.4 Kvalitativ innholdsanalyse.....	26
3.5 Validitet og reliabilitet	27
3.5.1 Validitet og reliabilitet i kvantitativ innholdsanalyse.....	27
3.5.2 Validitet og reliabilitet i kvalitativ innholdsanalyse.....	29
4 Volum og balanse: Kvantitativ innholdsanalyse.....	32
4.1 Innvandring-solidaritetsdimensjonen.....	32
4.1.1 Kvantitativ analyse av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere.....	34
4.1.2 Kvantitativ analyse av familieinnvandring.....	37
4.1.3 Kvantitativ analyse av krav til språk- og kulturkunnskap	40
4.2 Vekst-vern.....	41
4.2.1 Kvantitativ analyse av teorien om menneskeskapte klimaendringer.....	42
4.3 Oppsummerende diskusjon.....	44
5 Kvalitativ analyse – et dypdykk	50
5.1 Innvandring, og mottak av flyktninger og asylsøker	50
5.2 Kvalitativ analyse av familieinnvandring	57
5.3 Kvalitativ analyse av krav til språk- og samfunnskunnskaper.....	60
5.4 Kvalitativ analyse av menneskeskapte klimaendringer	63
7 Avslutning.....	68

Litteraturliste	71
Kilder: Partienes valgprogram.....	77
Vedlegg 1 - Kodebok.....	78
Vedlegg 2 – Grafisk fremstilling kvantitativ innholdsanalyse.....	85

Figurliste

Figur 1. Omfang av omtale av innvandring og integrering i prosent av partiprogrammet som helhet	33
Figur 2. Omfang av omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere i prosent av programmet som helhet.	34
Figur 3. Balanse i holdningen til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere.	36
Figur 4. Omfang av omtale av familieinnvandring i prosent av programmet som helhet.....	38
Figur 5. Balanse i holdningen til familieinnvandring.	39
Figur 6. Omfang av omtale av krav til norsk språk og kulturkunnskaper i prosent av programmet som helhet.....	40
Figur 7. Balanse i holdning til krav om norsk språk og kulturkunnskap.....	41
Figur 8. Omfang av omtale av teorien om menneskeskapte klimaendringer i prosent av programmet som helhet.....	42
Figur 9. Balanse i holdningen til teorien om menneskeskapte klimaendringer.....	43

1 Innledning

Gjennom de siste tre tiår har høyrepopulistiske partier hatt økende suksess i post-industrielle stater. Ikke bare har disse partiene opparbeidet seg stor støtte i lokale og nasjonale valg, men flere steder har de også trått inn i regjering, i land som Østerrike, Nederland og Italia (Jupskås 2015). Selv om Fremskrittspartiet de siste 20 årene har vært et av de partiene som har sanket flest stemmer i nasjonale valg i Norge, med over 20 prosent i 2005 og i 2009, har de inntil siste stortingsvalg blitt avvist som samarbeidspartner på nasjonalt nivå av de andre borgerlige partiene. Dette tyder på at ideologiske forskjeller har mye å si når partier skal velge potensielle koalisjonspartnere. Etter 40 år i opposisjon, og 40 år etter Anders Langes berømte tale på Saga kino, trådte FrP i 2013 endelig inn i regjering med Høyre, med støtte fra Kristelig Folkeparti og Venstre. Hva førte til at FrP i 2013 ble ansett som en samarbeidskandidat for de andre borgerlige partiene?

Etter Høyres landsmøte i 2009 uttalte partileder Erna Solberg at Høyre kom ut av landsmøte med en ”klar og skarp profil”, men ville ikke gå med på at partiet hadde tatt et klart skritt nærmere FrP: ”Når du ser på vedtakene som er fattet, er det vanskelig å si at vi har beveget oss noe særlig i den ene eller andre retningen. Men programmet er tydeligere på områder som integrering og forsvarspolitik”¹, hevdet Solberg etter landsmøtet. Det ble likevel hevdet at Høyre hadde nærmet seg Fremskrittspartiet. Har partikonkurransen ført til at avstanden mellom partiene har blitt mindre?

1.1 Problemstillinger

I denne oppgaven vil jeg forsøke å belyse hvordan en endret partikonkurransen kan bidra til at partiene endrer innholdet i sin politikk. Bjørklund og Goul Andersen (2002:128) viser til ”oppdemmingsstrategier” fra partiene som utfordres av FrP, og hevder at de andre partienes ”svar” ikke har vært å legge mer vekt på de humanitære verdiene, men derimot å stramme inn innvandrings- og flyktningspolitikken, både symbolsk og reelt. Denne tolkningen føyer seg sammen med argumenter om at de

¹ Agderposten, 11.05.2009

høyrepopulistiske partiene i Europa har hatt en ”smitteeffekt” på andre partiers politikk (se f.eks. Bale, Green-Pedersen, Krouwel, Luther og Sitter 2010; Schain 2006; Harmel og Svåsand 1997).

Ifølge tesen om *smitten fra høyre*² (Spanje 2010; Norris 2005), vil de etablerte partiene i møte med de høyrepopulistiske partiene tilegne seg deres politikk i et forsøk på å demme opp for disse partienes suksess. Tradisjonelt har man ventet at det først og fremst er de moderate høyrepartiene som vil nærme seg de høyrepopulistiske partiene når disse opplever suksess (Harmel og Svåsand 1997). Dette skyldes tesens forutsetning om at partienes siktemål ved en tilnærming til de høyrepopulistiske partienes politikk er å vinne tilbake velgere – eventuelt å legge grunnlaget for en fremtidig koalisjon (Bale 2010). I Norge er Høyre det borgerlige partiet som har tapt flest velgere til FrP. Hvis Høyre har brukt en oppdemmingsstrategi, må vi forvente å finne endringer i Høyres program på de punktene Høyre tror de kan stoppe eller snu velgervandringen fra Høyre til FrP. Også de to støttepartiene til den blå-blå regjeringen, Kristelig Folkeparti og Venstre, vil bli inkludert i analysene for å undersøke om også disse partiene har gjort oppdemmingsstrategier i sine programrevisjoner, eller om de – tvert om – har valgt en konfrontasjonslinje overfor FrP for å delegitimere FrPs politikk.

Vice-versa vil jeg også undersøke om FrP har gjort noen moderasjoner i sine partiprogram i et forsøk på å nærme seg de borgerlige partiene og å etablere et regjeringssamarbeid. Partileder Siv Jensen uttalte før forrige stortingsvalg at FrPs strategi var fastsatt på å gå til valg på å danne regjering med alle de ikke-sosialistiske partiene, også sentrumpartiene (Kristjánsson og Vegstein 2012). Dermed kan det også forventes at FrP har moderert sin politikk på noen områder for å bedre partiets koalisjonspotensiale. Med dette som bakgrunn har jeg formulert en overordnet problemstilling:

- 1) Har de borgerlige partiene Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre endret sin politikk som følge av Fremskrittspartiets velgersuksess?**

² Omtales som *the contagion of the right* av Spanje (2010) og Norris (2005).

For å kunne belyse oppgavens hovedproblemstilling er det også nødvendig å spørre:

2) Har Fremskrittspartiet moderert sin politikk for å nærme seg de borgerlige partiene og oppnå regjeringssamarbeid?

Ved å bare inkludere spørsmål 1 kan man finne svar på de borgerlige partiene Høyre, KrF og Venstres tilnærminger – eller eventuelt økende avstand – i møte med FrP. Ved å inkludere spørsmål nummer 2 blir det også mulig å avklare om også FrP har endret sine posisjoner for å gjøre seg mer attraktiv som regjeringspartner eller om de stolte på at et godt valgresultat for FrP ville sikre dem plass i regjeringen uansett. En kan godt tenke seg at FrP har blitt mer ytterliggående i noen av sine hjertesaker dersom Høyre, KrF og Venstre har nærmet seg deres opprinnelige standpunkter.

1.2 Den videre fremstillingen

Før jeg går i gang med å besvare oppgavens problemstillinger, vil jeg i kapittel 2 gjøre rede for oppgavens teoretiske fundament, med særlig fokus på de ideologiske dimensjonene, eller konfliktstrukturen i norsk politikk, og sakseierskapsteorien. Jeg vil også gjøre rede for noen essensielle begrep i faglitteraturen. I kapittel 3 beskriver jeg hvilke metoder som ligger til grunn for den empiriske analysen, og hvordan partiprogrammene blir operasjonalisert for å gi svar på mine problemstillinger. Både den kvantitative og den kvalitative innholdsanalysen beskrives, og noen metodiske utfordringer drøftes. Analysene fokuserer på de fire sterkeste ideologiske dimensjonene i valg etter valg: *innvandring-solidaritet*, *vekst-vern*, *offentlig-privat* og *religiøs-sekulær* (Aardal 2003, 2011).

Resultater fra de empiriske undersøkelsene presenteres og drøftes i kapittel 4 og 5, som deles inn ved å først presentere funn fra den kvantitative innholdsanalysen av partienes programmer. Fire av de 20 kvalifiserte variablene vil bli presentert og kommentert, mens en grafisk fremstilling av de resterende 16 variablene lagt ved som appendiks (se vedlegg 2). Videre følger en oppsummerende diskusjon av den kvantitative analysen. Den kvalitative analysen presenteres og drøftes underveis for å utdype og nyansere resultatene fra den kvantitative analysen.

2 Teoretisk rammeverk

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for oppgavens teoretiske fundament, for å belyse hvordan en endret partikonkurranse kan bidra til at partiene endrer innholdet i sin politikk. Jeg vil gi en kort innføring i konfliktstrukturen i norsk politikk, samt greie ut om sakseierskapsteorien. Noen essensielle begrep i faglitteraturen vil også bli redegjort for.

2.1 Konfliktstrukturen

For å undersøke om de borgerlige partiene har nærmet seg hverandre politisk, er det nødvendig å ha en forståelse av den politiske konfliktkulturen. Under vil jeg gi en kort historisk presentasjon av skillelinjene i norsk politikk, og videre identifisere seks ideologiske dimensjoner som preger dagens velgerpolitikk.

Politiske skillelinjer betegner varige motsetninger som har betydning for fremveksten av – og den videre opplutningen om – politiske partier (Aardal 2007b:222). Begrepet knyttes ofte til Lipset og Rokkans (1967) historisk-sosiologiske modell over den politiske utviklingen i Vest-Europa. Det klassiske utgangspunktet for identifikasjonen av skillelinjene i norsk politikk finner vi særlig i Rokkan og Valens (1964) arbeider. De spesifiserte konfliktlinjene til å omfatte:

- 1) Et territoriell motsetning mellom sentrum og periferi.
- 2) En sosio-kulturell motsetning mellom akademisk utdannede, ”europeiserte” embetsmenn og patrisierne i byene, og de mer nasjonalt orienterte bøndene i landdistriktene.
- 3) En religiøs motsetning mellom den sekulariserte bybefolkningen på den ene siden og en mer fundamentalistisk lekmannsbevegelse og ulike frikirker på den andre.
- 4) En moralsk motsetning knyttet til kontroll over produksjon og salg av alkohol.
- 5) En økonomisk konfliktlinje på varemarkedet mellom kjøperne og produsentene av fiske- og landbruksprodukter – igjen et uttrykk for en motsetning mellom bybaserte og landlige interessedektorer.

- 6) Motsetningen på arbeidsmarkedet, i utgangspunktet mellom arbeidsgivere og lønnstakere og senere primært i de store enheter i økonomien og i den offentlige sektor, mellom arbeidsgivere og funksjonærer.

(Rokkan og Valen 1964, Rokkan 1987:137)

Hvilke konfliktdimensjoner gjør seg gjeldende blant velgerne i Norge i dag? Ifølge Aardal (2007a:59) spiller sosial, økonomisk og geografisk tilknytning en mindre rolle i dag enn i etterkrigstiden. Gjennom norske velgerundersøkelser siden 1977, har det avtegnet seg et mønster bestående av en rekke ulike konfliktdimensjoner, der særlig fire har vist seg viktigere i valg etter valg de siste tiårene. De to første er konsistente med de tradisjonelle konfliktlinjene beskrevet ovenfor, først en offentlig-privat-dimensjon som samsvarer med den klassiske venstre-høyre-dimensjonen, og en religiøs-sekulær dimensjon. De to neste dimensjonene består av vekst-vern-dimensjonen, og en innvandring-solidaritet-dimensjon. En rekke analyser har vist at disse fire dimensjonene har spilt en viktig rolle i velgernes valg av parti (Aardal 2003, 2011). Panelkorrelasjonen for de fire dimensjonene i perioden 1977-2001 er høye. Det tilsier at velgernes plassering langs konfliktlinjene er ganske stabil fra et valg til det neste (Aardal 2003:79). Etter valgundersøkelsene fra valget i 2001 ble det i tillegg identifisert to andre konfliktdimensjoner, sentrum-periferi-dimensjonen, og global-nasjonal-dimensjonen som er et utslag av konflikten rundt en stadig økende globalisering (Aardal 2007a:61).

Basert på undersøkelser av partiprogrammer, velgerdata og ekspertundersøkelser, kan det identifiseres seks ulike ideologiske dimensjoner i norsk politikk (Aardal 2007a:78; Narud og Valen 2007:130). Disse er:³

Innvandring-solidaritet: Inneholder motsetninger i syn på innvandring, innvandrere, integrasjon og u-hjelp. Holdningsspørsmål om at ledige arbeidsplasser må gå til nordmenn først, at innvandring er en trussel mot norsk egenart, osv. definerer denne

³ Aardals navn på konfliktdimensjonene avviker noe fra Narud og Valens, mens innholdet i all hovedsak er likt. Begge navnene presenteres her for ordens skyld. Aardals betegnelse står foran skråstreken og Narud og Valens etter.

dimensjonen. FrP begynte å markere seg på denne dimensjonen mot slutten av 1980-tallet (Jupskås 2013a:10).

Offentlig privat/Høyre-venstre: Inneholder motsetninger i synet på statlig regulering av økonomien kontra markedsløsninger. Holdningsspørsmål som økonomisk utjevning, at høye inntekter må beskattes hardere, osv. definerer denne dimensjonen. Dimensjonen har stått sentralt i FrPs suksess, selv om utviklingen over tid viser at motstanden mot skatter og avgifter var viktigere for FrPs velgere før enn nå⁴ (Jupskås 2013a:10).

Vekst-vern: Inneholder motsetninger om grad av miljøvern framfor økonomisk vekst. Spørsmål som takten i oljeproduksjonen, bygging av gasskraftverk, og miljøvern står sentralt.

Religiøs-sekulær/Moral-religion: Dimensjonen inneholder motsetninger om kristendommens stilling i samfunnet, samt holdning til spørsmål om frivillig abort og alkoholregulering. Kristelig Folkeparti har hatt en forankring blant velgere som er opptatt av moralsk-religiøse spørsmål (Aardal 2003:105).

Sentrum-periferi: Inneholder motsetninger mellom sentrale strøk og distriktene. Dimensjonen defineres mellom annet av spørsmål rundt hvorvidt statlige institusjoner bør flyttes ut til distriktene, eller hvorvidt styresmaktene forstår situasjonen i bygde-Norge.

Global-nasjonal: Inneholder motsetninger i synet på globalisering og internasjonalisering. Dimensjonen er et utslag av konflikten rundt en stadig økende globalisering.

Analyser av partiprogrammene viser et mønster langs disse seks dimensjonene som i stor grad samsvarer med velgerundersøkelsene (Strøm og Leipart 1989, 1992; Flåtten 2000; Berg 2003; Narud og Valen 2004). Derfor vil jeg bruke disse ideologiske dimensjonene som et instrument for å beskrive hvordan partiene ”flytter” sine

⁴ Riktignok med unntak for 2001-valget hvor skattespørsmål dominerte valgkampen (Jupskås 2013a)

posisjoner i det politiske rommet dimensjonene beskriver. Den empiriske analysen er utarbeidet på bakgrunn av de fire dimensjonene som har vist seg viktige i valg etter valg de siste tiårene, *Innvandring-solidaritet*, *Offentlig-privat*, *Vekst-vern* og *Religiøs-sekulær*.

2.2 Hvordan handler partiene?

Strøm (1990) mener at partiene alltid vil ha en *vote-seeking*, *office-seeking* og en *policy-seeking* atferd. Med andre ord: De vil vinne valg, søke makt og ønsker gjennomslag for sin politikk (Simonnes 2011:14). I motsetning til flere forskere, hevder de Lange (2012) at regjeringsdeltakelse hos et høyrepopulistisk parti kan forklares med standard teorier på koalisjonsdannelse. Hun argumenterer for at "the recent inclusion of [right-wing populist parties] in West European Cabinets, and the reliance of mainstream parties on [right-wing populist parties] as support parties, are the consequence of the office- and policy- seeking behavior of mainstream right parties" (de Lange 2012:914). Dersom man legger til grunn at partieliten er både office- og policy-seeking, kunne man anta at høyrepopulistiske partier ville tre inn i regjering med et mainstream høyreparti (og muligens sentrum-høyre partier) når (1) de trengs for å danne en majoritetskoalisjon – som er hva Sartori (1976:122) kaller å bli et "relevant parti", og (2) når den ideologiske avstanden mellom det høyrepopulistiske partiet og mainstream høyre har blitt mindre enn mellom mainstream høyre og mainstream venstre; med andre ord, når de har konvergert ideologisk (Jupskås 2015). En teori på koalisjonsdannelse, minimal range theory, hevder at mainstream partiene og høyrepopulistiske partier søker å minske ideologiske forskjeller når de danner koalisjoner, noe som tyder på at policy-avstand mellom disse partiene er en avgjørende variabel når man søker å forklare regjeringsdeltakelsen til høyrepopulistiske partier (de Lange 2012).

Det er grunn til å forvente at i hvert fall Høyre har nærmet seg FrP i innvandringspolitiske spørsmål, for å vinne tilbake stemmer de har mistet til FrP som følge av velgervandring. Har FrP også gjort endringer i sin politikk for å redusere den ideologiske avstanden til mainstream høyre? Har FrP moderert sin politikk for å gjøre seg mer spiselig for potensielle regjeringspartnere? FrPs holdningsprofil på innvandring-solidaritetsdimensjonen har ført til et stort tilsig av nye velgere, og

valgundersøkelser viser at de som har forlatt sine gamle partier til fordel for FrP i stor grad vært på linje med FrP i innvandrings- og bistandsspørsmål (Aardal 2011). Dermed kan det lønne seg for FrP å *ikke* moderere sin politikk på området, for å verne om sitt statseierskap.

2.2.1 Konkurransen om velgerne: Partiene som tilbydere

Mens man tidligere i stor grad kunne utlede velgernes syn på partiene ut fra velgernes plassering i de sosiale strukturene, har svekkelsen av de sosiale båndene mellom parti og velger ført til at man ikke lenger kan ta dette for gitt (Aardal 2011:132). Det er en generell oppfattelse at strategier for å oppnå stemmer har blitt stadig viktigere siden 1970-tallet (Narud 1996:42-43). Velgerne stemmer ikke lenger med grunnlag i sosioøkonomisk tilhørighet, men er kjennetegnet av først å fremst å ta sine valg som en følge av enkeltsaker og ideologisk grunnsyn (Simonnes 2011:15). Dermed er ikke partiene ”sikret” stemmer på samme måte som før, og de ”tvinges” til å være stemmesøkende. Man kan anta at målet om stemmemaksimering har stått sentralt i strategiene bl.a. Høyre, KrF og Venstre benyttet for å ta opp konkurransen med FrP – og at det brukes som et strategisk mål for å sikre seg makt.

Det finnes i hovedsak to teoretiske rammeverk i parti- og valglitteraturen som søker å forklare hvordan partiene konkurrerer om velgerne. *Spatial theory* tar utgangspunkt i at partiene ensidig må tilpasse seg velgeren får å prøve å vinne velgerens stemme. *Saliency theory* bunner i at partiene også kan påvirke hva velgeren oppfatter som viktig, og på denne måten sørge for at velgeren tilpasser seg partiets interesser. Førstnevnte retning har vært den mest framtrædende i partilitteraturen hittil (Meguid 2005:348). Det skyldes særlig Downs’ (1957) *nærhetstese*⁵, som har blitt toneangivende for parti- og valgforskning (Simonnes 2011:16). Tesen bygger på en logikk om tilbud og etterspørsel, hvor partiene representerer tilbudssiden og velgerne etterspørselen. Dersom partiene skal klare å vinne velgernes stemme, må de tilby en politikk som er mest mulig lik den velgeren ønsker. Downs (1957:49:59) hevder at velgerne stemmer på det partiet som ligger nærmest politisk, og at dette – under bestemte forutsetninger - leder til en konkurranse om sentrum av politikken. Downs (1957:126-127) understreker likevel at partiene i et flerpartisystem også vil være

⁵ Medianteteoriet

avhengig for å skille seg ut for å kunne oppnå stemmer. Downs nærhetstese drøfter det enkleste caset, og er dermed bygget på en noe endimensjonal forståelse av den politiske konkurransen, med grunnlag i høyre-venstre-aksen – selv om han er åpen for at det politiske rommet kan ha flere dimensjoner, partier, etc.

Dersom man i stedet for Downs' (1957) nærhetstese, ser på *retningsteorien* (Rabinowitz og MacDonald 1989), får man en mer kompleks tilnærming til partikonkurransen. Teorien bygger på en flerdimensjonal forståelse av partikonkurransen, og går kort sagt ut på at velgerne vil stemme på det partiet som inntar en retning for politikken som samsvarer med velgernes preferanser. Ifølge Rabinowitz og MacDonald (1989:109) vil partiene tjene på å innta ytterliggående standpunkter på et saksfelt, og velgerne vil stemme på det partiet som har sterkest standpunkt på det saksfeltet de er opptatt av. At partiet inntar mer ytterliggående standpunkt enn velgerne bidrar til en tydeliggjøring av hva partiet mener i en sak.

Sosiale forklaringsvariabler som partiidentifikasjon og klasses tilhørighet har mistet mye av sin betydning for stemmegivning både i Norge og i andre land (Karlsen 2004:612-613). Spatial theory-tradisjonen har senere blitt utfordret av teorier som tar utgangspunkt i at partiene ikke bare konkurrerer ved å innta posisjoner på bestemte dimensjoner, men også ved å vektlegge enkelte saker mer enn andre (Simonnes 2011:16). Partiene velger hvilke saker de skal løfte, noe som betyr at partiene kan ta hensyn til både hva som skaffer dem stemmer og hva som skaffer dem samarbeidspartnere. Ved å undersøke hvilke saker de borgerlige partiene vektlegger, og om de nærmer seg hverandre i disse sakene, kan man også undersøke om partiene går inn for en office-seeking, vote-seeking eller policy-seeking atferd.

En kan hevde at de ideologiske dimensjonene presentert i kapittel 2.1 er det grunnsynet standpunktene til enkeltspørsmål (issues) springer ut av. Norsk politikk er flerdimensjonal og partienes avstand til hverandre varierer i et dynamisk samspill alt etter hvilke konfliktlinjer og saker som står i fokus. Velgergruppens ideologiske orienteringer utgjør et kontinuum som i mange tilfeller overlapper hverandre, og man kan skifte parti uten nødvendigvis gi avkall på sine politiske grunnverdier (Aardal 2003:91). En forklaring på folks partivalg dreier seg om saksstemmegivning, og velgerne stemmer i stor grad ut i fra hvor partiene står i enkeltsaker (Karlsen

2004:613). Ved at partiene vektlegger visse saker mer enn andre, kan de påvirke hva velgerne oppfatter som viktig, noe som igjen vil være avgjørende for stemmegivningen (Saglie 2002:30) Dette leder oss mot teorien om sakseierskap.

Hovedtanken bak teorien om sakseierskap kan spores tilbake til Budge og Farlie (1983). Deres begrep *saliency theory* – aktualitetsteori – tar utgangspunkt hvordan partiene nærmer seg velgere i en valgkamp. Budge og Farlie (1983) hevder at partiene bare fokuserer på saker hvor de allerede nyter tillit. Dersom partiene nevner andre saker, kan de risikere å gjøre saker som er ugunstig for partiet aktuelle, og konkurrerende partier som nyter tillit på dette området vil da dra nytte av at saken kommer på dagsordenen. Videre skal jeg først gjøre rede for teorien om sakseierskap slik John R. Petrocik (1996) formulerer den. Videre vil jeg basert på denne redegjørelsen vise hvordan teorien om sakseierskap kan overføres til et flerpartisystem som i Norge.

2.2.2 Teorien om sakseierskap

Petrociks (1996) artikkel "Issue Ownership in Presidential Elections" bygger i stor grad på Budge og Farlies arbeider. Her formulerer han en teori for å studere valgkampers effekt på velgernes stemmegivning, og hevder at partiene gjennom å konkurrere med hverandre opparbeider seg eierskap til enkeltsaker. Med eierskap forstås det her som et tillitsforhold mellom velgere og partiene på ulike saksområder. Det er ikke nok å være forbundet med eller profilert i forhold til saksområdet, eierskapet ligger i at velgere mener partiet er det beste til å håndtere et gitt problemområde (Karlsen 2004:614).

Petrociks teori om sakseierskap handler om partistrategi og om hvordan partiene vinner velgere på grunn av sin troverdighet i politiske saker som er aktuelle og som velgerne prioriterer høyt. Det som står sentralt i teorien om sakseierskap er nettopp koblingen mellom sakenes aktualitet – den politiske dagsordenen – og partiens troverdighet på vedkommende saksområde (Ansolabehere & Iyengar 1994; Budge & Farlie 1983; Petrocik 1996). Teorien legger til grunn at partiene har opparbeidet seg tillit på *spesifikke* områder, og dersom et parti har spesielt stor tillit blant velgerne på et gitt saksfelt, sies det å ha *eierskap* til dette saksfeltet – enten det gjelder

eldreomsorg, miljøvern, innvandring eller andre spørsmål (Aardal 2011:132). Hvordan opparbeider partiene seg så eierskap til saker? Ifølge Petrocik (1996) knytter sakseierskap til de ulike konfliktdimensjonene partiene har vokst ut fra. Etableringen av eierskapet knyttet til to forhold: Partiets historiske velgerbase og omdømmet partiet har skaffet seg gjennom løsninger på store politiske utfordringer og kriser. Partier vokser fram på bakgrunn av interessemotsetninger mellom ulike sosiale grupper, ofte knyttet til økonomiske, religiøse, etniske, språklige eller regionale forskjeller (Karlsen 2004:615). Partiene har forsvart interessene til sine "klienter". Selv om sammenhengen mellom sosial struktur og partivalg er svekket over tid, hevder Petrocik (1996) at sammenhengen fortsatt er sterk. Gjennom sin historie – særlig som regjeringspartier – har dessuten partiene fått ord på seg for å være særlig dyktige på noen politikkområder.

Hovedpoenget i sakseierskapsteorien er at partiene bruker valgkampen til å sette søkelys på saker og politiske spørsmål hvor de har en relativ fordel i velgerskaren (Opsahl 2005:13). Partienes evne til å sette saker de har "eierskap" til på dagsordenen kan stimulere velgernes interesse for og syn på partiene (Petrocik 1996:827-828; Narud og Valen 2001:397-399). En kan oppsummere sakseierskap ved premisset om at et parti oppfattes som mer troverdig enn andre i en gitt sak, at partiet forsøker å sette denne saken på dagsorden, og at partiet vil tiltrekke seg velgere som oppfatter denne saken som spesielt viktig. Dersom et parti får valget til å handle om et politisk spørsmål der partiet har større troverdighet enn motstanderen, foreligger det ifølge Petrocik (1996:826) en "valgkampeffekt". Dersom saksområdet aktualiseres for velgere som har tillit til partiet på området, kan denne tilliten høstes i form av stemmer på valgdagen (Karlsen 2004:613). Det som foreligger som den "kritiske" eller avgjørende forskjellen mellom valg er derfor hvilke saker velgerne er opptatt av, og ikke velgernes posisjoner i disse sakene. Petrocik (1996:826) hevder at både individuell stemmegivning og aggregerte valgutfall i stor grad vil følge dagsordenen, og den avgjørende konstanten er partienes eierskap til de ulike sakene.

Velgernes oppfatning av partienes sakskompetanse, bestemmes både av langsiktige og kortsiktige faktorer. Ifølge Karlsen (2004:615) kan eierskapet også være av mer kortsiktig karakter, ved at det knyttes til det politiske rullebladet til den sittende

regjering. Et parti kan få kortsiktig eierskap til en sak dersom motstanderpartiet får skylden for et aktuelt problem gjennom å sitte i regjering (Karlsen 2004:615).

2.2.3 Sakseierskap sett under norske forhold

Det er flere forhold som gjør at sakseierskap jfr. Petrocik (1996) ikke uten videre kan overføres til norske forhold. Teorien om sakseierskap slik den er formulert av Petrocik (1996), bygger på forutsetningen om stabile eierskap. Norge har en flerdimensjonal politisk konfliktstruktur, hvor de forskjellige partienes relative vektlegging av hver konfliktdimensjon gjør at de i ulik grad drar nytte av at en bestemt sak kommer på dagsorden (Narud og Valen 2001: 10-12). Sakseierskap i norsk kontekst må oppfattes som flerdimensjonalt og dynamisk, og ikke som en ”kritisk konstant” (Karlsen 2004:619; Jenssen og Aalberg 2004:333-334).

I et to-partisystem, som Petrociks teori tar utgangspunkt i, vil det ene partiet nødvendigvis ha flertall for sin løsning i en gitt sak. Dermed har ett av partiene eierskap til de enkelte sakene, og det finnes bare én utfordrer til sakseierskapet. I et flerpartisystem som det norske søker partiene oppmerksomhet rundt saker der flere enn deres allerede overbeviste tilhengere støtter partiets forslag, som betyr at partier kan satse på samme sak. Dermed må partiene, i tillegg til å fremheve saksområder der de har stor troverdighet, forvalte sakseierskapet i konkurranse med andre, og det blir et mål i seg selv å bli sterkere assosiert med en sak enn noe annet parti. For at partiet skal oppnå velgergevinst må velgernes assosiasjoner binde partiet til saken. Dette er kjernen i priming-effekten: et parti som ikke assosieres med en sak vil ikke kunne oppnå gevinst uansett hvor mange velgere som deler partiets standpunkt. I Norge finner vi et flerpartisystem, med et flerdimensjonalt rom av politiske motsetninger. Konkurransen skjer langs flere konfliktdimensjoner, og norske partier slåss både om å løfte fram egne saker og om sakseierskapet, og om innholdet i sakseierskapet. Ifølge Karlsen (2004:627) eksisterer stabile eierskap i liten grad i det norske systemet, og det er rimelig å anta at velgere har tillit til flere en ett parti i en gitt sak. Det er derfor vanskelig å behandle sakseierskapet som en ”kritisk konstant” som Petrocik gjør. Det er snarere snakk om en *kritisk variabel*. Dermed blir det viktig å studere hvordan sakseierskap utfordres og skifter (Jenssen og Aalberg 2004:333-334). Aardal og Waldahl (2004:288) hevder også at sakseierskap i flerpartisystem som det norske er

mer ustabil enn i topartisystemer, og understreker at sakseierskap dreier seg både om eierskap i form av tiltro til partiet på saksfeltet og en overbevisning om at saken er viktig.

Dersom nye partier som markerer seg på et nytt saksfelt, gjør et gjennombrudd på velgerarenaen, kan det drastisk endre de etablerte partienes handlingsrom og måten partiene i partisystemet samhandler på (Schain 2006:273). Økt oppmerksomhet på det nye saksområdet skjer på *bekostning* av oppmerksomheten rundt saksfelt de andre partiene har eierskap til (jfr. *saliency*-tradisjonen). Framveksten av nye partier kan tvinge fram nye strategier hos de etablerte partiene for å kapre velgere. Meguid (2005:349) har gjort en systematisering av handlingsvalgene, og hevder partiene har tre valgmuligheter; (1) ikke endre politikken, og velge å ignorere det nye partiet og holde fast ved sin politikk (2), ta avstand fra det nye partiet ved å tydeliggjøre motsatt standpunkt av det nye partiet, eller (3) Endre sin politikk, nærme seg det nye partiet og innta utfordrerpartiets standpunkt. Disse strategiske responsene er selvsagt idealtyper: I den ”virkelige verdenen” kan de gå over i hverandre, og partier kan bevege seg mellom dem. De er imidlertid et nyttig analytisk verktøy for den videre diskusjonen.

Rammeverket Meguid (2005) har tegnet opp er spesifikt innrettet mot situasjoner hvor de etablerte partiene utfordres av nye partier som *særlig markerer seg på ett saksfelt* – slik som Fremskrittspartiet har gjort med innvandringspolitikken (Simonnes 2011:17-18). Partier kan følge Meguids strategi 1, og velge å ignorere saksfeltet enten fordi det oppfattes som uviktig eller for vanskelig å diskutere. Det å unnlate å diskutere temaet som det nye partiet introduserer, kan sende et signal til velgerne om at partiet og saksfeltet ikke fortjener oppmerksomhet, og kan begrense partiets innflytelse.

Som vektlagt i teorien om sakseierskap, er oppmerksomheten et tema gis avgjørende for hvorvidt saksfeltet oppfattes som viktig av velgerne. Derfor kan strategi 2 og 3, hvor de etablerte partiene gir oppmerksomhet til temaet, være risikofyllt. Simonnes (2011:18) påpeker at dersom de etablerte partiene ikke samtidig lykkes i å ”stjele” partiets sakseierskap til saksområdet, kan de risikere at det nye partiet får *økt* oppslutning – kanskje på bekostning av eget parti. På en annen side kan det at flere partier tar opp de samme synspunktene som det nye partiet, også bidra til en

legitimering av det nye partiets politikk, noe som kan bidra til å øke oppslutningen til partiet ytterligere (Bale 2010:69). Selv om det nye partiet fører en ytterliggående politikk på saksfeltet, kan økt offentlig fokus på temaet, både blant de andre politiske partiene og i media, føre til en normalisering av politikken og en økt offentlig konsensus på området. Og selv om partiene tradisjonelt har blitt ansett som lite endringsvillige (Harmel og Janda 1994), er det på grunn av partikonkurransen⁶ ikke alltid et mulig valg for partiene å *ikke* å endre sin politikk. Dette kan føre til at et parti lykkes med å legge om den politiske dagsordenen – tross forsøk fra de andre partiene på å tone ned saksfeltet. Partiene vil da være nødt til å enten tydeliggjøre motsatt standpunkt (Meguids punkt 2) eller nærme seg partiet (Meguids punkt 3).

2.3 Å bli et relevant parti

Hvilke partier er relevante i spørsmålet om regjeringsdannelse? Sartori (2005:107) påpeker at selv om størrelse kan bety styrke, kan vi ikke simpelthen rangere partier etter stemmer eller mandater. Sant nok relateres *hvor mange* til *hvor sterkt*, men spørsmålet er fremdeles: Hvor mye styrke gjør et parti relevant, og hvor mye svakhet gjør et parti irrelevant? Dersom terskelen etableres – som den ofte gjør – på 5 prosent, fører dette ifølge Sartori (2005:107) til betydelige utelatelser. Et partis relevans er ikke bare en funksjon av oppslutning, men også av partiets posisjon langs høyre-venstre dimensjonen, i følge Sartori. I denne analysen fokuseres det imidlertid på flere politiske dimensjoner. Det handler om å tippe balansen, og et parti som rangeres på et 10 prosents-nivå kan i noen tilfeller telle betraktelig mindre enn et parti som bare oppnår 3 prosent. Dette er FrP et godt eksempel på, før regjeringsdannelsen i 2013.

Sartori (2005:107) stadfester visse regler i forhold til hvilke parti som bør bli medregnet og ikke, og det han kaller ”*a criterion of irrelevance*” vis-à-vis de mindre partiene. Først av alt blir størrelsen på partiet målt ved styrke, og partiets styrke består først og fremst av ”electoral strength”. Stemmer blir omgjort til seter, og Sartori (2005:107) påpeker at ”strength in seats” – styrke i seter – er det som i bunn og grunn teller når valget er over.

⁶ Dette kan også skyldes andre forhold enn bare partikonkurransen, som generell samfunnsutvikling, kriser, medias prioritering av saksfelt etc.

I neste omgang anses partiet som et instrument for regjeringsdannelse. Det som er mest tungtveiende for balansen for et flerpartisystem er i hvilken grad et parti trengs som en koalisjonspartner for et eller flere av de potensielle regjerende majoritetene. Et parti kan være lite men fremdeles ha et sterkt koalisjonsforhandlings-potensiale, dersom de kan være med å tippe balansen. Motsatt kan et parti være sterkt og samtidig mangle koalisjonsforhandlings-kraft, dersom de er en uønsket samarbeidspartner. For å undersøke gjennomførbare koalisjoner setter Sartori (2005:108) opp to regler for å avgjøre når et parti bør og ikke bør medregnes:

Regel 1: Et mindre parti kan bli ansett som irrelevant dersom det over tid forblir overflødig, det vil si at partiet aldri trengs eller brukes for å etablere en flertallskoalisjon. Likeledes må et mindre parti medregnes, uavhengig av hvor lite det er, dersom det stadig befinner seg i en avgjørende posisjon over tid, og ofte blir regjeringsparti.

Regelen har en begrensning, fordi den bare angår partier som er regjeringsorienterte, og ideologisk akseptable for de andre koalisjonspartnerne. Dette kan utelate noen relativt store partier i varig opposisjon. Derfor må kriteriet om irrelevans ifølge Sartori (2005:108) følges opp av et kriterium om relevans. Sartori presenterer en regel nummer 2, basert på makt til utpressing, eller mer presist, *blackmail potensialet* til opposisjonsorienterte partier.

Regel 2: Et parti kvalifiseres som relevant dersom dets eksistens eller opptreden påvirker taktikken i partikonkurransen, og særlig når det endrer retningen av konkurransen – ”By determining a switch from centripetal to centrifugal competition either leftward, rightward, or in both directions – of the governing-oriented parties” (Sartori 2005:108).

Oppsummert må vi medregne alle partier som enten har (i) *koalisjonspotensiale* og relevans for regjeringen i arenaen for koalisjonsdannelse, eller har (ii) *blackmail-potensiale* og konkurranserelevans i den opposisjonelle arenaen. Historisk sett har ikke de borgerlige partiene vært i stand til å oppnå majoriteten av setene i Stortinget

uten FrP siden 1985⁷. Medregnet FrP har imidlertid de borgerlige hatt flertall i alle valg unntatt i 2005 og 2009. Med andre ord, mellom 1985 og 2005, og etter det mest nylige valget i 2013, ville en borgerlig regjering enten måtte inkludere FrP eller være avhengig av støtte fra FrP (Jupskås 2015). I den forstand hadde FrP blitt et relevant parti. Dersom politiske partier hadde en utelukkende *office-seeking* atferd, skulle FrP vært akseptert som et regjeringsparti allerede på 1980-tallet, eller i det minste tidlig på 2000-tallet. Jupskås (2015) peker på at relevansen har dreid seg om *blackmail potensiale* fremfor *koalisjonspotensiale*. FrPs regjeringsdeltakelse ble avvist av de borgerlige helt frem mot stortingsvalget i 2013⁸, og FrP var lenge ansett som et parti som ikke var ideologisk akseptabelt for de andre borgerlige partiene. Dette betyr at ideologisk avstand har stor betydning når partier skal velge potensielle koalisjonspartnere. Videre i oppgaven skal jeg undersøke om FrP økte sitt koalisjonspotensialet ved å moderere sin politikk.

2.4 Høyrepopulistiske partier

Populisme refererer generelt til bestemte holdninger eller en type politisk mobilisering, karakterisert av en motsetning mellom – på den ene siden – en partileder og ”vanlige folk”, hvis problemer lederen utgir seg for å kjenne til og forstå, og – på den andre siden – et ”fjernt politisk etablissement” som anklages for å glemme eller ignorere hverdagsproblemene til folket (Decker 2006). Definert på denne måten er populistpartier primært et uttrykk for en latent misnøye, som økende sosial ulikhet i samfunnet, dårlige prestasjoner av politiske institusjoner eller relevante politikere, og disse politikernes påståtte manglende kunnskap om det daglige liv. Denne misnøyen blir identifisert, uttalt og tolket av populistene, og presentert på en måte som tillater dem å portrettere seg selv som talsmannen til ”mannen i gata”, som slåss mot det politiske etablissementet. De har en tendens til å gi enkle svar på kompliserte problemer, som å ”få de kriminelle utlendingene ut” (Grabow og Hartleb 2014:14). Mudde (2004:542) refererer til denne typen politikk som ”the politics of the *Stammtisch* (the pub)”, eller en type kommunikasjon som er rettet mot ”magefølelsen” til folk.

⁷ Særlig ikke etter at Senterpartiet drev til venstre på 1990-tallet og ble med å danne den rødgrønne-regjeringen i 2005.

⁸ Høyre åpnet for regjeringssamarbeid med FrP i 2009, mens KrF og Venstre ”åpnet døren” for regjeringssamarbeid med FrP i 2012 (Jupskås 2015).

Men, siden denne typen politikk er et trekk både ved høre- og venstrepopulisme, har Betz (2001) foreslått betegnelsene *inkludering* og *ekskludering* for å skille disse typene populisme. Ved denne tilnærmingen er venstrepopulisme i all hovedsak inkluderende. I tillegg til dens kritikk av kapitalisme eller neoliberalisme, og krav om for eksempel en ubetinget basisinntekt, høyere skatter for rike og nasjonalisering av banker og nøkkelindustrier, uttrykker venstrepopulister stor bekymring for de sosialt underprivilegerte som de ønsker å inkludere i samfunnet gjennom omfordeling av rikdom og politisk innflytelse. Venstrepopulismens økonomiske standpunkt er tydelig proteksjonistisk og vektlegger statlig innblanding i økonomisk planlegging og produksjon (Grabow og Hartleb 2014:15). Selv om venstrepopulisme ofte er ledet av karismatiske ledere, kan det bli kategorisert som det Hartleb (2004:59) omtaler som ”populism from or for below.”

Høyrepopulisme er derimot ekskluderende. Den skaper et skille mellom ”oss”, som er vanlige, lovlige mennesker fra moderlandet, og ”dem”. Hvem som til enhver tid beskrives som ”de andre”, kan skifte, men den politiske eliten og utlendinger – særlig (muslimske) innvandrere, asylsøkere og etniske minoriteter er gjengangere (Betz 1998:4). Definert på denne måten har høyrepopulisme to ”dikotome” ekskluderende dimensjoner: en *vertikal* som er rettet mot det ”fjerne” systemet, og en *horisontal* som er rettet mot kulturelle outsiders, utlendinger og innvandrere (Frölich-Steffen og Rensmann 2005:7; Bauer 2010:7). Slike grupper brukes av høyrepopulister for å piske opp enten latente fordommer eller reelle bekymringer blant sine potensielle følgere. Eksempelvis viser Mudde (2007:125,130-3) til at muslimske innvandrere og asylsøkere og etniske minoriteter anklages for å undergrave landets kulturelle identitet, og for å være ”sosiale parasitter” som utnytter velferdsstaten uten intensjon om å klare seg selv eller å integreres inn i ”vertskapslandet”. Ifølge høyrepopulister burde den nasjonale økonomien prinsipielt være forbeholdt det gjeldende landet og dets hardtarbeidende, opprinnelige borgere, som ifølge populistene er etterlatt ute i kulden av feilslått innvandringspolitikk utført av politisk korrekte regjeringer.

Denne typen populisme omtales av Hartleb (2004:59) som ”populism from above”, på grunn av den viktige rollen som utspilles av politiske ”lone fighters”. Høyrepopulister ser på seg selv som forkjempere for nasjonale og etniske interesser, og mobiliserer støtte ved å tydelig differensiere mellom ”the natives” fra andre folkegrupper,

nasjonaliteter og kulturer. De som ikke passer inn i vertskapslandet og/eller motsetter seg assimilering vil bli ekskludert eller deportert. Resultatet er ifølge (Grabow og Hartleb 2014:16) mer eller mindre åpen rasisme og fremmedfrykt, som i Vest-Europa hovedsakelig har vært rettet mot innvandrere og muslimer⁹. På bakgrunn av denne beskrivelsen av høyrepopulisme, defineres FrP videre i denne oppgaven som et høyrepopulistisk parti.

Begreper som gjerne blir forvekslet og brukt om hverandre er høyrepopulisme, høyreradikalisme og høyreekstremisme, da skillene mellom disse ofte oppleves som ganske glidende og uklare. Det er ulike holdninger som skiller høyreekstremisme fra høyreradikalisme og høyrepopulisme (Jupskås 2012:42).

Ifølge Østerud (2007:182) baserer høyreekstreme ideologier seg ofte på en tro om at enkelte grupperinger har en rasemessig, kulturell, religiøs eller annen overlegenhet overfor andre grupper. Videre begrenses gjerne begrepet høyreekstremisme til bevegelser som er åpent anti-demokratiske og som aksepterer – eller forfekter – vold som politisk virkemiddel (PST 2014). Høyreekstreme bevegelser og også kjent for å grunne i en ekskluderende nasjonalisme, rasisme, xenofobi (fremmedfrykt) og authoritarianisme, og bygger ofte på en sterk motstand mot globalisering, mens tradisjonelle verdier settes høyt (Jupskås 2012:42-47).

Høyreradikalisme skiller seg fra høyreekstremisme ved at den verken er anti-demokratisk eller preget av biologisk rasisme. Jupskås (2012:47-50) viser til at de høyreradikale legger stor vekt på et kulturperspektiv fremfor et etnisk-biologisk aspekt, og det er tilhørighet til kultur og ikke rase som gjør at man er del av en nasjon. Det legges vekt på et ”etnokrati” – en styringsform hvor staten skal opprettholde, uttrykke og fremme den kulturelle, verdimeslige og religiøse arven til den etniske majoritetsbefolkningen. Som de høyreekstreme, kjennetegnes også de høyreradikale av fremmedfrykt, spesielt ikke-innfødte elementer som truer den homogene nasjonalstaten. Høyreradikale har også fordommer mot andre ”fremmede” grupper, som for eksempel homofile (Utler 2014:11). Høyrepopulisme minner mye om høyreradikalisme, men er i tillegg eller i stedet utpreget populistisk. Populisme

⁹ I Øst-Europa er den høyrepopulistiske propagandaen rettet mot jøder og rom.

grunner i en forestilling om at den mest grunnleggende konflikten i samfunnet står mellom ”folket” og ”eliten” – mellom det Utler (2014:11-12) beskriver som sunt folkevett på den ene siden og elitistiske bedrevitere og forståsegpåere på den andre.

3 Metode

For å finne svar på oppgavens problemstillinger har jeg gjennomført empiriske analyser av de borgerlige partienes valgprogram fra fire år: 1989, 1997, 2005 og 2009. Analysene er gjennomført med både en kvantitativ og en kvalitativ tilnærming. I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metoden og hvordan analysene er utformet. Jeg vil også diskutere validitets- og reliabilitetsutfordringer knyttet til forskningsdesignet. For å forklare hvordan partienes program kan belyse oppgavens problemstilling vil jeg først presentere hva et partiprogram er.

3.1 Hva kan partiprogrammene fortelle oss?

Partiprogrammenes offisielle funksjon er å informere velgerne og det politiske systemet for øvrig om de respektive partienes politikk på spesifiserte områder (Narud og Valen 2004:33). Selv om det antakeligvis er få velgere som faktisk leser programmene i noen utstrekning, påkaller utformingen av programmene stor interesse innenfor de enkelte partiene et års tid før valget. De som skal representere partiene i valgkampen må forholde seg til programmene, både for å holde seg orientert om den politikken som deres eget parti står for, og dels for å forsvare seg mot angrep fra konkurrerende partier og mediene.

Som Narud og Valen (2004:33) påpeker, har partiprogrammene både en ekstern og en intern funksjon. På den ene siden kan programmet oppfattes som en ideologisk og politisk kontrakt mellom vedkommende parti og dets velgere for kommende stortingsperiode. Noen partier har både prinsippprogram og stortings-valgprogram. I denne analysen har jeg valgt å undersøke partienes valgprogram. Valgprogrammene inneholder i større grad enn prinsippprogrammene konkrete mål for neste stortingsperiode, og gir den mest konkrete og detaljerte dokumentasjon av valgloftene. Selv om man går ut fra at den jevne velger ikke leser partiprogrammene, vil han/hun få en viss informasjon om innholdet gjennom mediernes omtale av dem. Innholdet i programmet virker dermed førende på de loftene som gis i valgkampen (Narud og Valen 2004:33-34). Partiene bindes opp av programmene, og partiene stemmer i tråd med programmene sine i Stortinget. Derfor forteller programmene noe om hvor partiene faktisk står i ulike saker, og når en sammenligner programmer

mellom partier og over tid, forteller endringer i programmene om genuine endringer i partiene.

3.2 Innholdsanalyse

Det er programmene til de borgerlige partiene FrP, Høyre, KrF og Venstre som er gjort til gjenstand for innholdsanalyse. Innholdsanalyse er en teknikk for å trekke reproduerbare og valide slutninger på bakgrunn av systematisk identifisering av spesielle karakteristika ved en tekst (Holsti 1969:14; Krippendorff 1980:21).

Bruksområdene for innholdsanalyse er mange. I denne sammenhengen er det relevant å identifisere hvilke politiske spørsmål som vies mest oppmerksomhet og avdekke hvilke holdninger og argumenter som presenteres. I kvantitativ innholdsanalyse vil en typisk måle hvor ofte ord, setninger eller fraser opptrer i et tekstmateriale, ved å systematisere dem inn i forhåndsbestemte kategorier (Narud 1988:27-28). I denne oppgaven er jeg ute etter å registrere avsnitt og setninger som omhandler partienes mål, prinsipper, tiltak eller ståsted for de angitte politiske temaene. En kvantitativ analyse vil først og fremst kunne si noe om mønstre og viktige tendenser i et større tekstmateriale, og er velegnet for å sammenligne ulike tekster (Weber 1990:74).

Den kvantitative innholdsanalysen gir varierende grad av mulighet for å tolke et utsagn inn i en kontekst. Teksten bare vil kunne si noe om det som er direkte iakttakbart og identifiserbart (Bergström og Boreus 2005:78). I den kvalitative innholdsanalysen har man en åpen tilnærming til teksten, og det er mening og innhold som står sentralt (Narud 1988:28). Man kan argumentere for at kvalitativ innholdsanalyse gjør det mulig å trekke mer meningsfulle slutninger, da en i større grad enn ved mer standardiserte teknikker har mulighet til å få en forståelse av helhetsinntrykket teksten gir, om avsenderens hensikter og om underliggende ideer. På denne måten kan den kvalitative analysen gi oss dybdekunnskap om partiprogrammenes innhold utover det man kan tilegne seg ved kvantitativ innholdsanalyse (Simmons 2011:29). Det kan imidlertid være vanskelig å få til en systematisk – og dermed sammenliknbar mellom tidspunkt og mellom partier - fremstilling av sentrale tendenser ved å bruke utelukkende kvalitativ innholdsanalyse. Metodene utfyller hverandre, og bør derfor kombineres (Holsti 1969:10-11). Ved å kombinere de to analyseformene kan vi få et mer helhetlig bilde av

forskningsspørsmålet som studeres – i dette tilfellet om partiene har gjort endringer i sin politikk og nærmet seg FrP – enn vi ville oppnådd ved å bare benytte én av fremgangsmåtene. Målet er å finne både mønstre og viktige tendenser, samt å se disse tendensene i en retorisk kontekst. I de neste avsnittene vil jeg utdype hvordan analysene skal utføres i denne oppgaven.

3.3 Kvantitativ innholdsanalyse

Den kvantitative innholdsanalysen er basert på *frekvens* og *balanse*. Med frekvens menes hvor ofte et symbol, standpunkt eller tema opptrer i en tekst, og det blir gjerne tolket som et mål på vektlegging og viktighet. Balanse er mellom positive og negative kjennetegn ved symbol, mening eller tema, og kan tolkes som et mål på *retning* eller ståsted (Krippendorff 1980:40). I denne masteroppgaven har den kvantitative analysen som formål å undersøke hvor ofte visse typer utsagn opptrer i partienes programmer. Jeg vil også vurdere *retningen* på utsagnene; Inntar partiene en *positiv* eller en *negativ* holdning til de ulike politiske temaene, og hvordan har dette endret seg over tid?

Det første som må gjøres for å utvikle systematiseringsverktøyet – eller kodeapparatet – for en kvantitativ innholdsanalyse er å definere analysens enheter. Her skiller man vanligvis mellom *analyse-enheter* ("sampling units"), *kodingsheter* ("recording units") og *kontektsenheter* ("context units") (Krippendorff 1980:57).

Analyseenheten er selve tekstgrunnlaget for analysen som skal gjennomføres. I denne analysen dreier det seg om avsnittene i partienes program som omhandler de fire konfliktdimensjonene vekst-vern, privat-offentlig, innvandring-solidaritet og sekulær-religiøs. FrPs, Høyres, KrFs og Venstres program fra 1989, 1997, 2005 og 2009 er kodet, til sammen 16 valgprogram.

Kodingsenheten, eller tekst-enheten, er de analyserbare delene av analyseenheten. Holsti (1969:116) definerer en kodingsenhet som den spesifikke delen av innholdet som karakteriseres ved å plassere det i en gitt enhet, og det er de minste tekstelementene som plasseres inn under variablene som er utarbeidet på forhånd. Vanlig forekommende kodingsenheter er enkeltord, setninger, argumenter, temaer,

avsnitt eller lignende (Hellevik 2002:175). Store mengder tekst, som avsnitt og hele tekster, er vanligvis vanskeligere å kode reliabelt enn mindre deler, som ord og setninger, fordi større deler av teksten inneholder mer informasjon og større variasjon av temaer. Det er da mer sannsynlig at koderen står ovenfor uensartete signaler (Weber 1990:16). I denne oppgaven defineres kodingsenhetene som de avsnitt eller setninger som omhandler partienes mål, prinsipper, tiltak eller ståsted for de angitte politiske temaene.

Til sammen for alle fire partiene har jeg identifisert 1591 kodingsenheter. Det er imidlertid verdt å merke seg at valgprogrammernes lengde varierer sterkt både mellom partiene og fra år til år. Antall kodingsenheter endrer seg i takt med at formatet på programmene forandrer seg over tid. Særlig skiller 2009-programmene seg fra resten av årene i form av programmets layout. Derfor vil ikke endringer i absolutt antall kodingsenheter vektlegges i analysen, og resultatene for volumanalysen vil oppgis i prosent. Til sammen er 507 kodingsenheter kodet for FrP, 395 for Høyre, 394 for KrF og 295 for Venstre.

Kodingsenhetene inngår i *kontekstenheten*, som er den største tekstenheten som brukes til å klassifisere de kodingsenhetene som utgjør den (Hellevik 2002:175). Dette er andelen av det symbolske materialet som må gjennomleses for skal kunne kategorisere kodingsenhetene (Krippendorff 1980:59), her partienes program. I noen tilfeller vil kontekst-enheten sammenfalle med tekst-enheten. I andre tilfeller, som i denne analysen, må en lese en større del eller hele analyse-enheten for å vite hva tekst-enheten bør kodes som.

3.3.1 Operasjonalisering av variablene

Variablene som legger grunnlaget for den kvantitative analysen er i stor grad utarbeidet på bakgrunn av fire av ideologiske dimensjoner i norsk politikk: *innvandring-solidaritet, offentlig privat, vekst-vern og religiøs-sekulær* (se Aardal 2007a:78; Narud og Valen 2007:130). Hvert program er gitt koder etter parti og årstall, og innholdet er beskrevet ved hjelp av 20 variabler. Disse variablene dekker de fire ideologiske dimensjonene: Innvandring og integrering, offentlig-privat, vekst-vern og religiøs-sekulær. På disse områdene har det tradisjonelt vært store forskjeller

mellom de fire borgerlige partiene. Det er imidlertid flest variabler under Innvandring og integreringskategorien, fordi det har vært stor avstand mellom FrP og de andre borgerlige partiene Høyre, KrF og Venstre på denne dimensjonen (Jupskås 2015) og FrP har fått stor oppslutning for sine innvandringsrestriktive standpunkt (Hagelund 2003).

Innholdsanalysen er basert på volum og balanse. Volum, eller frekvens, registreres som andel av hele valgprogrammet i prosent. Enhetene tilordnes verdi etter sin prosentvise andel av teksten i programmet. Balansen måles ved å summere positive og negative argumenter som uttrykker holdningstendensen partiene viser på de ulike programpostene. Balansevariablene har fem verdier: *sterkt positiv*, *positiv*, *balansert*, *negativ* og *sterkt negativ*. Verdien *sterk positiv* innebærer sterk støtte til et standpunkt. Ingen motargumenter eller motforestillinger nevnes. Verdien *positiv* innebærer hovedsakelig positive argumenter for et standpunkt, men noen motforestillinger. Verdien *balansert* innebærer både positive og negative argumenter, uten tydelig positiv eller negativ tendens eller konklusjon. Verdien *negativ* innebærer motstand mot et forslag eller en holdning. En overvekt av negative argumenter presenteres, men også noen positive momenter. Verdien *sterkt negativ* innebærer ingen positive argumenter/vurderinger, bare kritiske argumenter og sterke motforestillinger mot forslaget/politikken refereres. Videre har jeg også inkludert en kategori (verdi 8) for kodingsenheter som er uklare eller ikke lar seg kode. Verdien 9 er gitt dersom temaet ikke er nevnt (missing). I den grafiske fremstillingen av holdningstendensen i kapittel 4 vil jeg nytte verdiene (2) *sterkt positiv*, (1) *positiv*, (0) *balansert* eller *ikke nevnt*, (-1) *negativ* og (-2) *sterkt negativ*. Dette for å få til en tydeligere og mer ryddig fremstilling for leseren. For mer informasjon om de enkelte variablene, se kodebok (vedlegg 1).

3.4 Kvalitativ innholdsanalyse

Den kvalitative innholdsanalysen har som formål å utdype funnene fra den kvantitative analysen. Bruk av ironi, metaforer osv. som er vanlig i politikken kan være vanskelig å fange opp i en kvantitativ innholdsanalyse. Dette kan den kvalitative studien kan kompensere for. Jeg vil studere hvordan partiene ordlegger seg og hva slags argumentasjon som blir brukt for å begrunne politiske synspunkter. Den

kvalitative analysen vil i større grad enn den kvantitative kunne fortelle om *hvordan* en eventuell tilnærming mellom partiene kommer til uttrykk i partienes retorikk. Samtidig som analysen kan tydeliggjøre likheter, kan den også synliggjøre forskjellene mellom partiene. Ifølge Holsti (1969:10-11) får man et mer helhetlig bilde av forskningsspørsmålet som studeres ved å kombinere de to analyseformene, og verdien av å kombinere kvalitativ og kvantitativ innholdsanalyse blir tydelig. Ved den kvantitative analysen kan man oppnå en mer systematisk og etterprøvbar analyse, og den kvalitative analysen tilfører et mer helhetlig bilde av fenomenet som studeres. Å kombinere to metoder styrker analysens validitet og reliabilitet, og på denne måten kan også den ene metoden avsløre eventuelle mangler ved den andre analysen.

Den kvalitative analysen fokuserer i utgangspunktet på de samme fire konfliktdimensjonene som er utgangspunkt for den kvantitative analysen. Partiprogrammene som analyseres varierer mye både i utforming og hvor mye plass som vies til ulike saker, og noen år er enkelte saker helt utelatt. Den kvantitative analysen som går på *balanse* er avhengig av at analyse-enheten er lik for alle årene som studeres for å få til en sammenligning. Dette er en svakhet ved den kvantitative analysen som jeg vil forsøke å bøte på ved å ha en litt mer åpen tilnærming til teksten i den kvalitative analysen.

3.5 Validitet og reliabilitet

Kvaliteten på forskningsresultater vil alltid vurderes ut i fra analysens validitet og reliabilitet. Kort sagt går validitet ut på om de svarene vi finner i forskningen faktisk er svar på de spørsmål vi forsøker å stille (Tjora 2009:128). Reliabilitet er et begrep for å betegne hvor presise og nøyaktige analysene som gjennomføres er (Hellevik 2002:183). Begrepene kan nyanseres ytterligere, og videre vil jeg diskutere validitets- og reliabilitetsutfordringer for både kvantitativ og kvalitativ metode, og diskutere i hvilken grad disse utfordringene er ivaretatt i denne analysen.

3.5.1 Validitet og reliabilitet i kvantitativ innholdsanalyse

Et minstekrav for at en kvantitativ innholdsanalyse skal være valid, er at måleinstrumentene måler det de er designet for å måle (Krippendorff 1980:155). I denne analysen vil det dreie seg om hvorvidt variablene som er utviklet fanger opp

sentrale trekk ved partienes politikk innenfor de fire konfliktdimensjonene innvandring-solidaritet, offentlig-privat, vekst-vern og religiøs-sekulær. Kodeskjemaets validitet er på dette området søkt ivaretatt ved at variablene er utarbeidet på bakgrunn av tidligere forskning og ved en gjennomlesing av programmene på forhånd.

At kodingsenhetene er korrekt i forhold til det variabelen er ment å måle, er ifølge Weber (1990:15) ofte den største utfordringen for kvantitative tekstanalyser. Dette kan særlig være en utfordring ved den mest brukte fremgangsmetoden for partiprogramanalyser, som er å kode kun enkeltord. Da kan det stilles spørsmål ved validiteten fordi kodingsenhetene tas ut av sin sammenheng. Da jeg i denne analysen har valgt å kode lengre tekstutdrag i form av setninger og avsnitt som omhandler partienes mål, prinsipper, tiltak eller ståsted for de angitte politiske temaene, kan jeg være mer sikker på at jeg faktisk måler den variabelen som skal måles, og at kodingsenhetene blir forstått i riktig kontekst. Selv om dette innebærer en økt av tolkning, styrker tolkningen i denne sammenhengen validiteten. For å begrense graden av tolkning ser jeg i den kvantitative analysen kun på det *manifeste* innholdet av analysen. Prisen for sterkere validitet, kan likevel være svakere reliabilitet.

Når det gjelder reliabilitet i innholdsanalyse, påpeker Krippendorff (1980:130-154) betydningen av *stabilitet* og *reproduserbarhet*. Stabilitet viser til hvorvidt resultatet av innholdsklassifiseringene er stabile over tid. Inkonsekvens i kodingen og klassifiseringene vil føre til svak reliabilitet. Stabiliteten kan etterprøves ved at det samme innholdet kodes mer enn en gang av *samme* koder (Weber 1990:17). I denne analysen har jeg søkt å styrke stabiliteten ved at jeg har kodet 800 kodingsenheter, det vil si 50,3 % av kodingsenhetene, to ganger. Dette har jeg gjort for å redusere risikoen for inkonsekvens i kodereglene, uklarheter i teksten, kognitive forandringer hos koderen, og enkle feil som tastefeil. Samsvaret var på 89 prosent, hvilket er tilfredsstillende (Holsti 1969). Intrakoderstabilitet er likevel den svakeste formen for reliabilitetstest, da det bare utføres av en person.

Reproduserbarhet referer til en forskers mulighet til å replikere en annen forskers studie på det samme og/eller nytt materialet – altså om innholdsanalysen ville gitt de samme resultatene dersom samme teksten ble kodet av mer enn en koder (Weber

1990:17). I følge Weber (1990:17) er høy reproduserbarhet et minimumskrav ved innholdsanalyse, da stabilitet måler konsekventheten hos en individuell koder, mens reproduserbarhet måler konsekventheten av en felles forståelse hos to eller flere kodere. I denne analysen har jeg ikke mulighet til å teste datagrunnlaget med flere ulike kodere. Jeg har likevel forsøkt å ivareta reproduserbarheten ved å utarbeide et omfattende kodeskjema og redegjort for analysens fremgangsmåte, slik at det er klart hva som er gjort og at det potensielt kunne gjøres om igjen av en annen forsker.

3.5.2 Validitet og reliabilitet i kvalitativ innholdsanalyse

Kvalitativ innholdsanalyse søker å si noe mer om teksten som helhet, underliggende meninger o.l., og dette betyr at en tolkning av teksten vil være helt nødvendig. Spesielt i tilfeller hvor tekstutdrag er tvetydige eller hvor man må lese mye mellom linjene.

Tekster har imidlertid ikke én enkel betydning som enkelt kan ”pakkes opp”. Data kan alltid sees fra ulike perspektiver, særlig når de er symbolske tekster som partiprogram. Man kan kategorisere fraser, notasjoner, betydninger, og man kan også gjøre psykologiske, sosiologiske eller politiske tolkninger, som alle er metoder som kan være valide. Kort sagt kan én tekst gi opphav til en rekke tolkninger. Under disse omstendighetene er det umulig å hevde at man har identifisert *selve* innholdet av kommunikasjonen (Krippendorff 1980:22). Ved å basere tolkningen på relevant teori og forståelse av de historiske skillelinjene i norsk politikk, kan man likevel være noe mer sikker på at man forstår innholdet i riktig kontekst. På denne måten er det også lettere for andre forskere å etterprøve resultatene. Noen ganger ønsker politikere å bruke tvetydighet. De presenterer sitt budskap slik det blir oppfattet ulikt i ulike grupper. Dermed vil meningen alltid være relativ for kommunikatoren (Krippendorff 1980:22).

Når graden av tolkning øker kan det true analysens *reliabilitet*. I kvantitativ innholdsanalyse kan man i større grad skille mellom forsker og måleinstrument ved hjelp av en detaljert kodebok med klare tolkningsregler. Dette innebærer en klassifisering hvor innholdet ofte må tolkes i noen grad, men hvor det settes opp klare regler for tolkningen (Opsahl 2005:31). I kvalitativ analyse finnes det imidlertid ikke

et like skarpt skille mellom forsker og måleinstrument, noe som kan få konsekvenser for undersøkelsens reliabilitet. Den kvalitative analysens reliabilitet i denne oppgaven er forsøkt høynet ved at de samme fire kategoriene i den kvantitative analysens kodeskjema brukes som systematiseringsverktøy for den kvalitative analysen, som sikrer en viss struktur og gode retningslinjer for analysen.

En kvalitativ tolkning av tekstene byr på flere validitetsutfordringer. En risiko forbundet med tolkning er at man leser og forstår en tekst ut i fra sine egne forforståelser, og dermed tillegge teksten egenskaper den ikke har, eller overdrive betydningen av visse trekk i teksten (Simonnes 2011:36). For eksempel vil det kunne være naturlig å anta at FrP har langt flere negative utsagn om innvandring enn KrF, og dermed risikere å tillegge FrP større grad av innvandrings skepsis enn det er rom for. Dette vil true analysens validitet, og en bør være bevisst på egne forutinntattheter og forsøke å unngå dem. Ved å basere de kvalitative tolkningene på den kvantitative innholdsanalysen kan de lettere målbare tendensene gi støtte til den kvalitative tolkingen. En kan også argumentere for at en god kvalitativ analyse ikke ville være mulig uten visse forkunnskaper og en viss forståelse av dataens kontekst.

4 Volum og balanse: Kvantitativ innholdsanalyse

Masteroppgavens omfang tillater ikke at alle variablene i den kvantitative innholdsanalysen presenteres og drøftes, og visse prioriteringer må gjøres. I dette kapittelet vil jeg presentere fire av de 20 variablene som er inkludert i den kvantitative innholdsanalysen. Tre av variablene er under Innvandring-solidaritets-dimensjonen, og vil utgjøre størsteparten av analysen. Dette er det flere grunner til. Innvandring har ofte vært ansett som en av de mest konfliktfylte sakene i norsk politikk, og her har FrP stått i sentrum. FrP har lenge blitt stemplet som umoralsk av de andre partier i innvandrings spørsmål (Hagelund 2003). Et mål ved denne analysen er å undersøke om avstanden mellom FrP og de andre borgerlige partiene har minnet på denne dimensjonen, og eventuelt om FrP har moderert sin innvandrings skepsis i sine valgprogram.

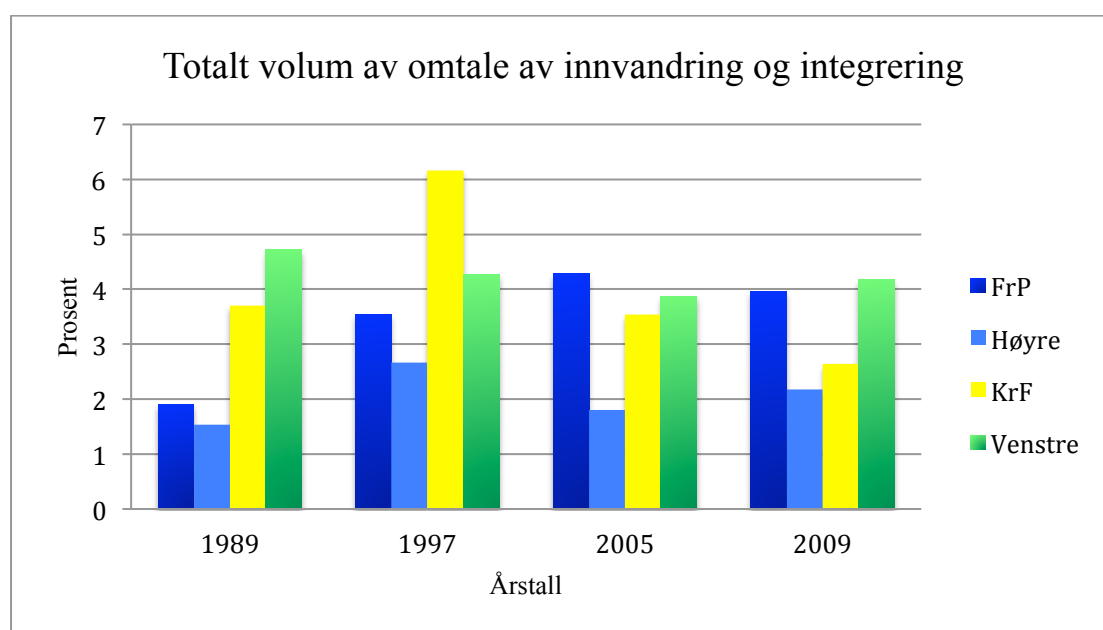
Videre har jeg også inkludert en variabel under vekst-vern-dimensjonen. Også her har det vært store politiske avstander, kanskje særlig mellom FrP som uttalt klimaskeptiker og Venstre som nyter stor troverdighet på miljøvern (Jupskås 2013b). Jeg ønsker å undersøke om FrP har moderert sin skepsis til teorien om menneskeskapte klimaendringer for å gjøre seg mer spiselig for de mer miljøorienterte sentrums partiene. Først vil resultater fra analysen presenteres grafisk og kommenteres, og deretter drøftes alle de presenterte variablene i et senere avsnitt.

4.1 Innvandring-solidaritetsdimensjonen

En restriktiv innvandrings- og flyktningpolitikk har lenge vært en viktig sak for Fremskrittspartiet, og en sak mange forbinder med partiet. I 2009 ble alle stortingskandidatene bedt om å rangere det de mente var de tre største utfordringene nasjonen Norge står overfor i årene som kommer (Jupskås 2013a:9). Den saken som kom på topp hos FrP var nettopp innvandring – formodentlig innvandrings skepsis. Én av fire nevnte begrensningen av innvandring som *den aller viktigste* utfordringen, mens to av fem plasserer saken som én av de tre viktigste. Videre oppga to av fem FrP-velgere innvandring som én av de to viktigste sakene for sitt partivalg (Jupskås 2013a).

For å vinne og beholde sakseierskap til en sak, må partiet hele tiden forsøke å sette den på opinionens dagsorden (Opsahl 2005:14) Dersom velgerne stadig minnes på sakseierskapet, kan tilliten høstes i form av stemmer på valgdagen (Karlsen 2004:614). Derfor er det rimelig å forvente å finne at FrP er det partiet som vier størst plass til temaet.

Innvandring er et sammensatt tema, og i analysen er innvandring og integrering delt inn i flere enkeltstående variabler, som *innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere, familieinnvandring, krav til norsk språk og kulturkunnskap, flerkulturelt samfunn, sosiale ytelser* med mer. For å gi leseren et overblikk vil jeg starte med å presentere hvor stor prosentandel av programmene i sin helhet som omhandler innvandring og integrering.

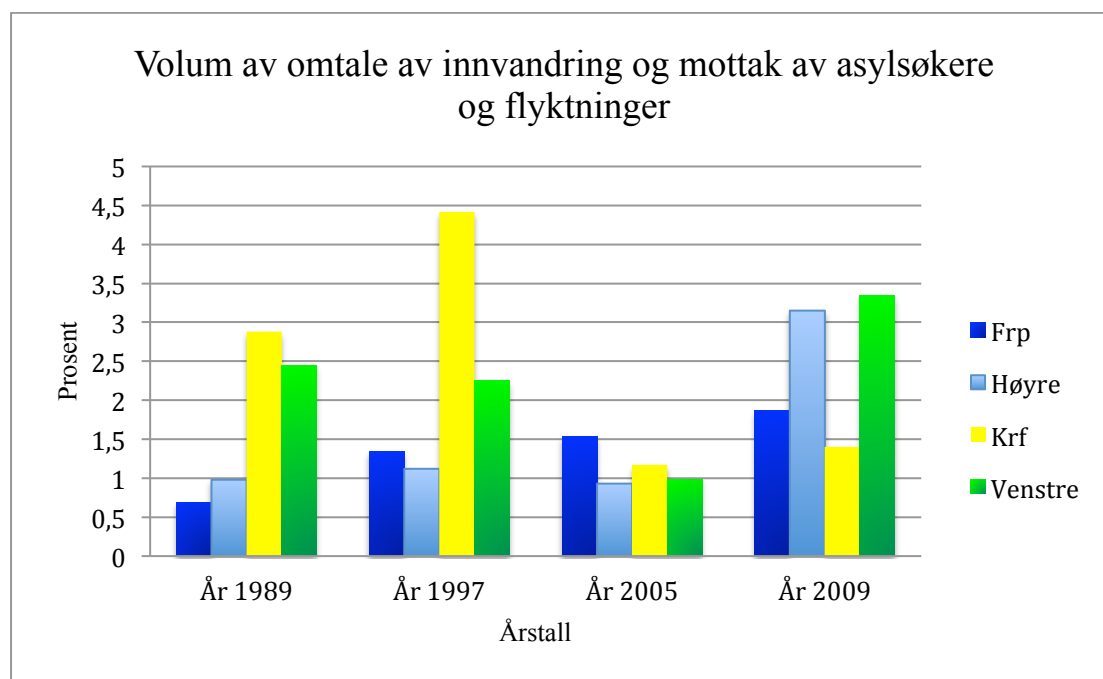
Figur 1. Omfang av omtale av innvandring og integrering i prosent av partiprogrammet som helhet

Figur 1 (over) viser hvor stor prosentandel av valgprogrammene som helhet som omhandler innvandring og integrering, uten noen videre inndeling. Analysen viser at det er Høyre som hvert år omtaler innvandring og integrering minst. Venstre har den største prosentvise omtalen i 1989 og 2009, KrF har den største prosentvise omtalen i 1997, og FrP har den største prosentvise omtalen i 2005. FrP har dermed ikke den

store overvekten i volum av omtale av dette temaet, som en kanskje kunne forvente. Videre i dette kapitlet skal temaet nyanseres med flere, mer spesifikke variabler.

4.1.1 Kvantitativ analyse av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere

Variabelen *innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere* innebærer omtale som går direkte på *mottak* av innvandrere, asylsøkere og flyktninger, og regler/restriksjoner knyttet til det. Momenter som blir berørt av egne variabler, som *familieinnvandring* og *krav til norsk språk og kulturkunnskap*, er her ekskludert.

Figur 2. Omfang av omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere i prosent av programmet som helhet.

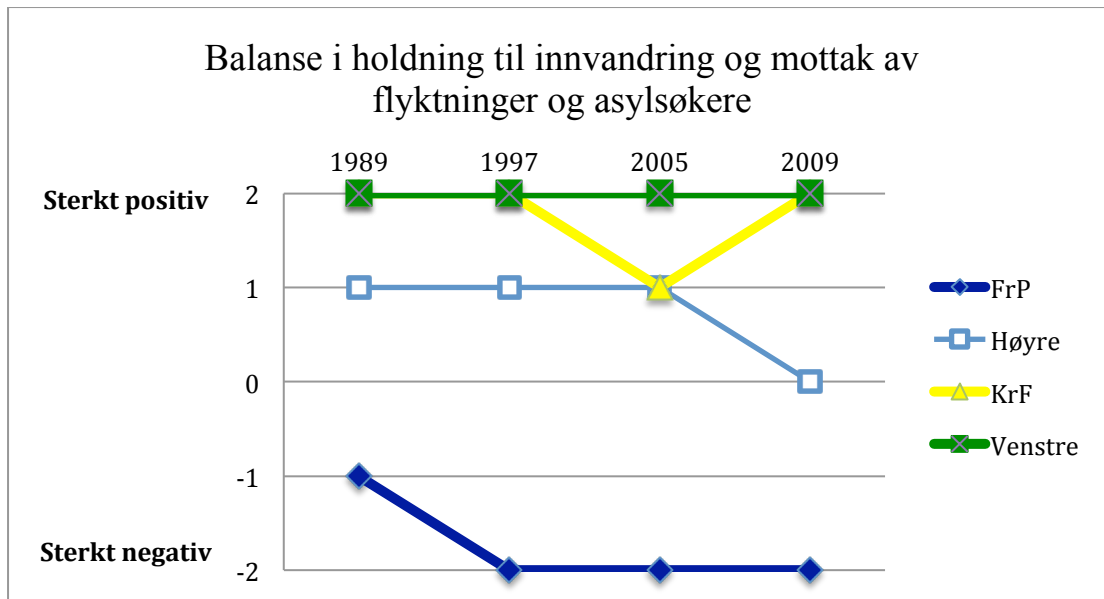
Figur 2 viser hvor stor prosentandel innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere utgjør av partiprogrammene i sin helhet. Som nevnt var det forventet at FrP ville være det partiet som viet mest plass til saksfeltet. Partiet har lenge hatt sakseierskap i innvandringspolitikken, og har forsøkt å sette saken på dagsordenen siden slutten av 1980-tallet. Denne analysen viser imidlertid at FrP ikke er det borgerlige partiet som vier mest plass til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere. Bare ett år, i 2005, vier partiet mer plass til dette temaet enn de andre tre partiene. Men dette er ikke fordi FrP hadde en stor økning i omtalen i 2005, men fordi de tre andre partiene hadde en reduksjon i volum dette året. Vi kan imidlertid se en svak gradvis økning i volum hos FrP.

Høyre har stabilt vært et av de borgerlige partiene som har viet relativt lite plass til temaet, frem til 2009 hvor vi finner en tredobling av prosentvis volum sammenlignet med det forrige analysetidspunktet. En forklaring på denne økningen kan være at Høyre de foregående årene har valgt å ikke øke omtalen eller endre sin politikk, som et forsøk på å unngå å legitimere FrPs ytterliggående politikk på området. Ved å nevne saken i utstrakt grad, kunne Høyre risikere at et konkurrerende parti som FrP, som allerede nyter tillit på dette området, ville dra nytte av at saken havnet på dagsordenen. Men det er ikke alltid et reelt valg for partiene å *ikke* endre sin politikk, og det kan også være en risikabel strategi å la være å snakke om saker som mange velgere oppfatter som viktig. Innvandring er en sak som mobiliserer mange velgere, og innvandring og multikulturalisme har fått økt fokus, mye på grunn av media-triggende bekymringer rundt terrorisme, kriminalitet og velferdsmisbruk (Bale, Green-Pedersen, Krouwel, Luther og Sitter 2010). Derfor kan det se ut som at det ikke lenger har vært et reelt alternativ for Høyre å være taus om temaet. Men når motstanderens saker er uunngåelige, kan politikere legge vekt på de deler av saken der eget parti anses som best (Karlsen 2004:615). Retorikk er på denne måten et viktig poeng med teorien om sakseierskap, og det er derfor interessant å videre i kvalitative analysen sammenligne FrPs og Høyres retorikk på området.

KrF er det partiet som vier størst plass til temaet innvandring og mottak av asylsøkere og flyktninger de to første årene av analysen. Men så faller prosentandelen av omtalen mye på 2000-tallet. Etersom KrF har stått langt unna FrP i innvandringsspørsmål, kan det være en strategi fra KrF å legge mindre vekt på et omstridt politisk tema.

Ifølge Karlsen (2004:614) er det som foreligger som den ”kritiske” eller avgjørende forskjellen mellom valg hvilke saker velgerne er opptatt av, og ikke velgernes posisjoner i disse sakene. Dersom KrF ved å vie mindre oppmerksomhet til saken kan redusere sakens plass på dagsordenen, kan de hindre at FrP vil dra nytte av den.

Venstre er et av de borgerlige partiene som har viet en relativt stor plass til temaet innvandring og mottak av asylsøkere og flyktninger. I likhet med Høyre har de en tredobling i volum i 2009, og er med det det partiet som har det høyeste volumet i 2009.

Figur 3. Balanse i holdningen til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere.

Balansanalysen viser at FrPs holdning til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere var negativ i 1989, og sterkt negativ de følgende årene. FrP er langt mer ytterliggående enn de andre borgerlige partiene, som er et forventet funn for et høyrepopulistisk parti. At FrP har så sterkt eierskap til saken uten å vie mest plass til den i sine program, kan forklares nettopp ved det vi ser i figuren over. Det at FrP står langt fra de andre partiene og er ytterliggående i sin politikk i norsk målestokk, gjør det svært tydelig for velgere og andre partier hvor FrP står. Partiet har åpenbart ikke like stort behov for å utdype og begrunne sine standpunkter på dette feltet som andre partier. Det kan også henge sammen med at mediernes nye rolle som politisk formidler har ført til en forenkling og polarisering av saker. Det er poengterte saker, der det er lett å se hvilket parti som har hvilket standpunkt, som vinner innpass på mediemarkedet (Holje 2008). Dette kan et høyrepopulistisk parti som FrP vinne på, spesielt i opposisjon, da populistiske partier har en tendens til å gi enkle svar på kompliserte problemer, presentert som sunt folkeveit (Utlér 2014).

Analysen av tekstvolumet viste at Høyre vier en stabil del av valgprogrammet til omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere i 1989, 1997 og 2005. Figur 3 viser en holdning som er positiv på de samme tidspunktene. I 2009 ser vi at samtidig som Høyre tredobler sin prosentvise omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere i forhold til årene før, har de også en holdningsendring fra positivt til balansert standpunkt. Dette innebærer at de inkluderer flere negative

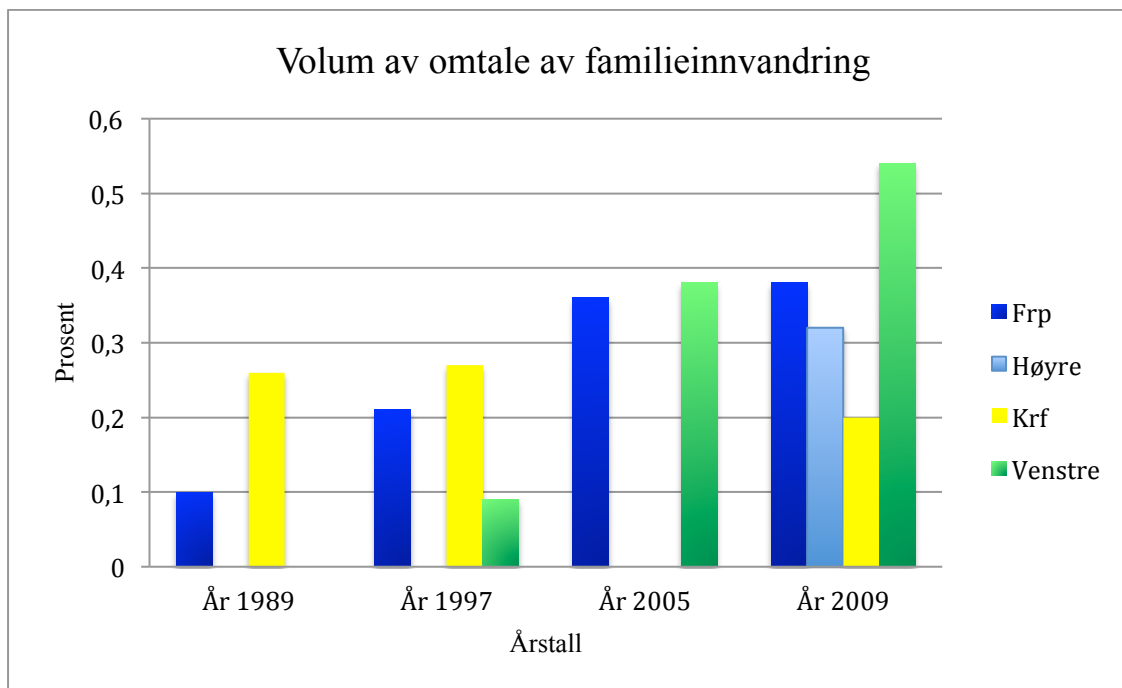
argumenter i sitt program. Høyre er det eneste av de tre borgerlige partiene som har nærmet seg FrP på dette saksområdet og beveget seg bort fra den innvandringspositive linjen. Tilnærmingen tyder på at Høyre har gått inn for en strategi som innebærer å endre sin politikk og nærme seg utfordrerpartiets standpunkt. Dette kan være en strategi for å utfordre FrP i et politisk spørsmål der de lenge har hatt et meget solid sakseierskap, og forhindre eller reversere den velgervandring fra Høyre til FrP som innvandringspolitikken har skapt.

Den kvantitative balanseanalysen viser en endring fra sterkt positiv holdning til positiv holdning til innvandring og mottak av asylsøkere og flyktninger for KrF i 2005. Dette året tar KrF opp flere utfordringer ved integrering og kriminalitet blant ungdommer med minoritetsbakgrunn. Likevel viser KrF en positiv grunnholdning til innvandring, og legger vekt på at dette er et samfunnsproblem. Ansvaret legges på samfunnet og ikke på innvandrere. I 2009 er holdningen igjen sterkt positiv.

I likhet med Høyre har Venstre en tredobling i volum når det gjelder innvandring og mottak av asylsøkere og flyktninger. Venstre tar klart avstand fra FrP på området, og legger seg hele veien på en sterkt positiv holdning. Venstre har trappet opp sin omtale av temaet og samtidig markert seg som en politisk motpol til FrP, jmf. Megjuds strategi 2. Å øke omtalen og markere stor politisk avstand kan være et forsøk på å i mindre grad legitimere FrPs politikk og hindre at FrP vil dra nytte av at saken kommer på dagsordenen. FrP var på tidspunktet et vesentlig mye større parti enn Venstre, og fikk 22 prosent av stemmene i 2005-valget mot Venstres 5,9 prosent. FrPs restriktive innvandringspolitikk skaffet partiet mange stemmer, og Venstre sin tydelige front mot FrP på dette område viser mer en policy-orientert adferd enn en vote seeking adferd fra Venstre.

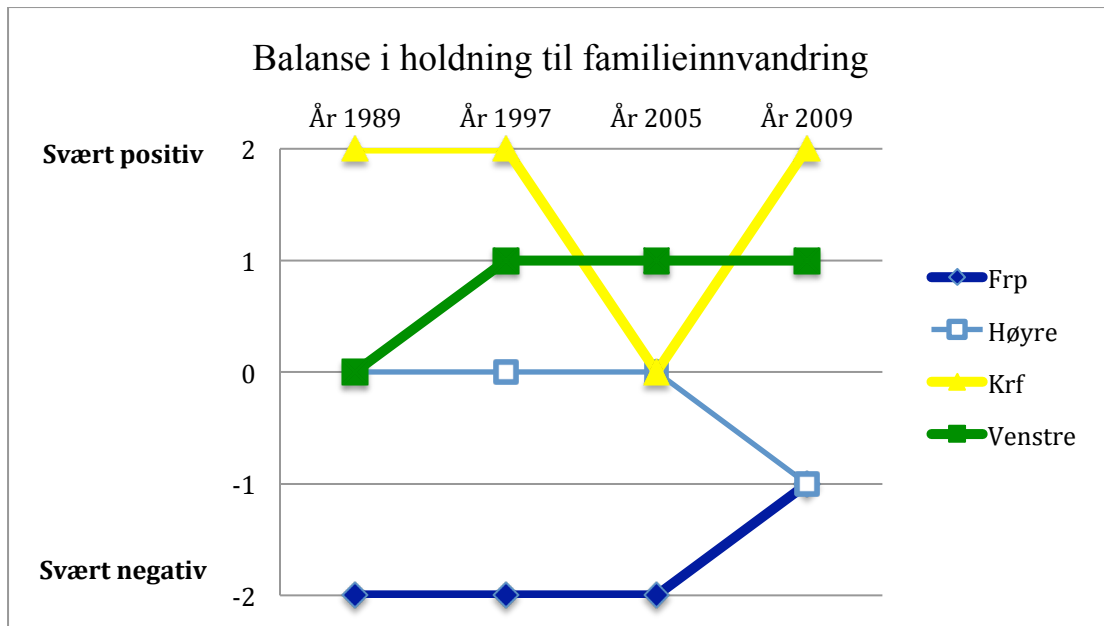
4.1.2 Kvantitativ analyse av familieinnvandring

Familieinnvandring kalles også familiegjengenforening eller familieetablering. De som søker om familieinnvandring er vanligvis samboer, ektefelle eller barn av en som bor i Norge. Andre familiemedlemmer som kan søke er de som skal gifte seg med en i Norge, foreldre som har barn i Norge, helsøsken og fosterbarn (Utlendingsdirektoratet 2015). Familieinnvandring behandles separat fra forrige variabel.

Figur 4. Omfang av omtale av familieinnvandring i prosent av programmet som helhet.

Analysen av tekstvolumet viser at familieinnvandring er et tema FrP tar opp i alle de analyserte programmene, og partiet har en gradvis økende omtale av familieinnvandring. Høyre nevnte ikke familieinnvandring før i 2009, samme år som de hadde en tredobling i omtalen av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere (se figur 2). KrF omtalte familieinnvandring noenlunde jevnt i omfang i 1989 og 1997. I 2005 var temaet utelatt fra programmet, og i 2009 var omtalen noe redusert i forhold til de to første tidspunktene av analysen. Venstre omtalte ikke familieinnvandring i 1989, og temaet kommer opp i 1997, dog i lite omfang. Omtalen økte både i 2005 og 2009, og begge disse årene var Venstre det partiet som hadde størst omtale av temaet.

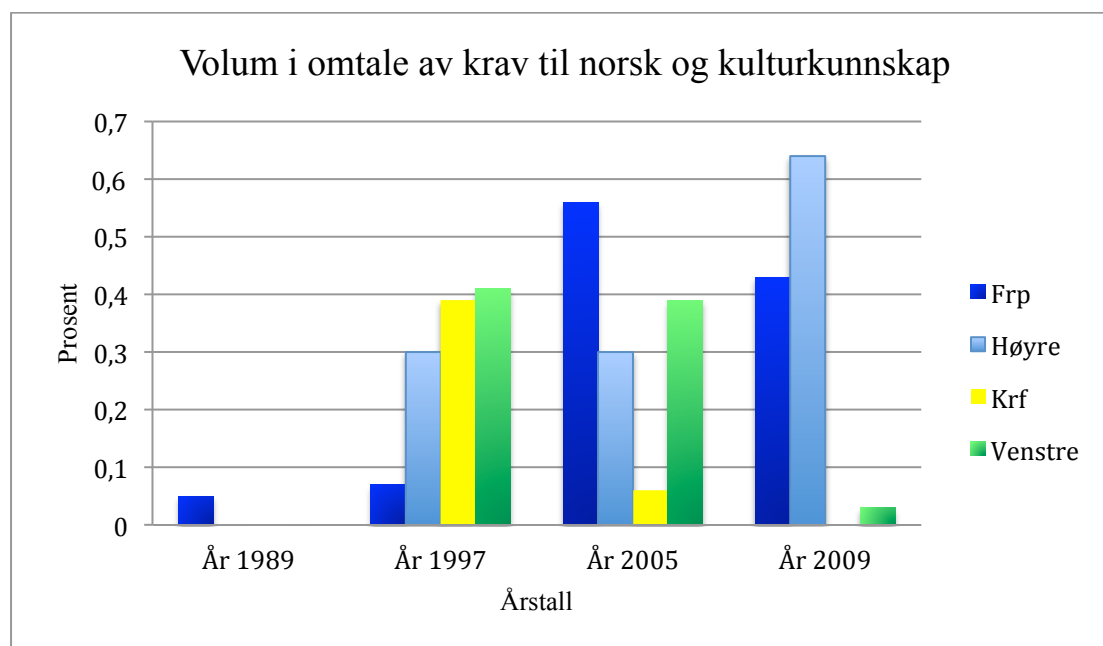

Figur 5. Balanse i holdningen til familieinnvandring.

Når det gjelder holdningen til familieinnvandring viser analysen at det har blitt mindre avstand mellom FrP og de andre partiene. Figur 5 (over) viser at FrP uttrykker en sterkt negativ holdning til familieinnvandring i 1989, 1997 og 2005. I 2009 er holdningen moderert til negativ, og FrP har nærmet seg KrF og Venstre. Høyre nevnte ikke temaet før i 2009, og viste da en negativ holdning til familieinnvandring og legger seg på linje med FrP.

KrF viser en sterkt positiv holdning på alle analysetidspunktene. Ingen negative argumenter er nevnt. Analysen av tekstvolumet viste at KrF ikke tok opp temaet i 2005, og at omfanget av omtalen var noe redusert i 2009 i forhold til de to første analysetidspunktene. Dette er tendens som også var å finne i den forrige variabelen, hvor KrF reduserte sin omtale av temaet på 2000-tallet. Venstre omtaler familieinnvandring fra 1997, og alle årene viser partiet en positiv holdning. På denne variabelen som den forrige har Venstre en betydelig økning i omtalen, uten å endre sin holdning på området.

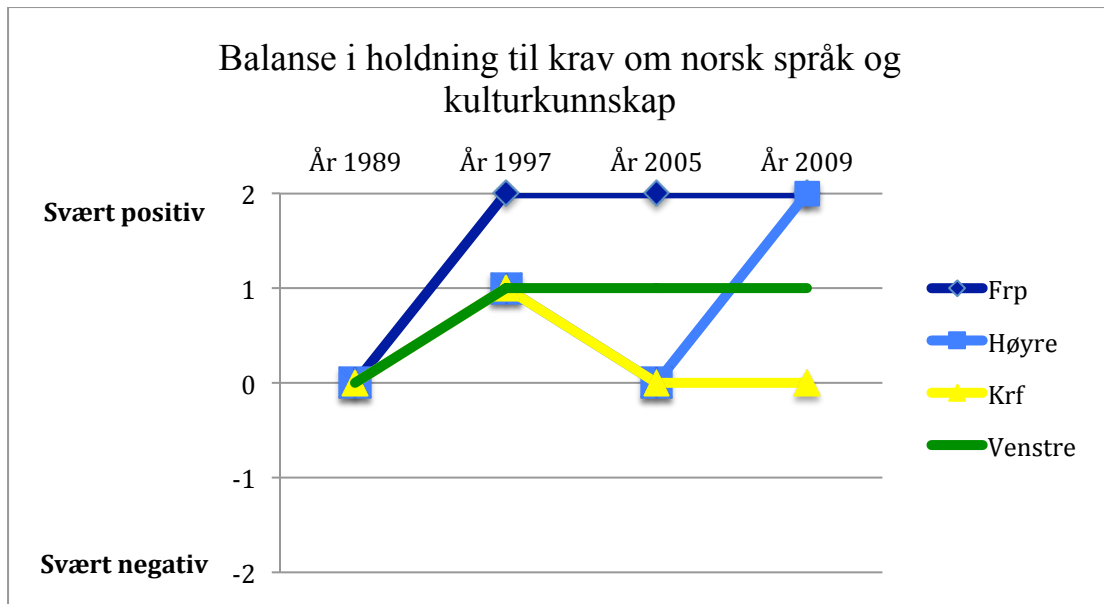
4.1.3 Kvantitativ analyse av krav til språk- og kulturkunnskap

Figur 6. Omfang av omtale av krav til norsk språk og kulturkunnskaper i prosent av programmet som helhet.

I de to første programmene i analysen har Fremskrittspartiet beskjedent omtale av krav til norsk- og samfunnskunnskap. På 2000-tallet har FrP trappet opp sin omtale av temaet, og dette henger trolig sammen med at partiet på dette tidspunktet hadde tilegnet seg en argumentasjon som bygget på kulturell konflikt og krav om kulturtilknytning.

Høyre kommer sammen med KrF og Venstre på banen om temaet i 1997. Høyre doubler sin omtale i 2009 i forhold til årene før, og er dermed det partiet som har størst prosentvis omtale av temaet. Dette skjer samme år som partiet tredobler volumet i sin omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere, og for første gang uttaler seg om familieinnvandring. KrF omtaler krav til norsk- og kulturkunnskap minimalt i 2005 før det faller helt ut i 2009. Også Venstre har redusert sin omtale av temaet i 2009. FrP og Høyre er dermed nærmest alene om å omtale slike krav i sitt partiprogram i 2009.

Figur 7. Balanse i holdning til krav om norsk språk og kulturkunnskap.

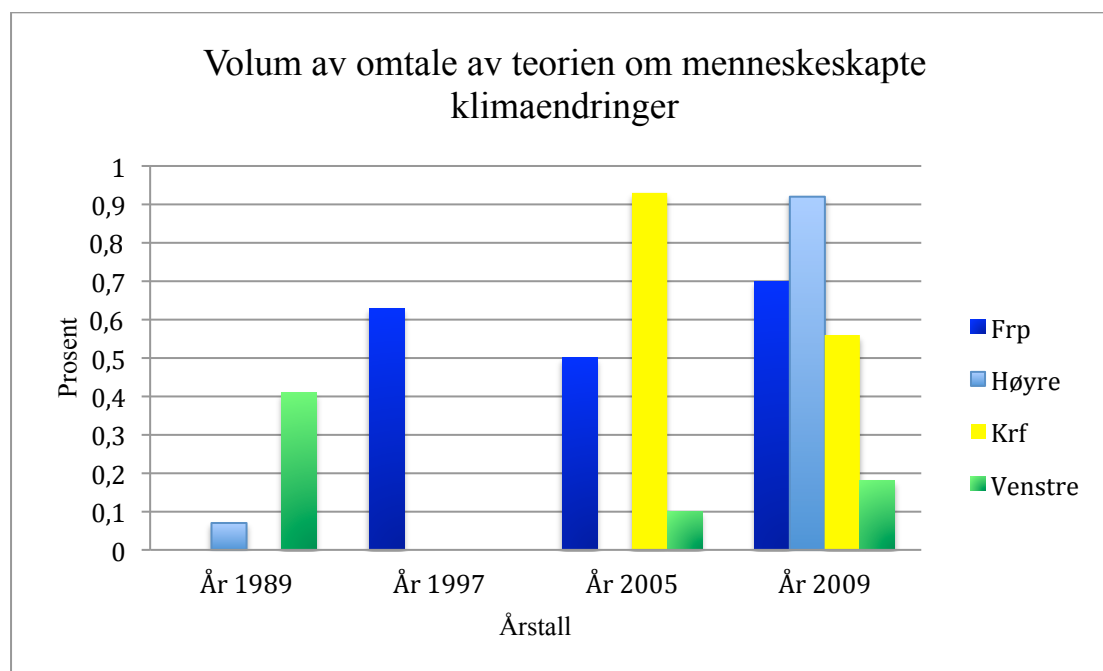
FrP viser en nøytral holdning til krav om norsk- og kulturkunnskap i 1989. Fra 1997 viser partiet en sterkt positiv holdning til slike krav. Høyres holdning varierer hvert år de omtaler temaet. I 1997 viser de en positiv holdning til krav, i 2005 viser de en nøytral holdning, mens partiet i 2009 viser en sterkt positiv holdning til krav om språk- og kulturkunnskap, og legger seg på linje med FrP på dette temaet. Høyre har dermed nærmet seg FrPs holdning på dette området, samme år som de også har nærmet seg FrP ved å markere seg som mer negative til innvandring og familiegjenforening (se figur 3 og 5). KrF viser en holdningsendring fra å være positiv til språk- og kunnskapskrav i 1997, til å vise en nøytral holdning i 2005. KrF har beveget seg bort fra FrP på dette området. Venstre viser en positiv holdning til krav alle årene de omtaler temaet.

4.2 Vekst-vern

Når man ser på vekst-vern dimensjonen, er Venstre det borgerlige partiet som mobiliserer flest miljøengasjerte velgere, og har stor troverdighet på dette saksfeltet i befolkningen generelt (Jupskås 2013b). For å få til et regjeringssamarbeid som inkluderte Venstre kunne man kanskje forvente at FrP hadde nærmet seg de andre partiene på disse saksområdene.

4.2.1 Kvantitativ analyse av teorien om menneskeskapte klimaendringer

Menneskeskapte klimaendringer har vært et omdiskutert politisk tema, og FrP er et parti med aktive og høyrøstede klimaskeptikere. Partileder Siv Jensen skapte reaksjoner da hun i et intervju med Aftenposten TV i april 2015 uttalte at hun selv var skeptisk til at de klimaendringene som er dokumentert de senere årene er menneskeskapte (Gjerde, Ørstavik og Barstad 2015). Hvordan stiller FrP seg til klimaendringene i sine program i forhold til de andre borgerlige partiene?

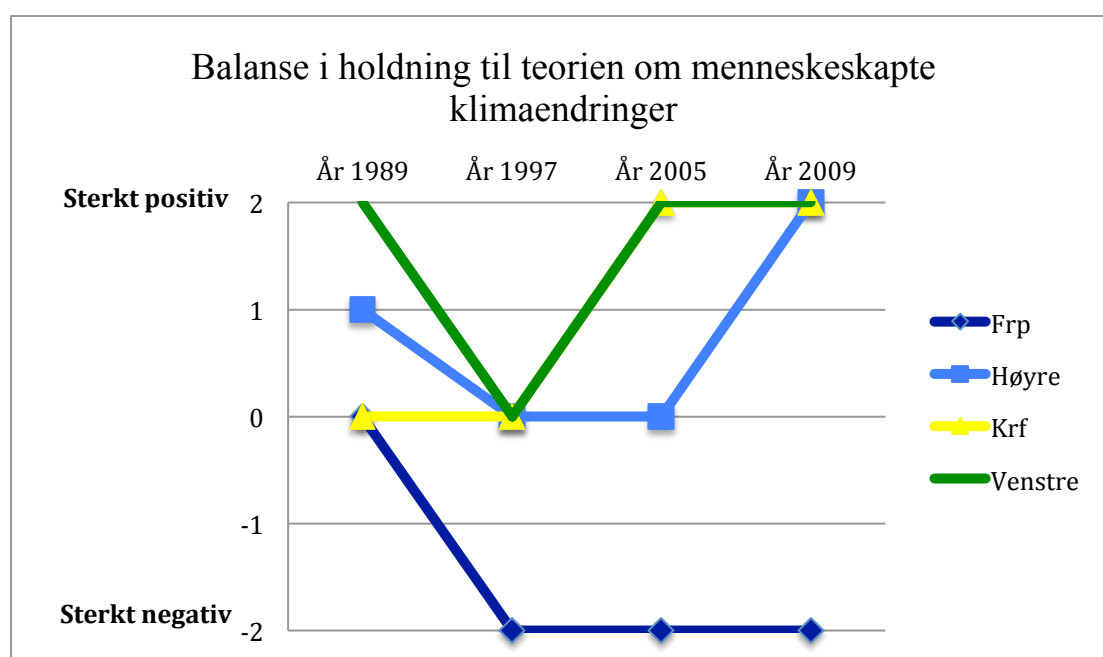
Figur 8. Omfang av omtale av teorien om menneskeskapte klimaendringer i prosent av programmet som helhet.

Menneskeskapte klimaendringer er lite nevnt hos de fire partiene i 1989, men dette var også forventet da FNs Klimapanel ble opprettet kun året før, i 1988 (FN 2015). Temaet får heller ikke mye oppmerksomhet på 90-tallet, og i 1997 er det bare FrP som omtaler menneskeskapte klimaendringer i sitt partiprogram. FrP stilte seg i 1997 sterkt negativ til teorien om menneskeskapte klimaendringer (se figur 9), og dermed er denne observasjonen kontraintuitiv. En kunne forvente at FrP ville tone ned sin omtale av temaet for å gjøre seg mer spiselig, særlig for Venstre. Men heller ikke i 2005 har FrP redusert sin omtale i betydelig grad, og øker i 2009 sin omtale ytterligere.

Etter å ha nevnt klimaendringer så vidt i 1989, tar ikke Høyre opp temaet igjen før i 2009. Da er det Høyre som vier mest prosentvis plass til temaet av de fire partiene.

KrF omtaler temaet først i 2005-programmet, og dette året er KrF det partiet som har størst prosentvis omtale av menneskeskapte klimaendringer. Omtalen er noe redusert i 2009-programmet.

Ettersom Venstre er et parti med sterk miljøprofil, kunne en forvente at Venstre var det partiet som skulle omtale temaet menneskeskapte klimaendringer mest. Bortsett fra i 1989, viser analysen at slik er det ikke. Men det er ikke nødvendigvis en sammenheng mellom hvor mye oppmerksomhet et tema gis og hvor viktig temaet er for partiet, eller hvor stor troverdighet partiet har på området. Det kan ofte finnes naturlige forklaringer på at avsnittene er korte eller utelatt. En forklaring på at Venstre omtaler dette temaet i liten grad kan være at teorien om menneskeskapte klimaendringer uansett ligger innbakt i partiets miljøpolitikk, og dermed ikke nevnes eksplisitt i utstrakt grad.

Figur 9. Balanse i holdningen til teorien om menneskeskapte klimaendringer.

Balansanalysen viser at de tre årene FrP omtaler temaet i programmet, har de en sterkt negativ holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer. I det ligger det at partiet gir uttrykk for mistro til forskning som viser at menneskelige utslipp henger sammen med klimaforandringer. FrP nevner heller ikke tiltak mot utslippene av

klimagasser. Figur 9 viser at FrP ligger langt fra de andre partiene på området, og FrP viser seg som svært ytterliggående i sin holdning til spørsmålet.

Høyre viser en positiv holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer i 1989, og en sterkt positiv holdning i 2009. Med denne holdningsendringen beveger Høyre seg vekk fra FrP. Høyre anerkjenner i sitt 2009-program at menneskeskapte klimaendringer er et reelt problem, og er villig til å innføre tiltak mot det.

KrF omtaler temaet først på 2000-tallet, og viser en sterkt positiv holdning til menneskeskapte klimaendringer. Venstre viser også en sterkt positiv holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer i 1989, 2005 og 2009. Alle de borgerlige partiene legger seg dermed på en sterkt positiv holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer i 2009, utenom FrP som viser en sterkt negativ holdning.

4.3 Oppsummerende diskusjon

En endret partikonkurransen kan bidra til at partiene endrer innholdet i sin politikk. Bjørklund og Goul Andersen (2002:128) har hevdet at partiene som utfordres av FrP har nyttet ”oppdemmingsstrategier”, og at de andre partienes ”svar” ikke har vært å legge mer vekt på de humanitære verdiene, men derimot å stramme inn innvandrings- og flyktningspolitikken, både symbolsk og reelt. Denne tolkningen føyer seg sammen med argument om at de høyrepopulistiske partiene i Europa har hatt en ”smitteeffekt” på andre partiers politikk (Bale et al. 2010).

Analysen viser at Høyre er det eneste av de tre borgerlige partiene som har nærmet seg FrPs posisjon på innvandringsdimensjonen, og beveget seg bort fra den innvandringspositive linjen. Den kvantitative analysen viste at Høyre hadde mer enn en tredobling i volumet av omtalen som går direkte på innvandring og mottak av flykninger og asylsøkere i 2009 (i prosent av hele programmet), samtidig som holdningen dette året justeres fra positiv til balansert (se figur 2 og 3). Tilnærmingen tyder på at Høyre har gått inn for en strategi som innebærer å endre sin politikk og nærme seg utfordrerpartiets standpunkt. Dette kan være en strategi for å utfordre FrP i et politisk spørsmål der de lenge har hatt et meget solid sakseierskap, og forhindre

eller reversere den velgervandringen fra Høyre til FrP som innvandringspolitikken har skapt. Dette kan knyttes til Høyres framgang på FrPs bekostning gjennom den korte valgkampen i 2009 (Jenssen og Kalstø 2011), og enda mer for perioden 2009-2013 (Aardal, Bergh og Haugsjerd 2014).

En strategi som innebærer å tilegne seg motstanderens posisjon hviler på antakelsen om at hovedmålet til politiske partier er stemmemaksimering. Dersom policy-gjennomslag er mindre viktig enn kampen om stemmer, blir logikken at "if you can't beat them, join them". Potensielle problemer med denne strategien kan være tiden det tar å igangsette endringene, tap av troverdighet og interne uenigheter (Bale et al. 2010). Det hviler også en risiko – identifisert av Petrocik (1996) – at dersom et parti tilegner seg en sak som de historisk ikke har hatt noe eierskap til, vil partiet ha vanskeligheter med å overbevise velgere om at de virkelig bryr seg om, og er i stand til å levere på området. I det norske systemet eksisterer imidlertid stabile eierskap i mindre grad, og det er derfor rimelig å anta at velgere har tillit til flere en ett parti i en gitt sak (Karlsen 2004:627). Sakseierskapet må derfor behandles som en kritisk *variabel* snarere enn en kritisk *konstant*, og det er større politisk handlingsrom for å utfordre sakseierskap i Norge enn i for eksempel et to-partisystem (Jenssen og Aalberg 2004:333-334; Karlsen 2004:619).

KrF har relativt høyt volum i omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere i 1989 og 1997, men reduserer volumet på 2000-tallet. Holdningen er alle år positiv eller sterkt positiv. Nedgangen av omtalen kan handle om et forsøk på å minske sakens plass på dagsordenen, da sakseierskap, i tillegg til tillit på sakfeltet, handler seg om at saken anses som viktig. Det kan også handle om å i mindre grad synliggjøre ulikhetene mellom partiene i en sak hvor FrP har høy velgeroppslutning.

Venstre har i likhet med Høyre en stor økning i volum i 2009, og uttrykker i alle sine program en sterkt positiv holdning. Venstre demonstrerer dermed klar avstand til FrP, og partiene står langt ifra hverandre på dette området. Det kan det se ut som at alle tre av Meguids handlingsvalg har blitt benyttet av de borgerlige partiene for å møte FrP i en sak hvor partiet har hatt et tydelig sakseierskap. KrF har minket volumet i omtalen av innvandrings spørsmål, og stått fast ved en positiv til sterkt positiv posisjon, jfr. handlingsalternativ 1. Venstre har tydeliggjort motsatt standpunkt til FrP ved å øke

volumet i omtalen betraktelig og holde fast ved et standpunkt i andre enden av skalaen, jfr. handlingsalternativ 2. Høyre har endret sin holdning i saken i retning FrP, samtidig som de øker volumet i omtalen, som kan tyde på at partiet har valgt handlingsalternativ 3.

Når det gjelder familieinnvandring har det blitt mindre avstand mellom FrP og de andre partiene (se figur 5). FrP har moderert sin holdning fra sterkt negativ til negativ i 2009, mens KrF er stabile på en sterk positiv holdning og Venstre på en positiv holdning. I 2009 kommer Høyre for første gang på banen om temaet, og viser en negativ holdning til familieinnvandring. FrP og Høyre uttrykker dermed lik holdning til temaet på dette analysetidspunktet. FrPs holdningsmoderasjon kan være et forsøk på å gjøre seg mer spiselig for de andre mer innvandringspositive partiene. Det vitner om en office-seeking atferd, der FrP legger seg på en mindre ytterliggående linje for å øke sannsynligheten for et potensielt regjeringssamarbeid.

Når det gjelder Høyres negativ holdning til familieinnvandring, er det vanskelig å si noe om dette inngår i en strategi om å nærme seg FrP. Høyre har ikke har omtalt familieinnvandring tidligere og det dermed ikke er mulig å sammenligne deres holdning med tidligere år. Men hvis man tar i betraktning Høyres holdningsendring til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere, kan Høyres negative holdning til familieinnvandring i 2009 bidra til å styrke antakelsen om at Høyre utfordrer FrPs sakseierskap til en restriktiv innvandringspolitikk. Det er uansett verdt å merke seg at Høyre går fra å ikke vie temaet noe plass i sine program, til å vise en negativ holdning i 2009. Krav til norsk språk og kulturkunnskaper er også et område hvor Høyre nærmer seg FrP. Analysen viser at Høyre endrer holdning fra nøytral i 2005 til sterkt positiv i 2009, samtidig som de dobler sin prosentvise omtale av temaet.

Ifølge Jupskås (2015) kan man anta at et mainstream høyreparti som Høyre vil tre inn i regjering med et høyrepopulistisk parti som Frp dersom (1) de trengs for å danne en majoritetskoalisjon – og dermed blir et relevant parti (jfr. Sartori 2005) – eller når (2) den ideologiske avstanden mellom det høyrepopulistiske partiet og mainstream høyre har blitt mindre enn mellom mainstream høyre og mainstream venstre; med andre ord, når de har konverget ideologisk. Det kan se ut som at både punkt 1 og 2 har vært tilfelle før regjeringssamarbeidet i 2013. Etter at FrP i 2005, som et av de partiene

med størst valgoppslutning, uttalte at de ikke ville støtte en borgerlig regjering de ikke var en del av selv, tok de i bruk sitt *blackmail* potensiale og ble det Sartori (2005) kaller et relevant parti. Det ble dermed vanskeligere for Høyre å utelate FrP dersom de skulle ha en sjanse til å danne regjering. Den kvantitative analysen viser at også de ideologiske forskjellen mellom Høyre og FrP har blitt mindre etter at FrP tok i bruk sitt blackmail-potensiale, og det har skjedd en konvergens mellom de to partiene før regjeringssamarbeidet.

FrP har hatt en gradvis økning i volum på omtale av innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere (se figur 2), men er ikke blant partiene som vier mest plass til temaet alt i alt. Holdningen går fra negativ i 1989 til sterkt negativ i de senere programmene (se figur 3). FrP viser en holdning til innvandring som er langt mer negativ enn de andre borgerlige partiene, selv om Høyre i 2009 har nærmet seg FrPs holdning og beveget seg bort fra den innvandringspositive linjen. FrP står også alene om sin kulturelle konfliktargumentasjon mot innvandring og ulike folkegrupper i samfunnet.

Hvordan vinner Frp så mange velgere på dette området når de er så ytterliggående i sin politikk? Ifølge Rabinowitz og MacDonald (1989:109) vil partiene tjene på å innta ytterliggående standpunkter på et saksfelt, og velgerne vil stemme på det partiet som har sterkest standpunkt på det saksfeltet de er opptatt av. Noen vil også stemme på ekstreme partier for å flytte tyngdepunktet i politikken en gitt retning (Kedar 2005). At FrP inntar et mer ytterliggående standpunkt enn andre partier og noen velgere bidrar til en tydeliggjøring av hva partiet mener, og gjør det lettere for velgerne å forstå hvor partiet står i saken. På denne måten kan FrP sikre sitt eierskap, selv om de ikke er det partiet som alle år vier mest plass i sine program til saken. FrPs holdningsprofil på innvandring-solidaritetsdimensjonen har ført til et stort tilsig av velgere, og det lønner seg for FrP å *ikke* moderere sin politikk.

FrPs partileder Siv Jensen uttalte i 2012 at FrPs strategi mot stortingsvalget var å gå til valg på å danne regjering også med sentrumspartiene (Kristjánsson og Vegstein 2012). Dersom FrP ønsket å føre en mer office-seeking politikk måtte de komme til en forståelse om regjeringssamarbeid med KrF og Venstre. Det kunne tenkes at partiet modererte sin programfestede innvandringsskepsis i noen grad. Analysen viser at en

slik moderasjon ikke har skjedd. I stedet ser vi en vote-seeking atferd fra FrP, hvor stemmemaksimering, kombinert med at de benytter sitt blackmail-potensiale, brukes som et strategisk mål for å sikre seg makt. Dette kan være en del av en tale-med-to-tunger-strategi fra FrP, hvor de gjennom partiprogrammer og blackmail snakker til egne tilhengere, samtidig som de viser samarbeidsvilje og moderasjon i det offentlige rommet, som i intervjuet med Klassekampen.

Innenfor vekst-vern dimensjonen har det vært store motsetninger mellom FrP og de andre partiene, både i spørsmålet om teorien om menneskeskapte klimaendringer og graden av miljøvern framfor vekst. Venstre er det borgerlige partiet som mobiliserer flest miljøengasjerte velgere, og har stor troverdighet på dette saksfeltet i befolkningen generelt (Jupskås 2013b). For å få til et regjeringssamarbeid som inkluderte Venstre kunne man forvente å se at FrP hadde moderert sin sterkt negative holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer. Men figur 9 viser at FrP ikke har nærmet seg de andre partiene på dette området. FrP har heller ikke redusert tekstvolumet om menneskeskapte klimaendringer i sitt program, og partiet har dermed ikke gjort noe forsøk i å i mindre grad synliggjøre de forskjellene som eksisterer mellom partiene. Det er mulig at FrP stoler på sitt sterke eierskap til innvandringspolitikken og sitt blackmail-potensiale i en slik grad at de unnlater moderasjoner på andre områder som miljøvern.

5 Kvalitativ analyse – et dypdykk

For å belyse problemstillingene ytterligere, skal jeg i dette kapitlet undersøke hvilken argumentasjon som er lagt til grunn i valgprogrammene. Jeg vil forsøke å avdekke likheter og ulikheter mellom partienes retorikk, og om retorikken som er lagt til grunn har forandret seg over tid.

5.1 Innvandring, og mottak av flyktninger og asylsøker

Den kvantitative analysen viste at Høyre har nærmet seg FrPs holdning til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere. Hvilken argumentasjon legges til grunn av partiene, og endrer argumentasjonen seg med tiden? Har Høyre også nærmet seg FrPs retorikk på området?

Fremskrittspartiet

I FrPs program fra 1989 er det *økonomiske* argumenter og velferdssjåvinisme som legges til grunn for en restriktiv innvandringspolitikk. FrP viser blant annet sin skepsis til at ”innvandrere til Norge automatisk får fulle rettigheter under sosiallovgivningen og Folketrygden uten forhåndsinnbetaling.” FrP argumenterer med at innvandring koster det norske samfunnet dyrt, uten at Norge får noe igjen for det.

Den velferdspolitiske argumentasjonen følger også i de neste programmene, med en lignende formulering: ”Da innvandrere i Norge, også fra områder utenom EØS-området, etter dagens lovgivning automatisk får fulle rettigheter under sosiallovgivningen og folketrygden uten forhåndsinnbetaling, vil Norge fremstå som et land hvor enhver er garantert meget godt livsopphold på det offentliges bekostning.” FrP viderefører den økonomiske argumentasjonen i alle programmene og er opptatt av at Norge ikke skal fremstå utad som et land det er lett å utnytte for sosiale goder. I denne formuleringen fra 1997 har de også inkludert innvandring fra områder utenfor EØS-området, og dette signaliserer opptakten til en kulturell argumentasjon som i stor grad handler om denne gruppen innvandrere.

Fra 1990-tallet starter FrP å føre en retorikk som beskriver kulturelle motsetninger, og utover 2000-tallet blir dette den dominerende argumentasjonen for partiets restriktive innvandrings- og flyktningpolitikk. FrPs kulturelle argumentasjon har et tydelig

konfliktfokus og spiller i stor grad på frykt. En formulering som man kan finne igjen 1997, 2005 og 2009 er: ”Det er grunn til å frykte at en fortsatt innvandring av asylsøkere bare tilnærmet det omfang som man har hatt i de senere år, vil føre til alvorlige motsetninger mellom folkegrupper i Norge.” FrP setter i denne ytringen folkegrupper opp mot hverandre, og argumentasjonen har en tydelig ”oss” og ”dem”-retorikk. Det man kan kalle et *fryktpolitisk* virkemiddel oppstår ikke ved en umiddelbar spesifikk trussel, men i en offentlig diskurs som omtaler det sosiale livet som truende og risikabelt. Fryktdiskursen har størst effekt når den fremmer en følelse av uorden og at ”ting er ute av kontroll” (Altheide 2006), som i dette utspillet fra FrP, og kan gi mottakerne en følelse av at de trenger mer sosial kontroll for å redde ”oss” fra ”de andre” som har utfordret tryggheten vår – i dette tilfelle innvandrere og asylsøkere. Denne typen retorikk er det mye av i FrPs program fra 1990-tallet.

Det er også interessant at FrP i 1997 nærmest inntar en forsvarsposisjon når de presenterer sine argumenter om uunngåelig kulturell konflikt. Det tyder på at standpunktet var ganske ytterliggående på dette tidspunktet:

Det er ikke umoralsk å mene at man bør ta hensyn til reaksjoner mot denne innvandring for å forebygge konflikter. Det er heller ikke umoralsk å mene at man bør forebygge for raske forandringer av det helhetspreg som vår befolkning har. Det er uriktig å kalle slike synspunkter rasisme når de ikke bygger på forestillinger om at noen rase er mer verdifull enn andre.

Denne retorikken innebærer et sett av kulturelt begrunnede holdninger og verdier som bygger opp motstand mot innvandring av ikke-vestlige innvandrere og flyktninger. Disse holdningen springer gjerne ut fra tanken om at befolkningen i en nasjon bare kan leve i harmoni når den er kulturelt ensartet og at kulturelt og etnisk mangfold nødvendigvis vil medføre økt uro og vold (Skorgen 2015)¹⁰. Denne typen forsvarsretorikk er fjernet fra de to neste programmene, men standpunktet er fortsatt det samme. En grunn til det kan være at en slik type argumentasjon har fått større legitimitet i det offentlige på 2000-tallet.

FrP unngår ikke helt å nevne at Norge har et internasjonalt ansvar til å ta imot flyktninger, selv om det er lite fokus på dette i forhold til de andre tre partiene. Men

¹⁰ Dette er hva Martin Barker (1981) omtaler som ”nyrasisme” i boken *The New Racism. Conservatives and the Ideology of the Tribe*.

FrP vil endre Norges internasjonale forpliktelser gjennom blant annet å endre FNs flyktningkonvensjon. I sitt program fra 1997 skriver partiet at flyktningkonvensjonen er utdatert i forhold til dagens flyktningsituasjon¹¹.

En slik modernisering av FN's flyktningkonvensjon vil høyst sannsynlig her innebære at Norge forplikter seg til å motta et lavere antall flyktninger. Denne formuleringen er fjernet i 2005 programmet, men FrP presiserer i de følgende programmene at selv om Norge har en plikt til å hjelpe flyktninger, kan de "best hjelpes i sine geografiske og kulturelle nærrområder. I stedet for å ta mange flyktninger inn i Norge bør Norge i større grad bidra til å dekke utgiftene til flyktningmottak i flyktningenes egne nærrområder." Dermed sier Frp at selv om Norge har en plikt til å hjelpe flyktninger i nød, har ikke Norge plikt til å slippe dem inn i Norge.

Høyre

For årene 1989, 1997 og 2005 viser den kvantitative analysen at Høyre har hatt en positiv holdning til innvandring i sine partiprogram. I 2009 viser analysen at samtidig som Høyre tredobler sin omtale av saksområdet, har partiet inkludert flere negative argumenter i sitt program. Hvordan kommer denne endringen til syne i den kvalitative delen av analysen? Har Høyre også nærmet seg FrPs retorikk og argumentasjon?

Også den kvalitative analysen viser at Høyre fører en tydelig strengere tone i 2009 når de omtaler innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere. Det er mulig å identifisere en gradvis sterkere ordbruk som har utviklet seg mellom 2005 og 2009. I 2005 omtaler Høyre egen asylpolitikk som "konsekvent", mens i 2009 beskriver partiet flere ganger sin innvandrings- og flyktningspolitikk som "streng, men rettferdig". Det fremstår som at Høyre har behov for å presisere eksplisitt at de fører en strengere innvandringspolitikk, og har for eksempel overskriften "For å føre en streng, men rettferdig, innvandringspolitikk vil Høyre:", før de følger opp med punkt

¹¹ I programmet heter det: "Norge har påtatt seg internasjonale forpliktelser når det gjelder flyktninger, særlig gjennom FNs flyktningkonvensjon av 28. juli 1951. Denne konvensjonen ble imidlertid etablert på bakgrunn av situasjonen etter den annen verdenskrig. Siden den gang har verdens befolkning, særlig i u-land land, vokst eksplosivt, samtidig som interne konflikter har ført til at flyktningstrømmen har økt. Moderne kommunikasjoner kan bringe flyktninger raskt fra sted til sted. På denne bakgrunn vil Fremskrittspartiet arbeide for en modernisering av FNs flyktningkonvensjon tilpasset vår tid."

som partiet ønsker å gjennomføre. Behovet for å understreke at *Høyre fører en streng politikk*, kan virke som en bevisst strategi.

Høyre viser også for første gang i 2009 tendenser til å ytterligere ville stramme inn på hvem som innvilges opphold i Norge. Blant annet vil partiet "... stramme inn definisjonen av flyktningbegrepet og reversere de siste års liberalisering." Ordbruk som å "stramme inn" er ikke brukt tidligere av Høyre i innvandringssspørsmål. Derimot brukes det hos FrP både i 2005 og 2009. Ved å si at partiet vil reversere "de siste års liberalisering" markerer Høyre at de tar klart avstand fra innvandringspolitikken som har blitt ført av den forrige regjeringen. Ifølge Karlsen (2004:615) kan et parti få kortsiktig eierskap til en sak dersom et motstanderparti får skylden for et aktuelt problem gjennom å sitte i regjering. I utsagnet fra 2009-programmet skylder Høyre på Stoltenberg-regjeringen for en uheldig liberalisering av innvandringspolitikken. Ved å tilby en løsning i form av en strammere politikk, griper Høyre, om enn til et kortsiktig, eierskap til en strengere innvandringspolitikk. Dette gjør de både ved å ta klart avstand fra innvandringspolitikken til sittende regjeringen, og ved nærme seg FrPs innvandringspolitikk.

Selv om Høyre viser en mer restriktiv tone i innvandringspolitikken i 2009, er det fremdeles mye som skiller Høyres program fra FrP sitt. Høyre har ikke begitt seg inn på FrPs argumentasjon om kulturelle konflikter mellom folkegrupper, men legger et økonomisk rasjonale til grunn for sin innvandringspolitikk. Høyres vektlegging av selvforsørgelse er gjennomgående i programmet, og partiet skriver at et prinsipp som må gjelde for innvandring er at "man er i stand til å forsørge seg selv." I så måte er innvandring greit, så lenge det ikke skjer på bekostning av den norske stat.

Den økonomiske argumentasjonen som Høyre bruker i dette programmet er mer lik FrPs retorikk på 1980-tallet enn FrPs kulturkonflikt-argumentasjon på 1990-tallet. Dermed kan man se at selv om Høyre viser en noe mer negativ holdning til innvandring i 2009, er det stor avstand mellom hva partiene legger til grunn for sin politikk. Høyre understreker også i langt større grad enn FrP plikten til å hjelpe flyktninger:

Høyres mål er å bidra til å avlaste i humanitære konflikter. Det viktigste er å hjelpe mennesker på flukt og ha en streng, men rettferdig og human flyktning- og asylpolitikk. Norge har en plikt til å hjelpe mennesker i nød gjennom forebygging av konflikter, katastrofehjelp og ved å gi trygghet fra forfølgelse.

Høyre vektlegger plikten til å hjelpe til i humanitære konflikter og hjelpe mennesker i nød. Men også i dette avsnittet har Høyre noe kronglete plassert inn at det viktigste – i tillegg Norges ansvar om å hjelpe mennesker på flukt – er å ha en *streng* flyktning- og asylpolitikk.

Samtidig som Høyre i 2009 programmet eksplisitt uttrykker at de vil føre en streng innvandringspolitikk, åpner de for å ”øke antall kvoteflyktninger hvis situasjonen tilsier det.” Kvoteflyktninger er anerkjent som flyktninger av FN før de kommer til Norge, og antallet som kommer er politisk bestemt. I perioden før 2009-programmene, i 2004 – 2006, ble kvoten redusert til 1000 flyktninger per år, i forhold til 1500 årene før. Antall kvoteflyktninger utgjør altså en liten del av antall asylsøkere som kommer til Norge, og en økning i denne kvoten vil ikke utgjøre en betydelig økning i antall flyktninger. Det at Høyre åpner for å øke antall kvoteflyktninger samtidig som de vil ”stramme inn”, ”snu liberaliseringen” og føre en ”streng, men rettferdig innvandringspolitikk”, tyder på at Høyre forsøker å gi uttrykk for en mer restriktiv politikk på den ene siden, samtidig som de vil beholde en liberal og human side. Det er en – om enn symbolsk – tvetydighet hvor de kan vise de mer innvandringskritiske velgerne at Høyre også er opptatt av å stramme inn, og dermed utfordre FrPs sakseierskap, og samtidig søke å beholde en human profil ved å si seg villig til å ta imot flere kvoteflyktninger. Kanskje forlater Høyre med dette en office-seeking strategi med KrF og Venstre til fordel for en vote-seeking strategi i retning FrP. Samtidig viser Høyre de mer innvandringsvennlige sentrumspartiene at de *kan* være villige til å strekke seg på dette området – hvis situasjonen tilsier det. Med dette viser de KrF og Venstre at de fortsatt – til tross for en strengere retorikk – vil fremstå som et humant og moralsk forsvarlig parti og som en trygg og ansvarlig koalisjonspartner for sentrumspartiene.

Høyres argumentasjon skiller seg også fra FrP ved at Høyre omtaler innvandrere og et mer mangfoldig samfunn som en ressurs, også i 2009: ”Norge er et flerkulturelt land der innvandrere beriker både samfunnet og arbeidslivet gjennom den erfaring,

kunnskap og arbeidsvilje de har, og de ideer de kan bidra med som følge av at de har en annen kulturell bakgrunn.” Høyre demonstrerer et langt mer positivt grunnsyn enn FrP på innvandring og et flerkulturelt felleskap, og FrP står alene om sin argumentasjon om kulturelle konflikter mellom folkegrupper.

Kristelig Folkeparti

Det er stor avstand både politisk og retorisk mellom KrF og FrP på dette området alle år. Kristelig Folkepartis avsnitt om innvandrings- og flyktningspolitikk har i motsetning til FrP nærmest utelukkende fokus på ta hånd om flykningene og asylsøkernes beste. Der FrPs fokus er å beskytte Norge *mot* nye landsmenn, enten det ligger en økonomisk eller kulturell argumentasjon til grunn, viser KrF i alle sine program et fokus på å beskytte de som kommer til Norge.

Det er også forskjell på ansvarliggjøringen når det er snakk om integrering, og der FrP legger ansvaret på de som kommer til Norge, plasserer KrF ansvaret på samfunnet. Et eksempel på en slik motsetning er at FrP legger det hele ansvaret på individet ved å skrive mellom annet at ”Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunnet.” FrP fremstiller i denne ytringen fra 2005 integrering som et personansvar hos den enkelte innvandrer. KrF på sin side skriver i 2005 at: ”Hverdagen for mange innvandrere i Norge kan være vanskelig. Skeptiske holdninger i befolkningen fører til at mange med fremmedkulturell bakgrunn blir diskriminert.” KrF fremstiller dette som et samfunnsproblem, og at det er holdninger i den norske befolkningen fører til diskriminering.

Den kvantitative analysen viste at KrF i 2005 hadde en holdningsendring fra ”sterkt positiv” til ”positiv”, da partiet dette året tar opp flere utfordringer ved for eksempel integrering og kriminalitet blant ungdommer med minoritetsbakgrunn. Men også i dette programmet viser KrF at fokus ligger i å beskytte innvandrere, og legger ansvaret over på samfunnet. De legger også en større optimisme til grunn når det gjelder å løse de utfordringene som nevnes.

KrF vil hele veien øke antall kvoteflyktninger¹². KrFs utsagn er mer forpliktende enn det vi så hos Høyre. KrF tallfester en økning, mens Høyre ville åpne for en økning *dersom situasjonen tilsier det*.

Venstre

Venstre endrer ikke balansen i sitt standpunkt fra år til år i den kvantitative analysen. Partiet viser en sterkt positiv holdning til innvandring. Det som har endret seg i følge den kvantitative analysen er at Venstre tredobler volumet i 2009. Programmene viser et sterkt positiv grunnsyn til innvandring, og retorikken skiller seg skarpt fra FrPs program.

Den største forskjellen mellom partiene FrP og Venstre viser seg i synet på integrering. FrP har på sin side uttrykt bekymring for det norske samfunnets kulturelle egenart i møte med nye landsmenn. FrP går inn for assimilering: ”Fremskrittspartiet går inn for en integreringspolitikk der det legges vekt på at de reglene, normene og verdiene som skal være felles for hele befolkningen, må gå foran hensynet til ønsker hos enkeltgrupper.” Venstre uttrykker derimot en bekymring for innvandreres egenart: ”Resultatet av norsk innvandringspolitikk de siste tiårene, har gjort det vanskelig for mange å bevare sin kulturelle og etniske egenart [...]. Venstre ønsker integrering, ikke assimilering eller segregering.” De to partiene demonstrerer stor og vedvarende uenighet over hvem en skal ta hensyn til i innvandrings- og integreringspolitikken. FrP uttrykker ønske om et homogent samfunn som bevarer Norges egenart, mens Venstre ønsker at nye landsmenn skal kunne beholde sin egenart.

Venstre, sammen med KrF, er alle årene en tydelig motpol til Frp på dette saksområdet, og både politisk og retorisk finnes det betydelige forskjeller mellom de to sentrumpartiene og FrP. Venstre og KrF legger et større ansvar over på samfunnet når det gjelder integrering, mens FrP legger hele ansvaret på de som kommer til Norge. Både KrF, Venstre og Høyre har større fokus på Norges plikt til å hjelpe

¹² 1989 og 1997 uttrykker partiet at de vil øke antall kvoteflyktninger uten å spesifisere det nærmere, i 2005 ønsker partiet å øke til 1 500 kvoteflyktninger og i 2009 vil partiet øke til 2 000 kvoteflyktninger.

flyktninger enn FrP. I den grad FrP nevner dette ansvaret, er det oftest forbundet med å hjelpe flyktninger i deres nærområder istedenfor å ta de inn til Norge.

Både Høyre, KrF og Venstre har et positivt grunnsyn på et flerkulturelt samfunn, og ser på et mangfoldig samfunn som en berikelse. FrP på sin side beskriver et flerkulturelt samfunn som en trussel og noe som må begrenses kraftig. FrP er dermed alene om sin kulturelle konfliktretorikk, og viser seg svært ytterliggående i norsk målestokk på dette området.

5.2 Kvalitativ analyse av familieinnvandring

Den kvantitative analysen viste at FrP har moderert sin holdning til familieinnvandring, mens Høyre har nærmet seg FrPs standpunkt. Dermed viser både FrP og Høyre en negativ holdning til familieinnvandring. I den kvalitative analysen skal jeg undersøke om de legger en lignende argumentasjon til grunn. KrF og Venstre viser en svært positiv og positiv holdning til familieinnvandring. Hvordan skiller deres argumentasjon seg fra partiene med en negativ holdning?

Fremskrittspartiet

Den kvantitative analysen viste at FrP har hatt en gradvis økning i omtalen av familieinnvandring, og at holdningen var sterkt negativ i 1989, 1997 og 2005, og justert til negativ i 2009. Hvilke argumenter la FrP til grunn for sin holdning til familieinnvandring, og hvordan kom moderasjonen i 2009 til uttrykk?

FrP fører en svært restriktive politikk når de snakker om familieinnvandring. I 1997 skriver FrP at "Fremskrittspartiet mener familieinnvandring er bra, men at den bør skje i familiens hjemland". Med dette utsagnet uttrykker FrP at de ikke ønsker familieinnvandring til Norge i det hele tatt. Denne formuleringen er fjernet i neste program, og det skjer noen oppmykninger i de videre programmene.

Selv om retorikken i FrPs omtale av familiegjenforening i 2005 har myknet noe, fremhever FrP viktigheten av kontroll, blant annet med krav om DNA-test for å bevise familietilhørighet. FrP fremlegger klare restriksjoner, og familieinnvandringen begrenses til ektefelle over 24 år og egne barn under 15 år. Både økonomiske og

kulturelle argumenter legges til grunn, og i tillegg til forsørgelsesevne krever FrP at ”den samlede tilknytning til Norge skal være større enn den samlede tilknytning til et annet land.”

I 2009 har den økonomiske argumentasjonen har falt helt bort, og FrP fører utelukkende en kulturell argumentasjon for en restriktiv familieinnvandringspolitikk. FrP er opptatt av kulturell tilknytning, og skriver at ”Familieinnvandring for ektefelle bør bare kunne innvilges hvis paret ikke har større samlet tilknytning til noe annet land enn til Norge.” I tillegg har de lagt til språk- og kunnskapskrav, og skriver at ”Voksne familieinnvandrere må ha opparbeidet seg et minimum av kunnskaper om norsk språk og samfunnsliv.” Likevel ser vi noen liberaliseringer. Aldersgrensen for gjenforening med egne barn er oppjustert fra 15 til 18 år, og FrP åpner for noen unntak fra skjerpede krav for personer fra EØS og enkelte andre land. Tilknytningskravet faller også bort når herboende har fylt 28 år. Kanskje gjør FrP seg mer spiselig for potensielle regjeringspartnere med disse oppmykningene?

Høyre

Høyre vier ingen oppmerksomhet til temaet familieinnvandring før i 2009. Den kvantitative analysen viste at Høyre og FrP begge uttrykker en negativ holdning til familieinnvandring i 2009. Fører de også sammenfallende argumentasjon for sin politikk?

Det at Høyre går fra å helt la være å nevne familieinnvandring de foregående tidspunktene, til ta det opp og legge seg på linje med FrP i 2009, er en ny indikasjon på at Høyre utfordrer FrPs eierskap på innvandringspolitikken. Dette skjer nemlig samme år som partiet trapper opp sin samlede omtale av innvandring, inkluderer flere negative argumenter og fører mer restriktiv politikk, noe som underbygger at Høyre har nærmet seg FrP som et ”innvandringsrestriktivt” parti.

Men selv om Høyre og Fremskrittspartiet begge legger seg på en negativ holdning til familieinnvandring, er det fortsatt mye som skiller Høyres og FrPs argumentasjon. Høyre legger utelukkende et økonomisk rasjonale til grunn for argumentasjonen, som igjen minner om Frp’s tidligere argumentasjon om at innvandring er greit så lenge det ikke er en økonomisk belastning for Norge. Høyre legger vekt på innvandrenes

forsørgelsesevne, og skriver at ”Utgangspunktet for dem som ikke har beskyttelsesbehov, må være at de kan forsørge seg selv og sin familie. Derfor vil Høyre ha klare økonomiske krav for dem som henter familien til landet.” Videre skriver Høyre at personer som får opphold som asylsøker eller på grunn av sterkt menneskelige hensyn, skal ha vært i arbeid eller utdanning i minst fire år før de kan søke om familieetablering. Kravene som stilles går på økonomi og forsørgelsesevne, og aldersgrense eller kulturelt tilknytningskrav blir ikke nevnt. FrP står fremdeles alene om denne kulturelle vinklingen på sin retorikk også på dette området. FrPs krav til språk- og kulturforståelse og kulturtilknytning vitner om et ønske om å ivareta den norske kulturen, mens Høyres krav til familiens selvforsørgelse vitner om et ønske om å ivareta norsk økonomi og velferdssamfunnet.

Kristelig folkeparti

KrF stiller seg i 1989, 1997 og 2009 sterkt positiv til familieinnvandring, og ønsker å forenkle prosessen til fordel for de som ønsker familiegjening. Partiet uttrykker i sitt program fra 1989 et ønske om at ”Norge i internasjonale fora tar initiativ til regler som gjør det lettere å forene familier over landegrensene.” KrF følger opp i 2009 med å skrive at de ønsker å ”bedre ordningene for oppholdstillatelse for utenlandske statsborgere med norsk kjæreste.” Som vist tidligere er det store forskjeller mellom Kristelig Folkeparti og Fremskrittspartiets fokus på hvem som trenger beskyttelse når det er snakk om innvandring, og det gjelder også her. KrF viser med sine utsagn at fokus ligger på å gjøre forholdene rundt familiegjening enklere og bedre for innvandrere. FrP viser at partiet også på dette området opptatt av å beskytte Norge ved å blant annet mistenkeliggjøre familieinnvandrere, og skriver i 2005 at: ”Det er for lett å misbruke dette instituttet i Norge. Mangelen på id-papirer og korrekte folkeregister i enkelte land gjør at personer kommer seg inn under påskudd av å være nære familiemedlemmer.” Ordbruk som ”å komme seg inn” demonstrerer FrPs gjentagende retorikk om at Norge trenger å beskyttes mot inntrengere utenifra. Selv etter FrP har gjort noen moderasjoner i sitt 2009-program er det fremdeles svært store forskjeller mellom KrFs og FrPs grunnsyn på familiegjening.

Venstre

Venstre har et positivt grunnsyn i sin omtale av familieinnvandring. Venstre trekker frem at familieinnvandring er viktig for humane hensyn, og har i likhet med KrF innvandrene som berøres av ordningen i fokus. I 2009 skriver de: ”For de fleste er det å ha familie rundt seg viktig for å ha et godt liv. Familiegjenforening er i utgangspunktet positivt, både av humane grunner og av hensyn til integrering.” I dette utsagnet trekker de også som eneste parti frem familiegjenforening som integreringsfremmende. Der FrP og Høyre på hver sin måte legger vekt på å beskytte Norge mot familieinnvandring, vektlegger KrF og Venstre familieinnvandringens humane hensyn for de innvandrene som blir berørt av ordningen.

Til tross for dette inneholder 2009-programmet flere kritiske momenter enn tidligere, og Venstre skriver at ordningen med familiegjenforening er gjenstand for misbruk, noe partiet ikke vil tolerere. De inkluderer også flere krav til ordningens praksis. FrP, Høyre og Venstre er enige i utfordringene ved at ordningen blir misbrukt, men de tre partiene er ikke enige midlene som bør brukes for å få bukt med misbruket. Venstres holdning oppfattes som grunnleggende positiv, og Venstre vil i motsetning til FrP ikke innføre tiltak som rammer store grupper, slik som aldersgrenser eller tilknytningskrav. De stiller heller ikke krav til selvforsørgelse, og ønsker å gjøre det lettere for norsk-utenlandske par ved å innføre kjærestevissum på 12 måneder.

5.3 Kvalitativ analyse av krav til språk- og samfunnskunnskaper

Den kvantitative analysen viste at Høyre har nærmet seg FrPs holdning til krav om norsk og samfunnskunnskaper. Hvilke argumenter legger partiene til grunn for sin politikk og har argumentasjonen endret seg over tid?

Fremskrittspartiet

I 1997 og 2005 var FrP det eneste partiet som eksplisitt krever norskkunnskaper og samfunnsforståelse for å få innvilget statsborgerskap. I 2009 får FrP selskap av Høyre. I 2009 knyttes også sosiale ytelser til norskkunnskaper i FrPs program: ”Flere sosiale ytelser som gis til innvandrere, må imidlertid gis under forutsetning av at de er villige til å integrere seg og lære norsk.” Formuleringen om at innvandrere må være *villige* til å integrere seg og lære seg norsk er toneangivende for alle FrPs programmer

på dette området. Ansvar legges hos innvandrerne som kommer til Norge, og ikke hos den norske staten eller storsamfunnet. FrP skriver videre: ”Fremskrittspartiet mener innvandrerne har plikt til å tilpasse seg det norske samfunnet. De må tilegne seg tilfredsstillende norskkunnskaper, som må være det felles språk.” Utsagnet viser at FrPs linje i integreringspolitikk er krav om assimilering: innvandrere blir tatt opp i storsamfunnet på storsamfunnets premisser. FrPs politikk på dette området beskriver en enveis-prosess der minoriteter må endre sine grunnleggende kulturelle verdier om de skal bli en del av det norske samfunnet. FrP er det av partiene som stiller strengest krav til norsk- og samfunnskunnskaper, samtidig som det er det partiet som i minst grad nevner tilbud. Dette viser igjen at FrP plasserer ansvaret på innvandrerne, ikke staten og storsamfunnet.

FrP skriver i sitt 2005-program at: ”Alle skal ha samme rettigheter og plikter i forhold til fellesskapet i Norge, uavhengig av etnisk bakgrunn. For å sikre dette må ulike grupper av innvandrere respektere de grunnleggende lovreglene og normene som det norske samfunnet bygger på.” Assimilering betraktet ut fra et rettighetsperspektiv på forholdet mellom minoriteter og storsamfunnet, betyr at medlemmene av minoriteter skal ha samme individuelle rettighetene som andre personer. De har imidlertid ikke rett til å eksistere som en egen minoritet med sin egen kultur, men skal sammensmeltes med majoritetskulturen (Wæhle 2014). Utsagnet fra FrPs program vitner om at partiets innvandrings- og integreringspolitikk bygger på ren assimilering, noe som skiller FrP fra de andre borgerlige partiene.

FrP er også alene om å kreve troskapsløfte til Norge fra innvandrere som vil ha innvilget statsborgerskap. I tillegg til at innvandrere som har kommet til Norge må avlegge språk og kunnskapstest for å få permanent opphold, vil FrP også ”gi en test til voksne familieinnvandrere som de må bestå i hjemlandet før de kan få opphold i Norge”. Dette er også FrP alene om å foreslå.

Høyre

Den kvantitative analysen viser et Høyre som er noe inkonsekvent i sin holdning til krav om norsk- og samfunnskunnskaper hos innvandrere. Før 2009 fremmer ikke Høyre krav om obligatorisk test, men skriver i 1997 at det skal ”kunne kreves enten

gjennomført minimumsopplæring eller dokumenterte minimumskunnskaper i norsk.” I 2005 fokuserer programmet bare på å gi et tilfredsstillende *tilbud*, og det er ikke fokus på *krav*. Det legges vekt på at språkferdigheter er avgjørende for å klare seg i samfunnet, og ansvaret legges på samfunnet.

Høyre knytter norsk språk- og samfunnskunnskap eksplisitt til statsborgerskap først i 2009, og ønsker å innføre en obligatorisk test og innvilge statsborgerskap når testen er bestått. Dermed er ikke FrP lenger alene om denne politikken, og Høyre markerer seg igjen som et parti med en strengere innvandringspolitikk. Det som skiller Høyre og FrP på dette området er at der FrP legger ansvaret på innvandrere for å integrere seg og lære språk og kultur, legger Høyre vekt på at også samfunnet har et ansvar: ”Det stiller krav til den enkelte, men det krever også at samfunnet godtar nye statsborgere.”

Kristelig Folkeparti

KrF ønsker obligatorisk norsk- og samfunnsopplæring. KrF er det eneste av partiene som eksplisitt motsetter seg at norskkurs skal kobles til spørsmålet om fortsatt opphold i Norge. KrF har i likhet med Venstre og Høyre før 2009 større fokus på tilbud enn krav. Partiet understreker at det må tilføres tilstrekkelige ressurser slik at alle fremmedspråklige får et tilfredsstillende tilbud om opplæring, og ansvaret legges på samfunnet. KrF bruker ord som at innvandrere skal ”*få* obligatorisk kurs”, ”[Norge skal] *gi* alle nye innvandrere obligatorisk norsk- og samfunnsopplæring” og ”fremmedspråklige *får* et tilfredsstillende tilbud” der FrP bruker ord som ”innvandrerne har *plikt*”, ”De må *tilegne* seg” og at sosiale ytelser ”gis under forutsetning av at de er *villige* til å integrere seg og lære norsk.” Retorikken og ansvars plasseringen skiller tydelig KrF og FrPs programmer.

Venstre

I 1997, 2005 og 2009 viser den kvantitative analysen at Venstres holdning til krav om norsk- og samfunnskunnskaper er positiv, og Venstre omtaler i 2005 norskkunnskaper som en plikt. Selv om Venstres holdning er positiv, skiller argumentasjonen seg likevel mye fra FrP. Venstre argumenterer for at et slikt krav er viktig for sikre den enkelte innvandrere de rettighetene det norske samfunnet gir, og for å ”leve, virke og delta aktivt i et samfunn”.

Venstre legger like mye vekt på *rett* som *plikt*. Venstre legger også mer vekt på samfunnets ansvar enn på den enkelte innvandrere, og skriver at ”Det er samfunnets ansvar å gi alle borgere mulighet og frihet til å ta ansvar og forme sin egen framtid” og videre at samfunnet må ”sørge for at nye innbyggere møtes med tilstrekkelig informasjon og gis redskaper til å forstå og leve i norsk kultur.” Det er i så måte større balanse mellom ”gulrot” fra samfunnets side og ”pisk” til innvandrere i Venstres program enn det vi finner hos FrP. Dermed er det større likheter mellom Venstre og Høyres program. Men selv om Venstre har en positiv holdning til krav om norsk- og samfunnskunnskaper, knytter de ikke eksplisitt dette til innvilgelse av statsborgerskap.

5.4 Kvalitativ analyse av menneskeskapte klimaendringer

Den kvantitative analysen viser at Fremskrittspartiet står langt fra de andre borgerlige partiene når det gjelder teorien om menneskeskapte klimaendringer, og legger seg jevnt på en sterkt negativ holdning. Avstanden mellom FrP og Høyre i holdningen til menneskeskapte klimaendringer har økt. Hvordan argumenterer Fremskrittspartiet for denne holdningen, og endrer argumentasjonen seg underveis?

Fremskrittspartiet

”Klimaendringer er en naturlig del av jordens utvikling og har pågått til alle tider” lyder det i Fremskrittspartiets program fra 2009. FrP er skeptikeren blant de borgerlige når det gjelder menneskeskapte klimaendringer. FrP stiller seg svært skeptisk både til at menneskelige utslipp fører til klimaendringer, og til at Norge skal ta på seg kostbare tiltak for å redusere utslipp. I 1997 skriver partiet:

Utslipp av de såkalte klimagassene er blitt et internasjonalt anliggende hvor de industrialiserte land, inkludert Norge, har tatt på seg store forpliktelser for å redusere utslippene. Klimapolitikken, som FNs Klimapanel er premissgiver for, er svært omdiskutert, og hviler i dag på et ufullstendig vitenskapelig grunnlag.

I utsagnet over stiller FrP seg tydelig tvilende til menneskeskapte klimaendringer, noe som blir særlig tydelig med formuleringen ”de *såkalte* klimagassene”. Ordet *såkalt* er fjernet fra lignende formulering i de neste programmene, men FrPs grunnleggende negative holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer og tilhørende tiltak er tydelig i alle de neste programmene. De ”store forpliktelsene” FrP viser til i sitatet

kan også diskuteres. I forhold til hva som i følge FNs klimapanel må til for å stabilisere klimaendringene, er de ”store forpliktelsene” Norge har tatt på seg ikke veldig imponerende. FrP trekker i avsnittet over også FNs Klimapanel i tvil og hevder klimapolitikken hviler på et ufullstendig vitenskapelig grunnlag. Denne skepsisen demonstreres enda tydeligere i 2009-programmet, hvor FrP uttaler at ”Klimapanelet blir fra flere hold beskyldt for å være ledet av politikere og byråkrater der ønsket om økte bevilgninger går på bekostning av vitenskapelige fakta.” Dette er en type mistenkeliggjørende retorikk som forekommer flere steder i FrPs programmer. Hvem som er kilden til disse beskyldningene, som kommer ”fra flere hold”, er også så vag at det fremstår som et retorisk virkemiddel fremfor noe annet.

FrP er klare på at de ikke vil sette i gang tiltak før sammenheng mellom menneskelige utslipp og klimaendringene er bevist og stadfestet. Selv dersom slike bevis forekommer, viser FrP i sine program at de fremdeles er motvillige til at Norge skal innføre kostbare tiltak, da dette kan ha en være negativt for den globale velstandsutviklingen. I dette utsagnet fra 1997 viser FrP at partiet setter økonomi foran miljø:

Hvis antakelsene om klimagassenes betydning for klimaendring er riktige, må tiltak settes i verk. Men på den annen side har disse tiltakene en vesentlig negativ virkning på den globale velstandsutvikling. Det man eventuelt vinner på miljøside, kan man tape på den økonomiske utvikling. Man bør derfor være rimelig sikker på sammenhengen mellom utslipp og klimapåvirkning.

Motviljen mot å innføre klimatiltak er svært godt synlig i alle partiets programmer, og FrP har ikke moderert seg med årene. Senest i 2009 heter det at: ”Det er viktig å ikke ta forhastede beslutninger om innføring av kostbare tiltak, reguleringer osv.”. FrPs tankegang skiller seg fra de andre partiene, som satser på en føre-var argumentasjon.

Høyre

Høyre er sammen med Venstre ett av to partier som nevner temaet i 1989, og trekker allerede da frem drivhuseffekten som en alvorlig trussel mot jordens miljø. Høyre legger vekt på det etiske ansvaret ved å ivareta miljøet for kommende generasjoner, og skriver at: ”Å forvalte miljøet og naturressursene slik at også fremtidige generasjoner kan puste i ren luft, drikke rent vann og dyrke ren jord er for Høyre en grunnleggende norm og for det enkelte menneske en etisk forpliktelse.”

Formuleringen om at dette er en etisk forpliktelse ”for det enkelte menneske” kan imidlertid oppfattes som en vi-vil-ikke-gjøre-noe-melding. Høyre uttrykker at en bærekraftig forvaltning av naturressursene er viktig, samtidig som de legger ansvaret over på ”det enkelte menneske”. Høyre følger opp temaet når de kommer på banen igjen i 2009 med å skrive at Høyres mål er å overlate naturen i minst like god stand til neste generasjon, og partiet legger føre var-prinsippet til grunn. I FrPs programmer er det å ta vare på miljøet for fremtidige generasjoner er ikke nevnt.

Det er flere store forskjeller i Høyre og FrPs program når det gjelder hvordan de omtaler menneskeskapte klimaendringer, og det finnes mange direkte motsetninger. Der FrP i 2009 hevder at: ”Det er for tidlig å konkludere rundt årsakssammenhenger vedrørende klimaendringer”, påstår Høyre at: ”Det er ingen grunn til å betvile at klimaendringene vi ser, også er påvirket av menneskers aktivitet.” Videre skriver FrP at ”Det er viktig å ikke ta forhastede beslutninger om innføring av kostbare tiltak, reguleringer osv.” Høyre på sin side skriver at: ”Høyre vil aktivt arbeide for tiltak som kan dempe de menneskeskapte klimaendringene.”

Den eneste likheten som finnes mellom de to partiene i 2009 er at FrP skriver: ”Vi ønsker å unngå å sløse bort ressurser på symboltiltak, og sette inn de midlene som skal brukes på forskning, utvikling og tiltak som gir mest effekt.” Høyre skriver noe lignende: ”For Høyre er det avgjørende at innsatsen settes inn der den gir størst positiv effekt for miljøet, og at miljø og klimapolitikken ikke må ende som symbolpolitikk.” Dette er i så måte ikke et overraskende likhetstrekk i partienes program, da et partis *valgprogram* er et naturlig forum å avvise at partiet ønsker å drive med symbolpolitikk. Retorikken om å la være å ”sløse bort ressurser på symboltiltak”, som gjelder begge både FrP og Høyre, kan imidlertid være en form for legitimering for å ikke gjøre noe.

Kristelig Folkeparti

Kristelig Folkeparti kom på banen angående menneskeskapte klimaendringer på 2000-tallet, og den kvantitative analysen viser at de begge årene har en sterkt positiv holdning til temaet. Dette innebærer at de ikke betviler at klimaendringene henger sammen med menneskelige utslipp, og at partiet vil innføre tiltak for å møte problemet.

KrF sin omtale av menneskeskapte klimaendringer står i kontrast til FrPs program. Der FrP argumenterer for at økonomi og velstandsutvikling må komme først, argumenterer KrF at ”klimapolitikken må gi føringer for andre politiske prioriteringer” og at en global velstandsutvikling avhenger av å kjempe mot klimaendringene. KrF vil prioritere klima selv om det går på bekostning av andre ting. FrP på sin side vil ”unngå å sløse knappe ressurser” på klimatiltak. Mye av KrFs argumentasjon bunner også i å ta vare på skaperverket til neste generasjon, og KrF er det eneste partiet som legger en religiøs argumentasjon til grunn for å ivareta miljøet.

Noe som er interessant å merke seg er at det finnes paralleller mellom KrFs klimaretorikk og FrPs innvandringsretorikk. KrF spiller i en viss grad på frykt med uttalelser som: ”Menneskeskapte miljøproblemer viser seg mer omfattende og alvorligere enn man fryktet for noen år siden. Forurensingsproblemer og klimautfordringene gir et akutt trusselbilde som krever målrettet handling.” KrF fremmer en følelse av uorden og at ”ting er ute av kontroll”, ved bruk av ordene *omfattende* og *alvorlig* om klimautfordringene. Det er mulig å dra paralleller til en retorikken som FrP bruker om innvandring: ”Det er grunn til å frykte at en fortsatt innvandring av asylsøkere bare tilnærmet det omfang som man har hatt i de senere år, vil føre til alvorlige motsetninger mellom folkegrupper i Norge.” Her bruker FrP, som KrF i sitt avsnitt, ord som *alvorlig* for å beskrive de kulturelle motsetningene som innvandring kan føre til, og gir også mottakeren en grunn til å frykte situasjonen.

Venstre

Den kvantitative tekstanalysen viste at Venstre omtaler teorien om menneskeskapte klimaendringer i liten grad i sine program. Men som nevnt tidligere er det ikke nødvendigvis en sammenheng mellom hvor viktig temaet er for partiet og hvor mye plass partiene bruker på et tema i partiprogrammet har. Selv om Venstre ikke vier mye volum til temaet, bruker partiet en retorikk som er effektiv, og ikke ulik KrF sin. Venstre skrev i 2005: ”Klimaet på jorda er i dramatisk endring. Millioner av mennesker vil bli miljøflyktninger dersom ikke utslippene av klimagasser reduseres kraftig.” Også Venstre fremmer en følelse rundt klimapolitikken av uorden og at ting er ute av kontroll, blant annet med ordvalg som *dramatisk endring* og en beskrivelse av millioner på flukt. Venstre er det partiet som uttaler seg sterkest om

menneskeskapt klimaendring, noe som ikke er overraskende da partiet lenge har hatt eierskap til miljøpolitikk og miljøvern. Venstre er også det partiet som i størst grad beskriver en direkte årsakssammenheng mellom menneskelige utslipp og klimaendringer.

7 Avslutning

I denne masteroppgaven har jeg undersøkt om de borgerlige partiene Høyre, Kristelig Folkeparti og Venstre har endret sin politikk som følge av Fremskrittspartiets velgersuksess. Analyseresultatene gir støtte til oppfatningen om at Høyre har nærmet seg FrPs holdninger på innvandringsdimensjonen. Høyre beveget seg i 2009 bort fra den innvandringspositive linjen til en balansert holdning, og inkludert flere kritiske argumenter i sitt program angående innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere. Høyre stilte seg samme år negativ til familieinnvandring, og knyttet for første gang statsborgerskap til norsk- og samfunnskunnskaper. Dette kan tyde på et forsøk fra Høyre på å utfordre FrPs sakseierskap på området. Sakseierskap i et flerpartisystem kan være ustabile (Karlsen 2004), og det å studere sakseierskap i et system som det norske, gjør det mulig å forstå hvordan velgernes tillit kan fordeles på flere partier. Analyseresultatet tyder på at andre dimensjoner enn høyre-venstre-aksen er viktige for koalisjonsdanning i Norge. Innvandring-solidaritetsdimensjonen kan også ha betydning i et flerpartisystem som Norge hvor konkurransen skjer langs flere konfliktdimensjoner.

Masteroppgaven tar ikke sikte på å ”bevise” at høyrepopulistiske partier påvirker mainstream- og sentrum-høyre-partier til å endre sin posisjon i innvandring og integreringspolitikk. Dette kunne bare gjøres dersom man inkluderte flere land i en sammenlignende analyse, samt utvidet med kontrolltilfeller der høyrepopulistiske parti ikke er en valgtrussel og undersøkt om disse casene opptrådte annerledes. Denne analysen kan imidlertid vise tendenser i den norske partikonkurransen, og strategier mainstream- og sentrum-høyre benytter i møte med et innvandringskritisk høyrepopulistisk parti med høy velgeroppslutning. Analysen viser at det er mainstream høyre som har endret sin politikk og nærmet seg FrP på dette området. KrF og Venstre har ikke nærmet seg FrP i holdning til innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere, og ligger på en innvandringspositiv linje. Analysen gir støtte til Sartoris (2005) teori om at mainstream høyre vil danne regjering med et høyrepopulistisk parti dersom partiet trengs for å danne regjering (har blackmailpotensiale), og/eller når partiene har konvergert politisk. Analysene viser at begge deler er tilfelle i opptakten til regjeringssamarbeidet i 2013, da FrP har tatt i bruk sitt blackmailpotensiale, samtidig som Høyre har nærmet seg FrPs

innvandringskritiske standpunkt. En strategi som innebærer å tilegne seg motstanderens posisjon hviler på antakelsen om at hovedmålet til politiske partier er stemmemaksimering. Dersom policy-gjennomslag er mindre viktig en kampen om stemmer, blir logikken at ”if you can’t beat them, join them”. Dette er ikke en risikofri strategi, men en kan argumentere for at det i det norske systemet i mindre grad eksisterer stabile eierskap, og velgere kan ha tillit til flere en ett parti i en gitt sak. Dermed er det er større politisk handlingsrom for å utfordre sakseierskap i Norge enn i for eksempel et to-partisystem (Karlsen 2004).

Selv om analysene viser at Høyre har nærmet seg FrP på innvandringsdimensjonen, viser den kvalitative analysen at det fremdeles finnes betydelige forskjeller mellom retorikken som brukes av de to partiene. FrPs retorikk har utviklet seg fra velferdssjåvinisme i 1989, til at partiet på 2000-tallet fokuserer på uunngåelig kulturell konflikt mellom folkegrupper. FrP står alene om denne kulturelle konfliktargumentasjonen. Høyres argumentasjon i 2009 minner mer om FrPs tidligere velferdsorienterte retorikk fra 1989.

Analysen har også tatt sikte på å undersøke om Fremskrittspartiet har moderert sin politikk for å gjøre seg mer ”spiselige” for de borgerlige partiene Høyre, KrF og Venstre for å oppnå regjeringssamarbeid. Analysene viser at FrP har moderert sin holdning til familieinnvandring, med visse oppmykninger i 2009-programmet. FrP har ikke nærmet seg de andre partiene i sin holdning til innvandring og mottak av asylsøkere og flyktninger, og vil antakelig tjene på å *ikke* nærme seg de andre partiene for å beholde sitt eierskap i saken som har trukket mange velgere til FrP. At partiet er mer ytterliggående enn de andre partiene kan bidra til å tydeliggjøre for velgerne hvor partiet står i saken. Dette er avgjørende, da et parti som ikke assosieres med en sak, ikke vil kunne oppnå gevinst uansett hvor mange velgere som deler partiets standpunkt. Valgundersøkelser viser imidlertid at FrP ikke er mer ytterliggående enn *velgerne* på dette området (Aardal 2011), noe som kan være en årsak til at FrP vokser tilsynelatende ”automatisk” når innvandringspolitikk står på velgernes dagsorden.

FrP har heller ikke moderert sin sterkt negative holdning til teorien om menneskeskapte klimaendringer, og analysen viser store forskjeller mellom FrP og de tre andre partiene på miljødimensjonen. Dette var et saksområde hvor en kanskje

kunne vente visse moderasjoner fra FrP sin side, da partiet hadde som uttalt mål å danne regjering med Venstre, som nyter stor troverdighet på miljøvern. FrP har heller ikke forsøkt å i mindre grad synliggjøre forskjellene mellom partiene på dette området, og har ikke redusert sin omtale av temaet i sine valgprogram. FrP står fortsatt alene som uttalt klimaskeptiker, både i sine program og i det offentlige rom. Muligens stoler FrP på sitt sterke eierskap til innvandringspolitikken og sitt blackmail-potensiale i en slik grad at de unnlater moderasjoner på andre områder, som miljøvern.

Til tross for at mye koalisjonsteori fokuserer på at partienes mål er minste vinnende flertallskoalisjoner (de Lange 2012), er den blå-blå regjeringen en mindretallskoalisjon som støtter seg på to partier, selv om de kunne klart seg med ett støtteparti. På denne måten er Norge en spesiell case. Tendenser til politisk konvergens mellom Høyre og FrP på innvandringsdimensjonen er ikke i seg selv en forklaring på at FrP har kommet i regjering, da det fortsatt eksisterer fortsatt store forskjeller mellom de borgerlige partiene. Andre faktorer som har betydning for å forstå det blå-blå-regjeringssamarbeidet kan mellom annet være den organisatoriske reformen som FrP har gjennomgått for å etablere sitt regjeringskandidatur (Jupskås 2013a), og et skifte i den politiske eliten på borgerlig side, kanskje mest tydelig ved partilederskiftet i FrP. Hvilke faktorer som har hatt størst betydning for at FrP har kommet i regjering – etter å ha blitt avvist som regjeringspartner i alle foregående stortingsvalg – har ikke denne analysen tatt sikte på å gi svar på. Masteroppgaven kan likevel gi et bidrag i forståelsen av den blå-blå regjeringdannelsen i 2013, da Fremskrittspartiet endelige fikk realisert sitt koalisjonspotensiale. FrP er uansett et av de mest suksessfulle partiene innenfor den voksende høyrepopulistiske partifamilien i Europa.

Litteraturliste

- Agderposten (2009, 11. mai). Ikke på vei mot Frp. *Agderposten* 11. mai 2009, side 13.
- Altheide, David. L. (2006). Terrorism and the Politics of Fear. *Cultural Studies ⇔ Critical Methodologies*, 6(4), 415-439.
- Ansolabehere, Stephen og Shanto Iyengar (1994). Riding the Wave and Claiming Ownership over Issues. The Joint Effect of Advertising and News Coverage in Campaigns. *Public Opinion Quarterly*, 58:335-357
- Bale, Tim (2010). Cinderella and her ugly sisters: the mainstream and extreme right in Europe's bipolarising party systems. *West European Politics* 26(3), 67-90.
- Bale, Tim, Christoffer Green-Pedersen, André Krouwel, Kurt Richard Luther og Nick Sitter (2010). If you can't Beat Them, Join Them? Explaining Social Democratic Responses to the Challenge from the Populist Radical Right in Western Europe. *Political Studies* 58(3), 410-426.
- Barker, Martin (1981). *The New Racism: Conservatives and the Ideology of the Tribe*, London: Junction Books
- Bauer, W.T. (2010). *Rechtsextreme und rechtspopulistische Parteien in Europa*. Vienna: Österreichische Gesellschaft für Politikberatung und Politikentwicklung.
- Berg, Sonja Lovise (2003). *Samling om verdier – en studie av Kristelig Folkeparti 1969-2001*. Hovedoppgave. Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Berglund, Frode (2003): Valget i 2001 – skillelinjemodellens endelikt? I B. Aardal (Red.): *Velgere i villrede... En analyse av stortingsvalget 2001*. (s. 107-135) Oslo: N. W. Damm & Søn.
- Bergström, Göran og Kristina Boréus (2005). Innehållsanalys. I G. Bergström og K. Boréus (Red.) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*.(s. 49-90). Lund: Studentlitteratur
- Betz, H. G. (1998). Introduction. I Betz, H.G. og S. Immerfall (Red.), *The new politics of the right. Neo-populist parties and movements in established democracies*. (s. 1-10) Basingstoke: Macmillan.
- Betz, H. G. (2001). Exclusionary populism in Austria, Italy and Switzerland. *International Journal*, 53(3), 393-420.
- Bjørklund, Tor og Jørgen Goul Andersen (2002). Anti-immigration Parties in Denmark and Norway: The Progress Parties and the Danish People's Party. I M. Schain, A. Zolberg og P. Hossay (Red.) *Shadows over Europe: The Development and Impact of the Extreme Right in Western Europe*. (s. 107-135) New York: Palgrave Macmillan.

- Budge, Ian og Dennis Farlie (1983). *Explaining and Predicting Elections: Issue effects and party strategies in twenty-three democracies*. London: Allen & Unwin.
- Decker, Frank (2006). Die populistische Herausforderung. Theoretische und ländervergleichende Perspektiven. I F. Decker (Red.) *Populismus. Gefahr für die Demokratie oder nützliches Korrektiv?* (s. 9-32) Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.
- De Lange, Sarah L (2012). New Alliances: Why Mainstream Parties Govern with Radical Right-Wing Populist Parties. *Political Studies* 60(4), 899-918.
- Downs, Anthony (1957). *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper and Brothers.
- Flåtten, Lars Petter (2000). *Venner eller fiender? En analyse av konfliktstruktur og partiavstand i det norske partisystem på 1990-tallet*. Hovedfagsoppgave i statsvitenskap. Institutt for Statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- FN (2015). ”Hva er FNs klimapanel (IPCC)?”. Hentet 22. mai 2015 fra: <http://www.fn.no/Tema/Klima/FNs-klimapanel/Hva-er-FNs-klimapanel-IPCC>
- Frölich-Steffen, S. og L. Rensmann (2005). Populistische Regierungsparteien in Ost- und Westeuropa: Vergleichende Perspektiven der politikwissenschaftlichen Forschung. I S. Frölich-Steffen & L. Rensmann (Red.), *Populisten an der Macht. Populistische Regierungsparteien in West- und Osteuropa*. (s. 3-34) Vienna: Braumüller
- Gjerde, Robert, Maren Ørstavik og Stine Barstad (2015, 29. april). Siv Jensen tviler på om klimaendringene er menneskeskapte. *Aftenposten*. Hentet 12. mai fra: <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/politikk/Siv-Jensen-tviler-pa-om-klimaendringene-er-menneskeskapte-7999333.html>
- Grabow, Karsten og Florian Hartleb (2014). ”Europe – No, thanks? Study on the rise of right-wing and national populist parties in Europe.” Centre for European Studies, Brussel og Konrad-Adenauer-Stiftung e. V., Sankt Augustin og Berlin
- Hagelund, Anniken (2003). A Matter of Decency? The Progress Party in Norwegian Immigration Politics. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 29(1), 47-65.
- Harmel, Robert og Kenneth Janda (1994). An Integrated Theory of Party Goals and Party Change. *Journal of Theoretical Politics* 6(3), 259-287.
- Harmel, Robert og Lars Svåsand (1997). The Influence of New Parties on Old Parties’ Platforms, *SAGE Publications*. 3(3), 315-340
- Hartleb, Florian (2004). *Rechts- und Linkspopulismus. Eine Fallstudie anhand von Schill-Partei und PDS*. Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

- Hellevik, Ottar (2002). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget
- Holje, Cathrine (2008). *Hvilket arbeiderparti velger du? En analyse av det retoriske spillet mellom Ap og FrP gjennom 25 år*. Masteroppgave. Oslo: Institutt for lingvistiske og nordiske studier, Universitetet i Oslo
- Holsti, Ole R. (1969). *Content Analysis For The Social Sciences And Humanities*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company
- Jenssen, Anders Todal og Toril Aalberg (2004): "På valgkampens slagmark. En eksperimentell studie av medieeffekter" i Bernt Aardal m.fl. (red.), *I valgkampens hete*, s. 327-353. Oslo: Universitetsforlaget
- Jenssen, Anders Todal og Åshild Male Kalstø (2011). Reddet finanskrisen den rødgrønne regjeringen i 2009? – Om stigende forventningers misnøye og politisk nådetid. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, Nr. 1 2011, s. 30-59.
- Jupskås, Anders R. (2012). *Ekstreme Europa - Ideologi, årsaker og konsekvenser*. Oslo: Cappelen Damm
- Jupskås, Anders R. (2013a). Mangfoldig mobilisering og velsmurt valgkampmaskineri: Fremskrittspartiet runder 40 år. *Nytt norsk tidsskrift*, 30(1), 5-16
- Jupskås, Anders R. (2013b). Miljøpartiet de grønne og det "politiske rommet". *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*. Nr. 2, s. 131-143
- Jupskås, Anders R. (2015). From Protest to Power: The Norwegian Progress Party in Government for the First Time. Paper presentert på *Annual Norwegian Political Conference*, 5.-7. januar, 2015. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Karlsen, Rune (2004). Valgkamp i flerpartisystem – aktualisering av saker og kamp om eierskap. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 45(4), 611-635.
- Kedar, Orit (2005). When Moderate Voters Prefer Extreme Parties: Policy Balancing in Parliamentary Elections i *American Political Science Review*, 90(2), 185-199
- Knudsen, Oddbjørn (2007). "Konfliktlinjemodellen" i Østerud, Øyvind (red.) *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Krippendorff, Klaus (1980). *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Beverly Hills, CA: SAGE Publications, Inc.
- Kristjánsson, Mímir og Lars Unar Størdal Vegstein (2012, 12. mai). Erna dropper sentrum. *Klassekampen*, s. 6.
- Lipset, Seymour M. og Stein Rokkan (1967). *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press

- Meguid, Bonnie M. (2005). Competition Between Unequals: The Role of Mainstream Party Strategy in Niche Party Success. *American Political Science Review*. 99(3), 347-359.
- Mudde, Cas (2007). *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press
- Mudde, Cas (2004). The populist Zeitgeist. *Government and Opposition* 39(4), 541-563.
- Narud, Hanne Marthe (1988). *Vis meg din liste og jeg skal si deg hvem du er. Avisenes dekning av nominasjoner. En innholdsanalyse av en del avisers omtale av nominasjonene før stortingsvalget i 1965 og 1985*. Hovedoppgave i statsvitenskap. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Narud, Hanne Marthe (1996). *Voters, Parties and Governments: Electoral Competition, Policy Distances and Government Formation in Multi-Party Systems*. Doktoravhandling, Rapport 96:7. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2001). Partikonkurranse og sakseierskap. *Norsk statsvitenskapelige tidsskrift* nr. 4.
- Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2004). Partiprogram og velgerappell. I B. Aardal, A. Krogstad og H. M. Narud (Red.), *I valgkampens hete*. (s. 33-58) Oslo: Universitetsforlaget.
- Narud, Hanne Marthe og Henry Valen (2007). *Demokrati og ansvar. Politisk representasjon i et flerpartisystem*.
- Norris, Pippa (2005). *Radical Right. Voters and Parties in the Electoral Market*. New York: Cambridge University Press.
- Olufsen, Øyvind Opdal (2009). *En studie av Arbeiderpartiets og Sosialistisk Venstrepartis løftegjennomføring i regjeringen Stoltenberg II*. Masteroppgave, Institutt for Sammenliknende politikk, Universitetet i Bergen.
- Opsahl, Helge M.S. (2005). *"For folk flest": Fremskrittspartiets helse- og sosialpolitikk sett i lys av Petrociks sakseierskapsteori*. Masteroppgave. Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Petrocik (1996). Issue-ownership In Presidential Elections, With A 1980 Case Study. *American Journal of Political Science*, 40: 825-850
- Politiets sikkerhetstjeneste (2014). *Åpen trusselvurdering 2014*. Oslo: Politiets sikkerhetstjeneste – Den sentrale enhet. Tilgjengelig fra: http://www.pst.no/media/67044/PSTs_tv2014.pdf

- Rabinowitz, George og Stuart Elaine MacDonald (1989). A directional theory of Issue Voting. *The American Political Science Review* 83(1), 93-121.
- Rokkan, Stein (1987). *Stat, nasjon, klasse*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Rokkan, Stein og Henry Valen (1964). Regional Contrasts in Norwegian Politics. I Allardt, E. og Y. Littunen (Red.) *Cleavages, Ideologies and Party System*. Helsinki Westermarck Society.
- Saglie, Jo (2002). *Standpunkter og strategi. EU-saken i norsk partipolitikk 1989-1994*. Oslo: Unipax
- Sartori, Giovanni (2005). *Parties and Party Systems: A Framework for Analysis*. Essex: ECPR Press
- Schain, Martin A. (2006). The extreme-right and immigration policy-making: Measuring direct and indirect effects. *West European Politics* 29(2), 270-289.
- Simonnes, Kamilla (2011). *I stjalne klær? En analyse av endringer i Høyres, Arbeiderpartiets og Fremskrittspartiets innvandrings- og integreringspolitikk fra 1985 til 2009*. Masteroppgave. Institutt for statsvitenskap, Universitetet i Oslo.
- Skorgen, Torgeir (2015). "Rasisme" i Store norske leksikon. Hentet 11. mai 2015 fra: <https://snl.no/rasisme>
- Spanje, Joost van (2010). Contagious Parties: Anti-immigration Parties and Their Impact on Other Parties' Immigration Stances in Contemporary Western Europe. *Party Politics* 16(5), 563-586.
- Strøm, Kaare (1990). A behavioral Theory of Competitive Political Parties i *American Journal of Political Science* 34(2), 565-598.
- Strøm, Kaare og J.Y. Leipart (1989). Ideology, strategy and party competition in postwar Norway. *European Journal of Political Research*, Nr. 17:263-288. Kluwer Academic Publishers, NL.
- Strøm, Kaare og J.Y. Leipart (1992). Norway: Policy Pursuit and Coalition Avoidance. I Laver M.J. & Budge, Ian (Red.) *Party Policy and Government Coalitions*. London: The Macmillian Press.
- Tjora, Aksel (2009). *Fra nyskjerrighet til innsikt. Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Trondheim: Sosiologisk forlag
- Utledningsdirektoratet (2015). "Familieinnvandring". Hentet 11. mai 2015 fra: <http://www.udi.no/skal-soke/familieinnvandring/>
- Utler, Stine J. (2014). *Anders Behring Breiviks meningsfeller: En innholdsanalyse av Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN)*. Masteroppgave. Institutt for sosiologi og statsvitenskap, Trondheim: NTNU.

- Weber, Roger (1990). *Basic Content Analysis*. (2, utg.) Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.
- Wæhle, Espen (2014). "Assimilering" i Store norske leksikon. Hentet 7. mai 2015 fra: <http://snl.no/assimilering>
- Aardal, Bernt (2003). Ideologi og stemmegivning. I B. Aardal (Red.), *Velgere i villrede...En analyse av stortingsvalget 2001* (s. 83-105). Oslo: N.W. Damm & Søn.
- Aardal, Bernt (2007a). Holdninger og ideologisk struktur. I B. Aardal (Red.), *Norske velgere. En studie av stortingsvalget 2005*. (s. 59-80). Oslo: Damm & Søn.
- Aardal, Bernt (2007b). "Politiske konfliktlinjer" i Østerud, Øyvind (Red.), *Statsvitenskapelig leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Aardal, Bernt (2011). Det politiske landskap – stabile grunnholdninger og skiftende partipreferanser. I B. Aardal (red.) *Det politiske landskap. En studie av stortingsvalget 2009*. (s. 97-129). Cappelen Damm.
- Aardal, Bernt, Johanne Bergh og Atle Hennem Haugsgjerd (2014). *Velgervandringer og valgdeltakelse ved stortingsvalget 2013. De første resultater fra Valgundersøkelsen*. Oslo: Institutt for samfunnsforskning. Pdf. Lastet ned 19. mai 2015 fra: <http://www.samfunnsforskning.no/Publikasjoner/Papers/2014/2014-004>
- Aardal, Bernt og Ragnar Waldahl (2004). Bestemmer mediene hva vi skal mene, eller bare hva vi skal mene noe om? I B. Aardal m.fl. (Red.), *I valgkampens hete*. (s.276-300). Oslo: Universitetsforlaget.

Kilder: Partienes valgprogram

Fremskrittspartiet 1989: Fremtiden skapes – den vedtas ikke!

Fremskrittspartiet 1997: Fremskrittspartiets prinsipper

Fremskrittspartiet 2005: Prinsipp- og handlingsprogram 2005-2009

Fremskrittspartiet 2009: FrP fornyer Norge

Høyre 1989: Ny vilje, ny fremgang

Høyre 1997: Fra statlig makt til personlig ansvar

Høyre 2005: Nye muligheter

Høyre 2009: Muligheter for alle

Kristelig Folkeparti 1989: Ta vare på livet!

Kristelig Folkeparti 1997: Handlingsprogram for Kristelig Folkeparti

Kristelig Folkeparti 2005: KrFs prinsipp- og politiske program for 2005-2009

Kristelig Folkeparti 2009: KrFs program 2009-2013

Venstre 1989: Venstres program 1989-1993

Venstre 1997: Mangfold og fellesskap – Inn i et nytt årtusen

Venstre 2005: Mer Frihet. Mer Ansvar.

Venstre 2009: Frihet og ansvar. Et sosialliberalt samfunn

Vedlegg 1 - Kodebok

Innvandring-solidaritet-indeksen

Variabel 1A: Volum Innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere (prosent)

%

Variabel 1B: Balanse Innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
- Verdi 9: Missing

Variabel 2A: Volum Familieinnvandring (prosent)

%

Variabel 2B: Balanse Familieinnvandring

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
- Verdi 9: Missing

Variabel 3A: Volum Permanent opphold (prosent)

%

Variabel 3B: Balanse Permanent opphold

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode

Verdi 9: Missing

Variabel 4A: Volum Bistand (prosent)

%

Variabel 4A: Balanse Bistand

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 5A: Volum Sosioøkonomisk ytelses til innvandrere (prosent)

%

Variabel 5B: Balanse Sosioøkonomisk ytelses til innvandrere

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 6A: Volum Krav om norsk språk og kulturkunnskaper (prosent)

%

Variabel 6B: Balanse Krav om norsk språk og kulturkunnskaper

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 7A: Volum Morsmålsopplæring (prosent)

%

Variabel 7B: Balanse Morsmålsopplæring

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
- Verdi 9: Missing

Variabel 8B: Volum Flerkulturelt samfunn

%

Variabel 8B: Balanse Flerkulturelt samfunn

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
- Verdi 9: Missing

Vekst-vern-Indeksen

Variabel 9A: Volum Økt petroleumsvirksomhet i Nord-Norge (prosent)

%

Variabel 9B: Balanse Økt petroleumsvirksomhet i Nord-Norge

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode

Verdi 9: Missing

Variabel 10A: Volum Menneskeskapte klimaendringer (prosent)

%

Variabel 10B: Balanse Menneskeskapte klimaendringer

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
- Verdi 9: Missing

Variabel 11A: Volum Nasjonale reguleringer av CO2-utslipp og særnorske miljøkrav (prosent)

%

Variabel 11B: Balanse Nasjonale reguleringer av CO2-utslipp og særnorske miljøkrav

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral
- Verdi 4: Negativ
- Verdi 5: Sterkt negativ
- Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
- Verdi 9: Missing

Offentlig-privat-indeksen

Variabel 12A: Volum Offentlig regulering (prosent)

%

Variabel 12B: Balanse Offentlig regulering

- Verdi 1: Sterkt positiv
- Verdi 2: Positiv
- Verdi 3: Nøytral

Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 13A: Volum Handlingsregel (prosent)

%

Variabel 13B: Balanse Handlingsregel

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 14A: Volum Privatisering og konkurranseutsetting av offentlige tjenester (Prosent)

%

Variabel 14B: Balanse Privatisering og konkurranseutsetting av offentlige tjenester

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 15A: Volum Nedsetting Skatter og avgifter (prosent)

%

Variabel 15B: Balanse Skatter og avgifter

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ

Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Religiøs-sekulær-indeksen

Variabel 16A: Volum Kristne verdier i det norske samfunnet (Prosent)

%

Variabel 16B: Balanse Kristne verdier i det norske samfunnet

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 17A: Volum Skille kirken fra staten (Prosent)

%

Variabel 17B: Balanse Skille kirken fra staten

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 18A: Volum Obligatorisk kristendomsundervisning i grunnskolen (Prosent)

%

Variabel 18B: Balanse Obligatorisk kristendomsundervisning i grunnskolen

Verdi 1: Sterkt positiv

Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 19A: Volum Selvbestemt abort (Prosent)

%

Variabel 19B: Balans Selvbestemt abort

Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Variabel 20A: Volum Alkoholpolitikken bør liberaliseres

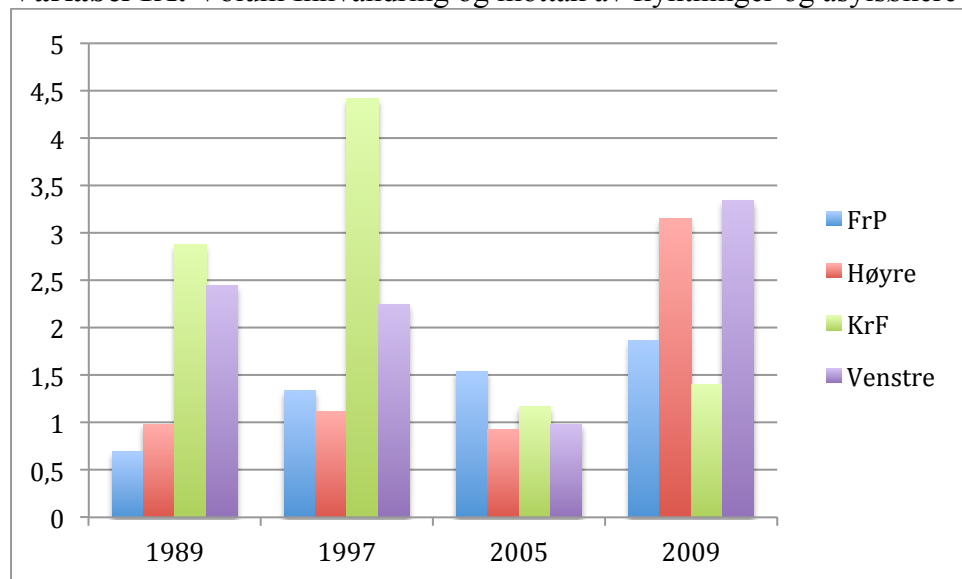
%

Variabel 20B: Balanse Alkoholpolitikken bør liberaliseres

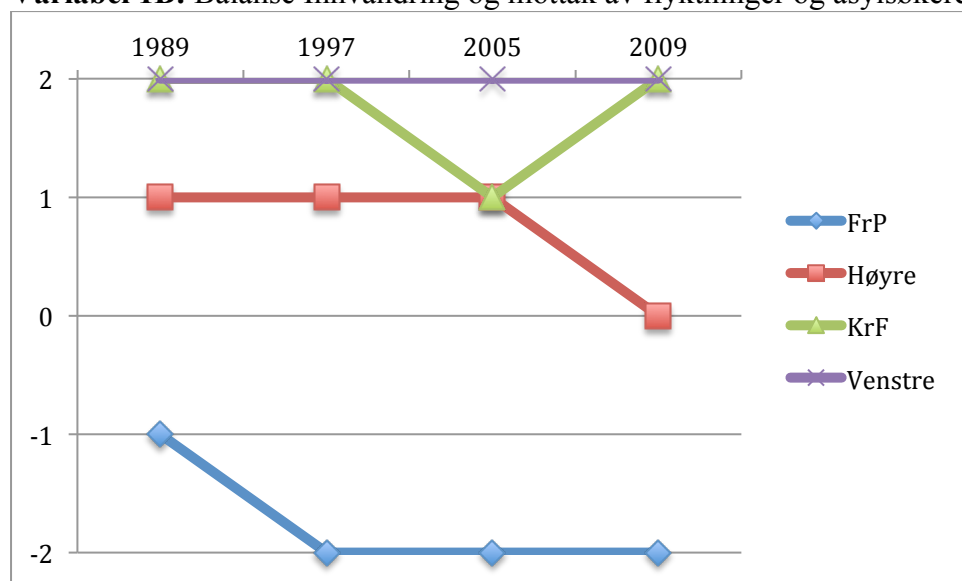
Verdi 1: Sterkt positiv
Verdi 2: Positiv
Verdi 3: Nøytral
Verdi 4: Negativ
Verdi 5: Sterkt negativ
Verdi 8: Uklart/lar seg ikke kode
Verdi 9: Missing

Vedlegg 2 – Grafisk fremstilling kvantitativ innholdsanalyse

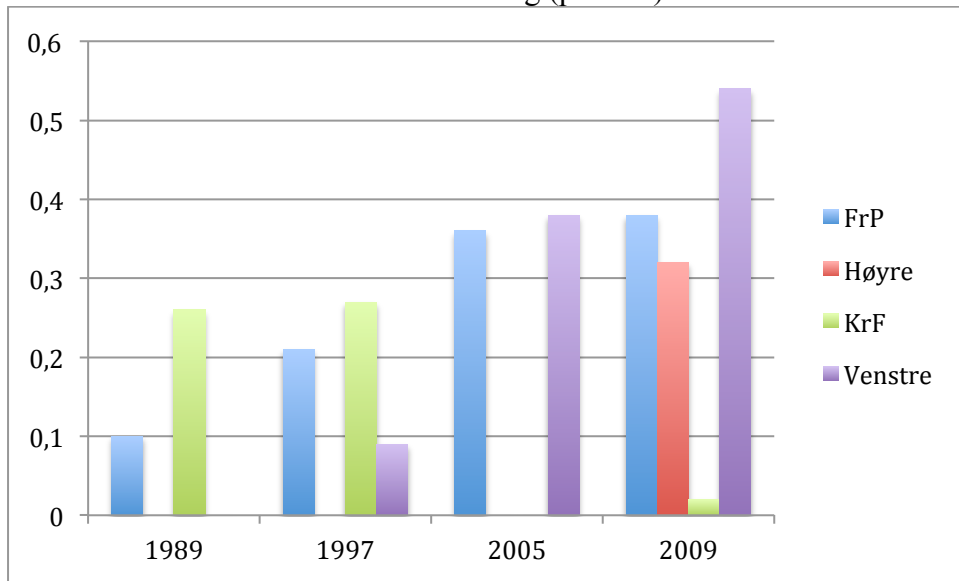
Variabel 1A: Volum Innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere (prosent)

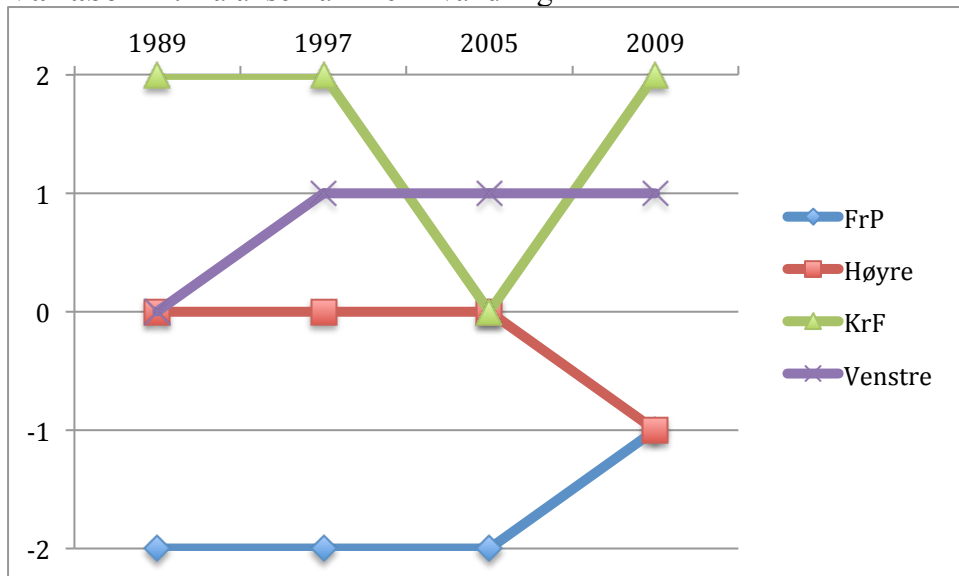
Variabel 1B: Balanse Innvandring og mottak av flyktninger og asylsøkere

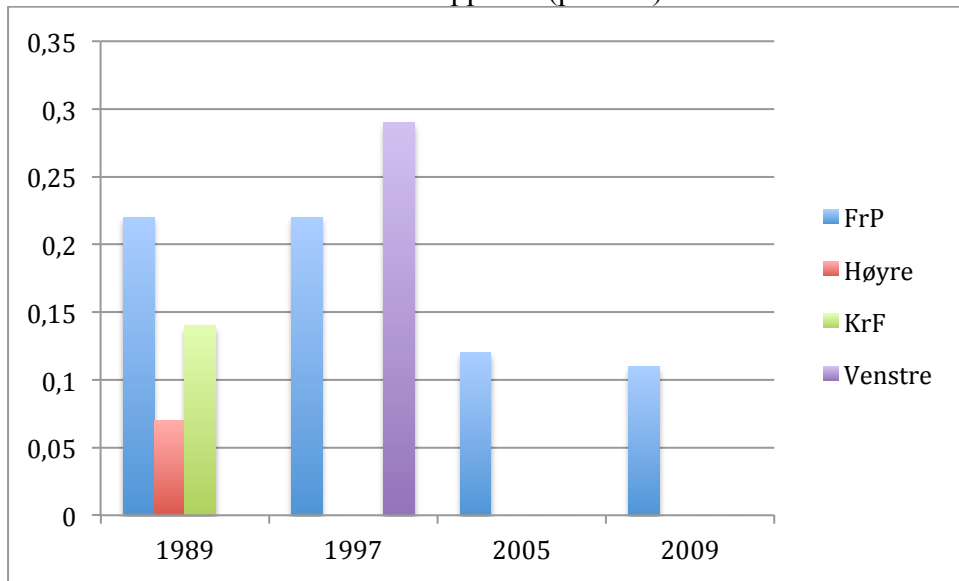
Variabel 2A: Volum Familieinnvandring (prosent)

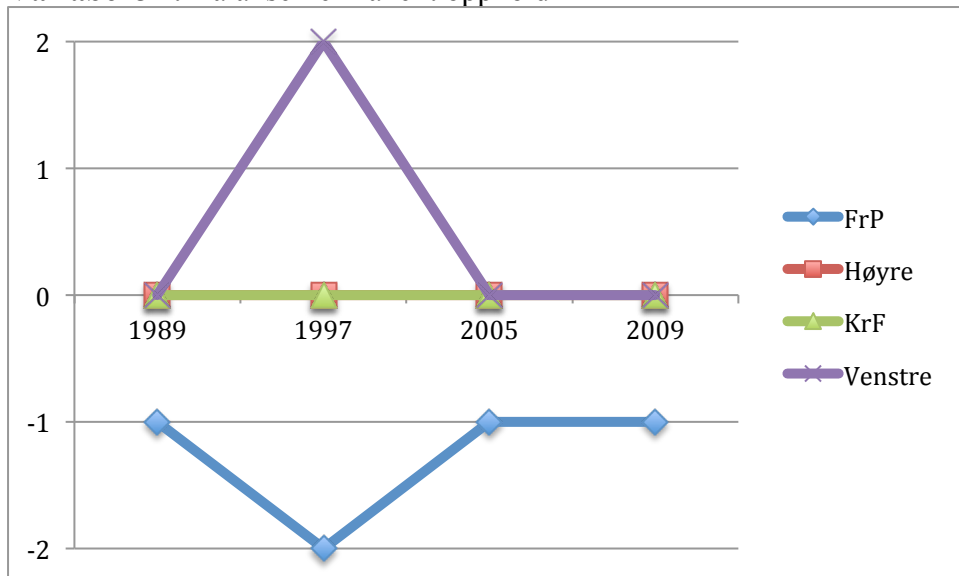
Variabel 2B: Balanse Familieinnvandring

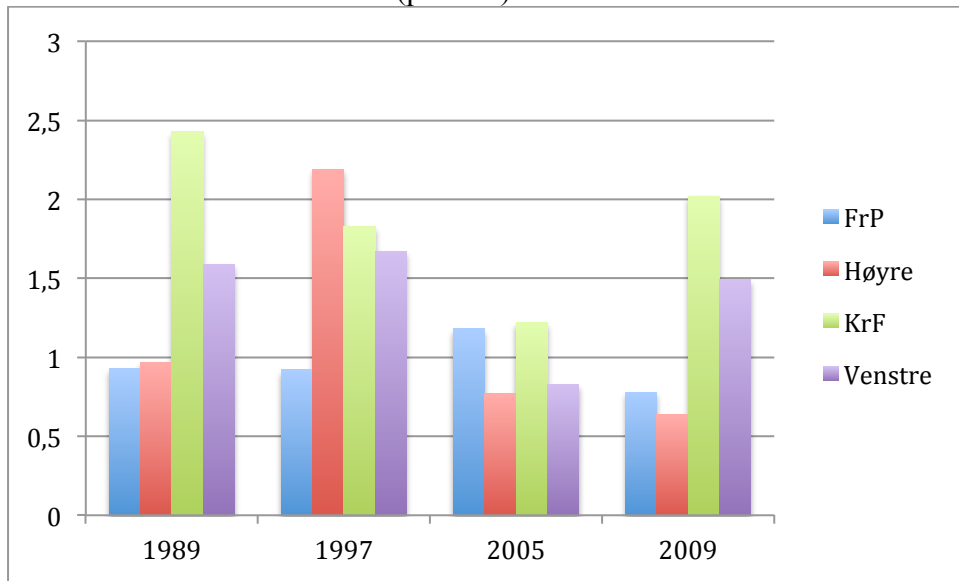
Variabel 3A: Volum Permanent opphold (prosent)

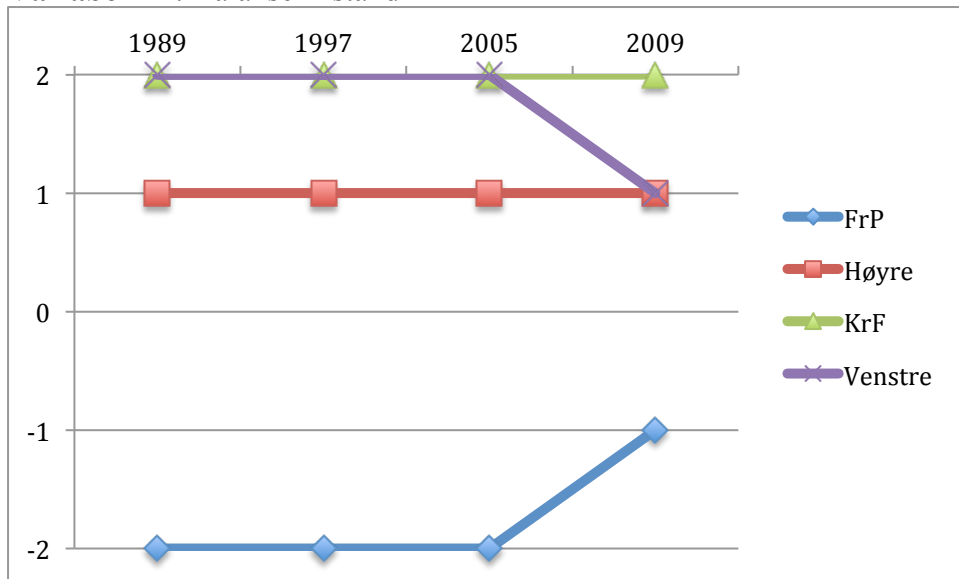
Variabel 3B: Balanse Permanent opphold

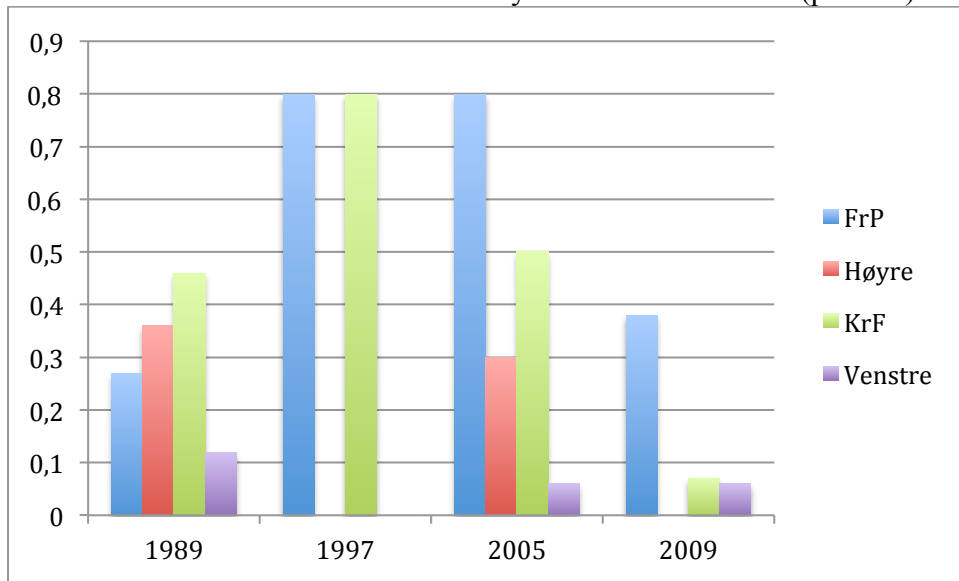
Variabel 4A: Volum Bistand (prosent)

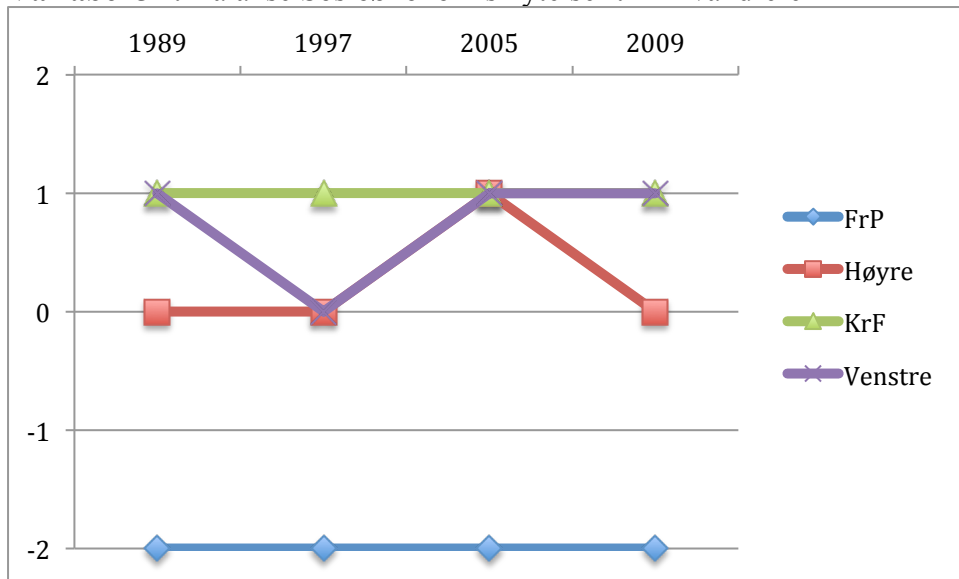
Variabel 4A: Balanse Bistand

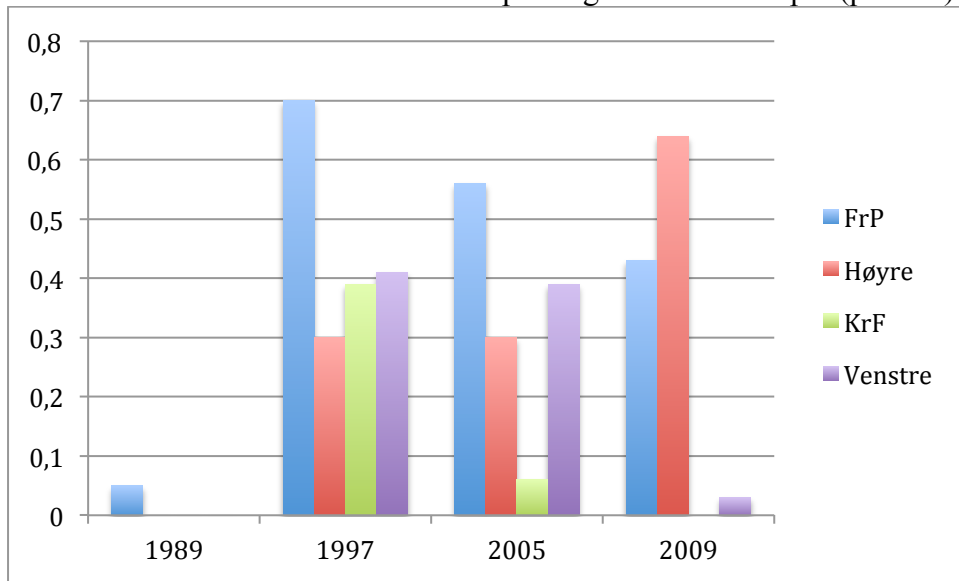
Variabel 5A: Volum Sosioøkonomisk ytelses til innvandrere (prosent)

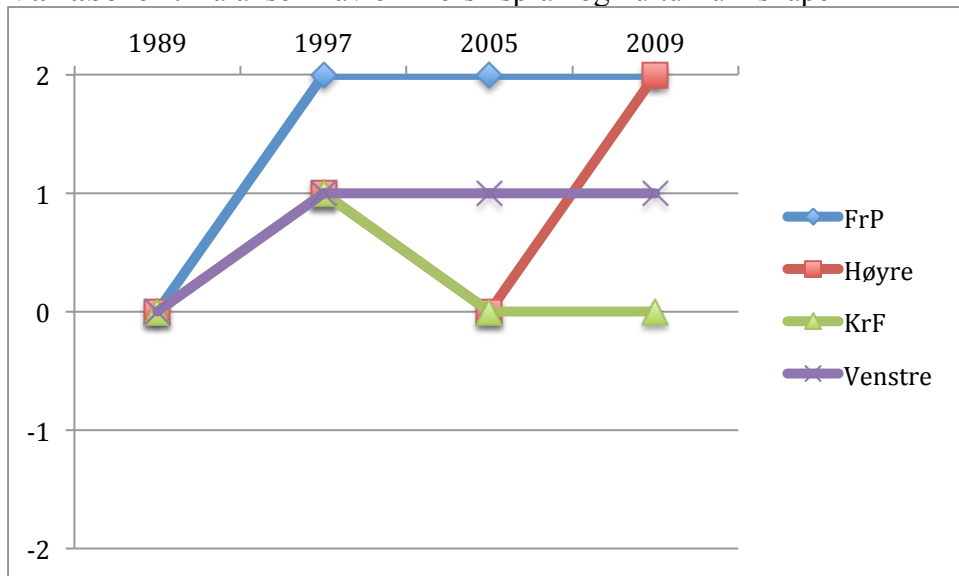
Variabel 5B: Balanse Sosioøkonomisk ytelses til innvandrere

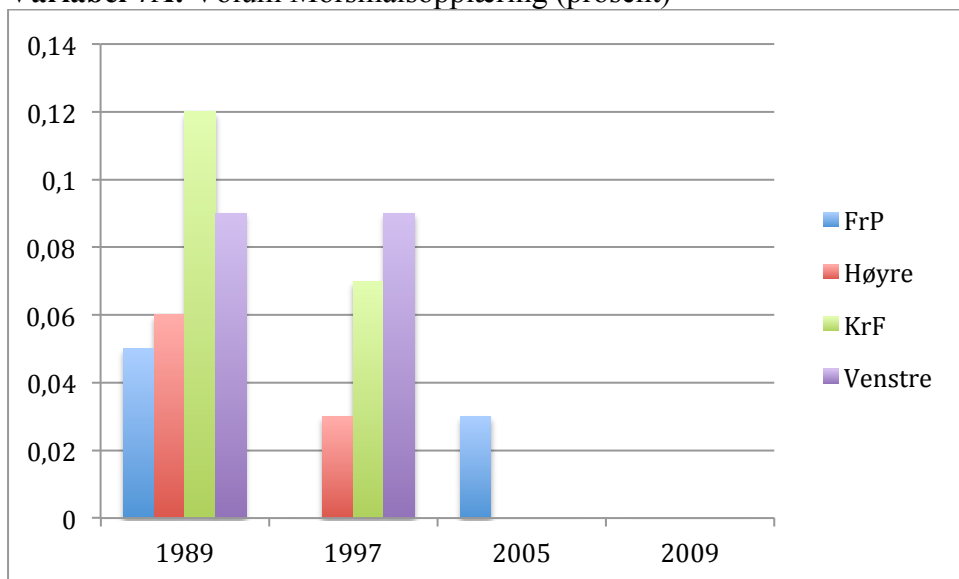
Variabel 6A: Volum Krav om norsk språk og kulturkunnskaper (prosent)

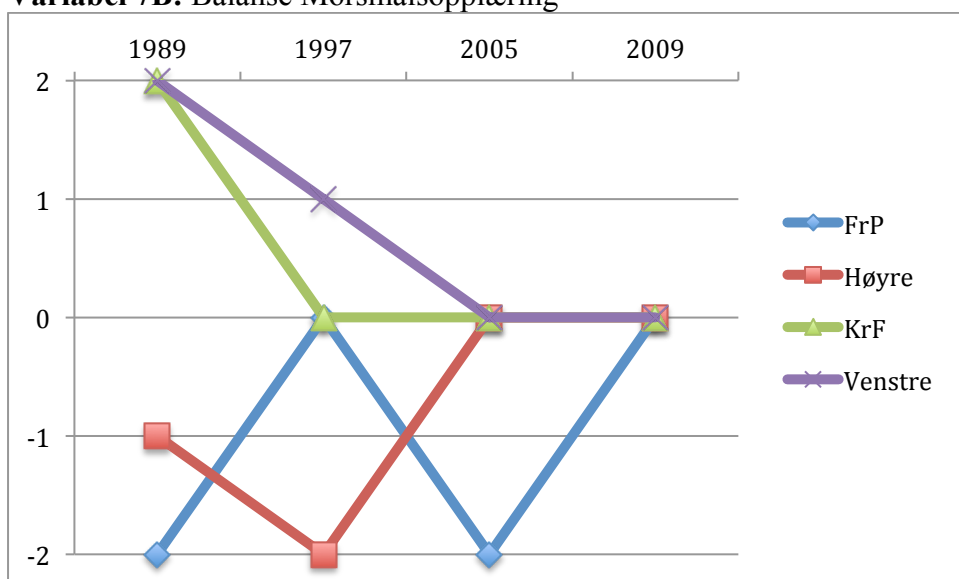
Variabel 6B: Balanse Krav om norsk språk og kulturkunnskaper

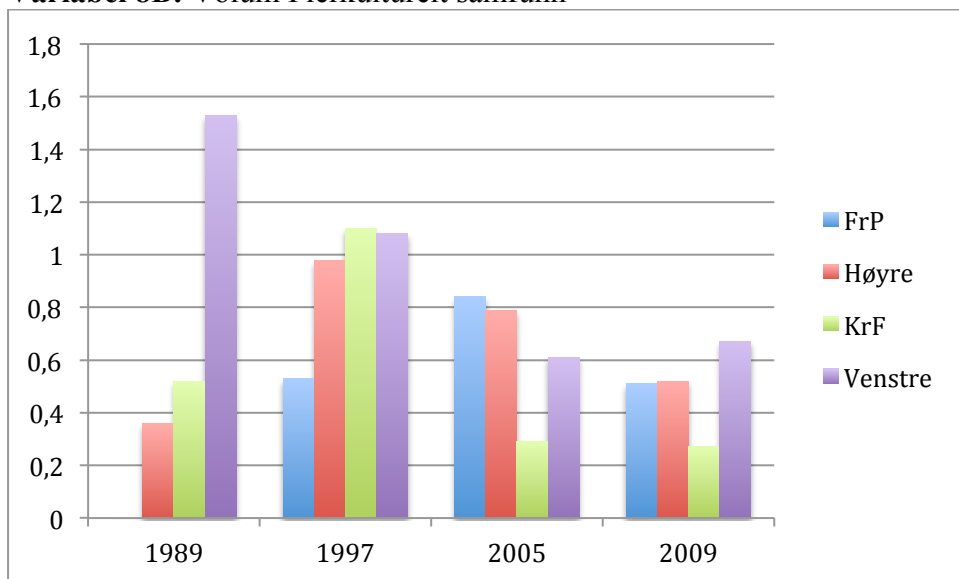
Variabel 7A: Volum Morsmålsopplæring (prosent)

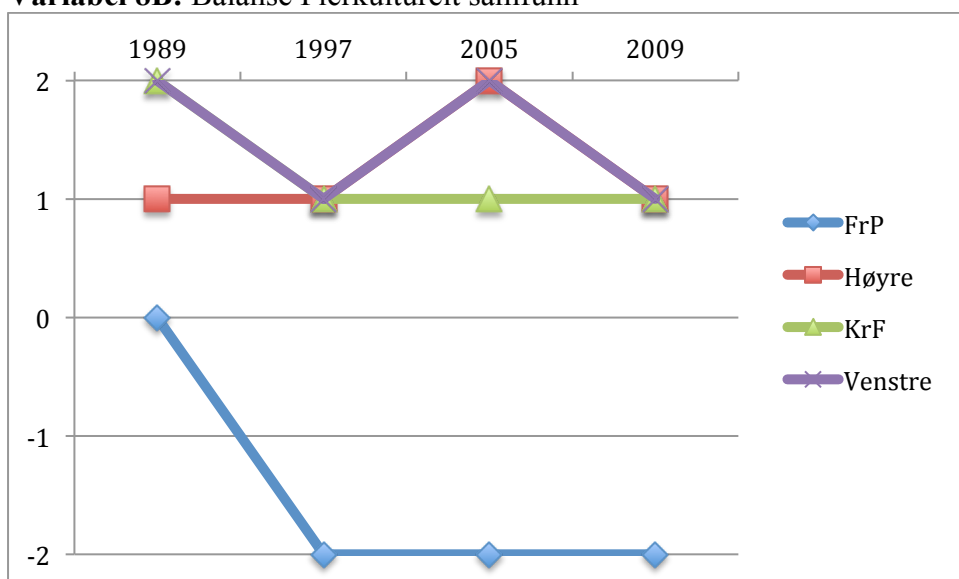
Variabel 7B: Balanse Morsmålsopplæring

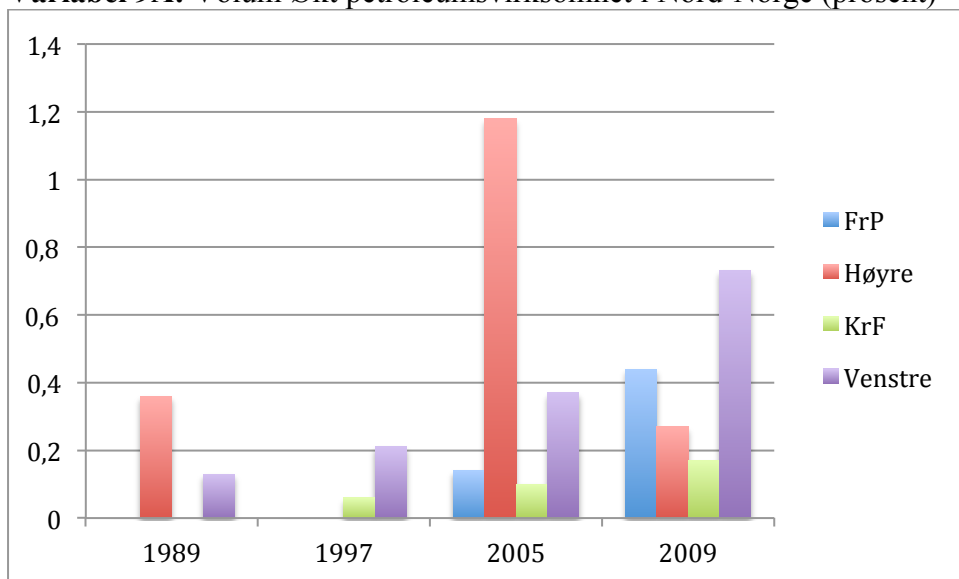
Variabel 8B: Volum Flerkulturelt samfunn

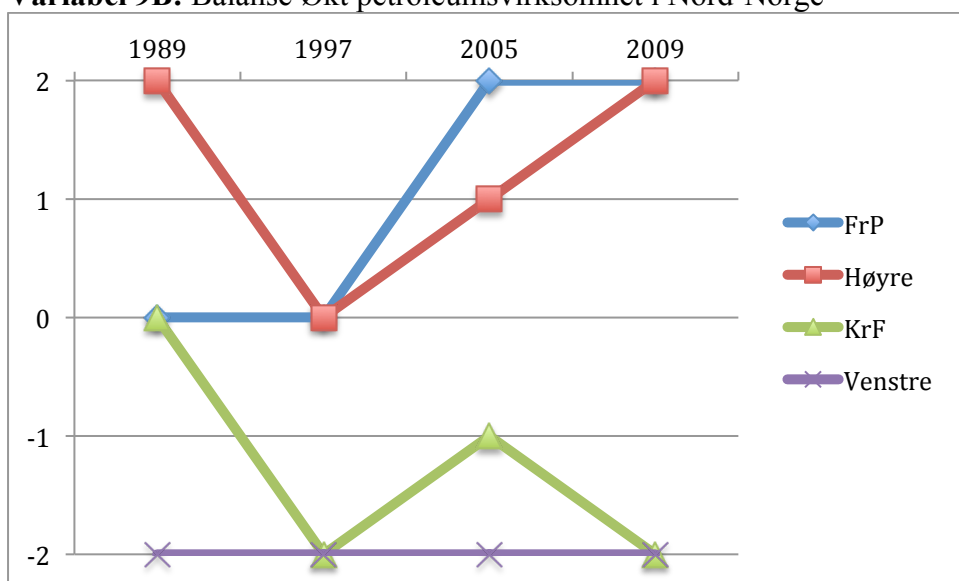
Variabel 8B: Balanse Flerkulturelt samfunn

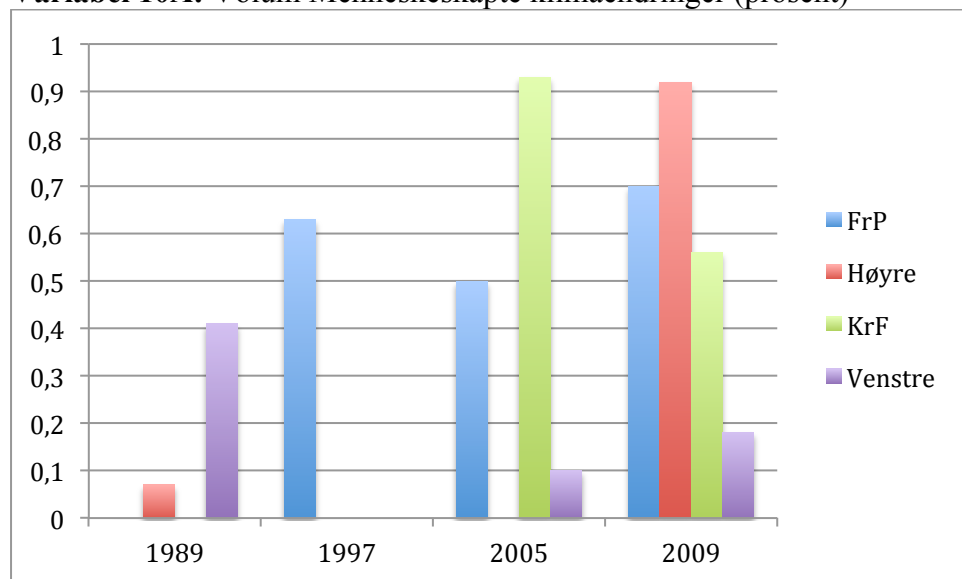
Variabel 9A: Volum Økt petroleumsvirksomhet i Nord-Norge (prosent)

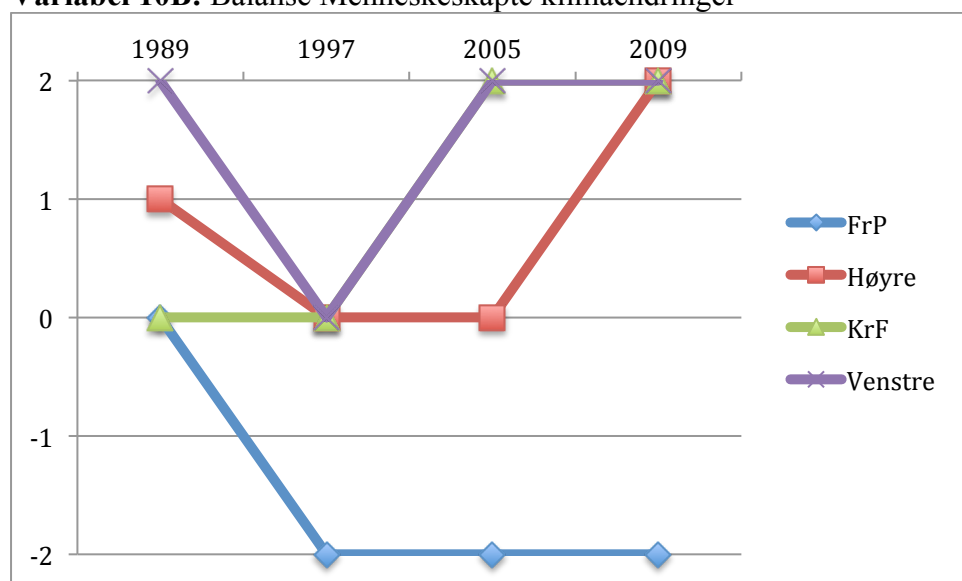
Variabel 9B: Balanse Økt petroleumsvirksomhet i Nord-Norge

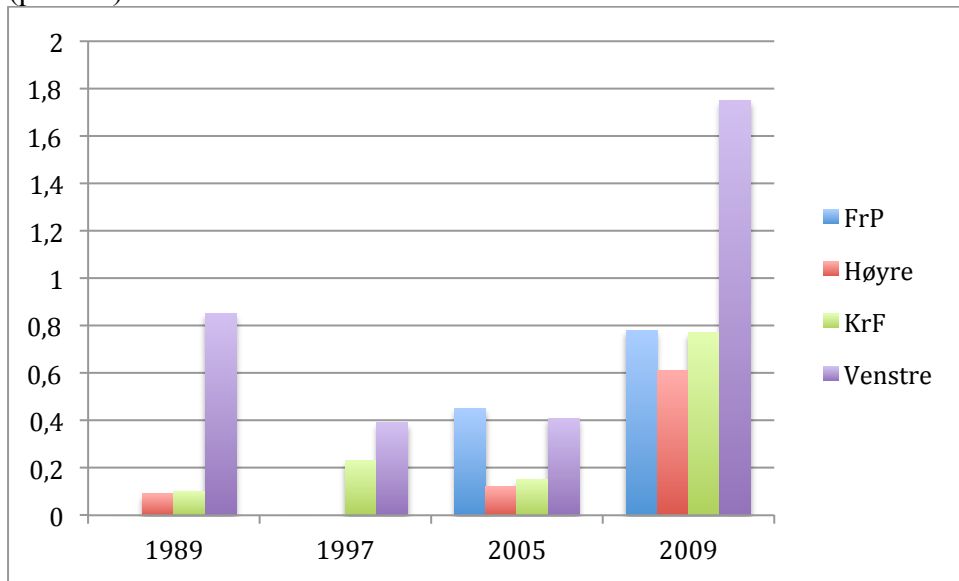
Variabel 10A: Volum Menneskeskapte klimaendringer (prosent)

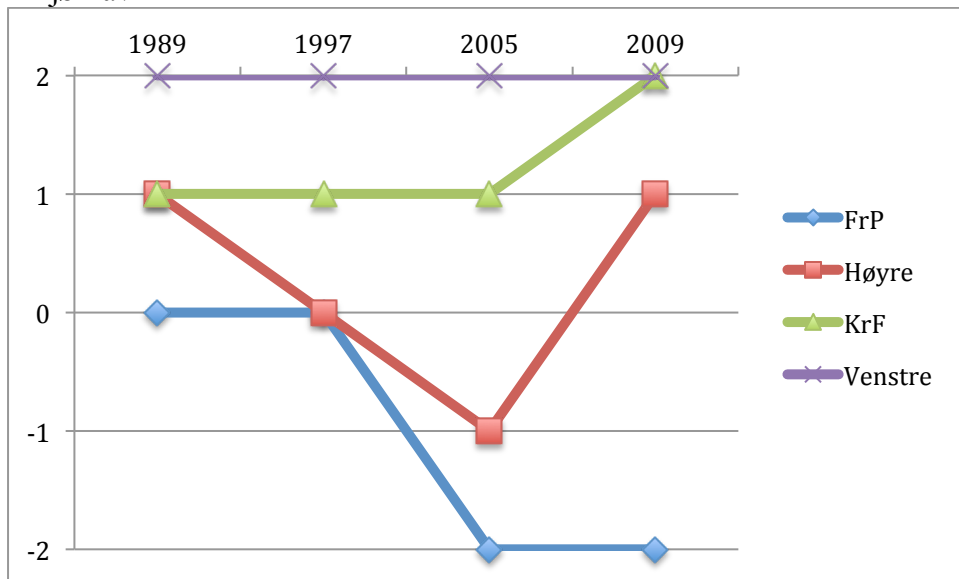
Variabel 10B: Balanse Menneskeskapte klimaendringer

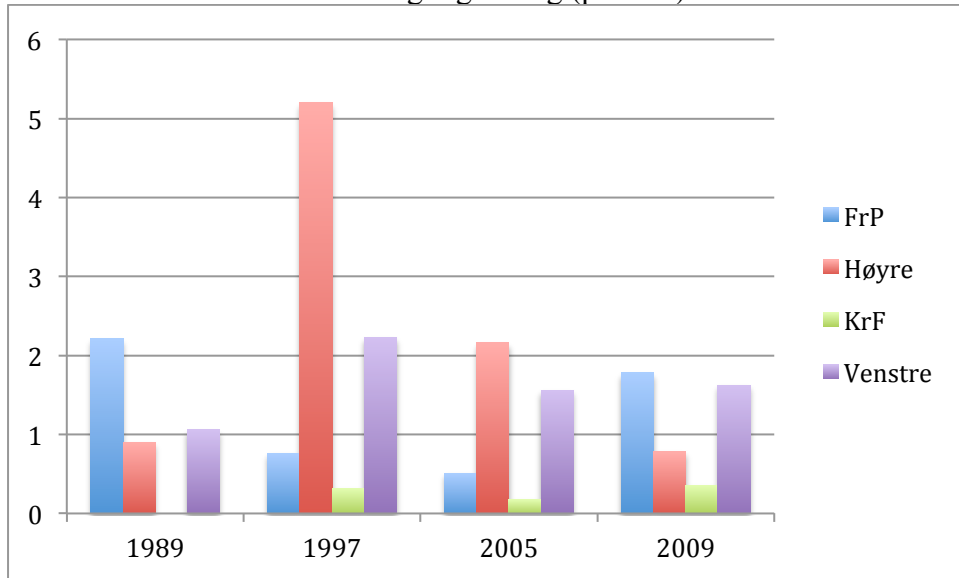
Variabel 11A: Volum Nasjonale reguleringer av CO2-utslipp og særnorske miljøkrav (prosent)

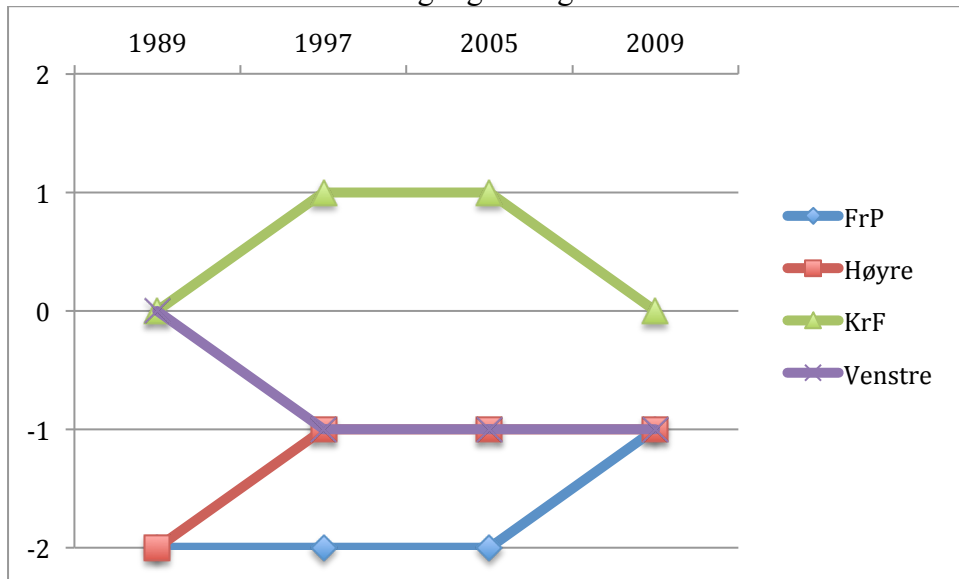
Variabel 11B: Balanse Nasjonale reguleringer av CO2-utslipp og særnorske miljøkrav

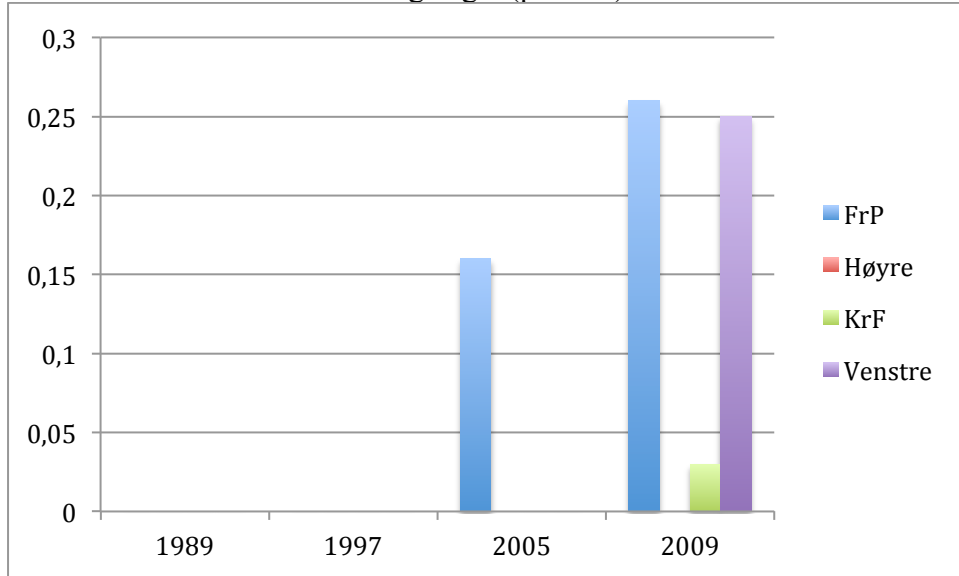
Variabel 12A: Volum Offentlig regulering (prosent)

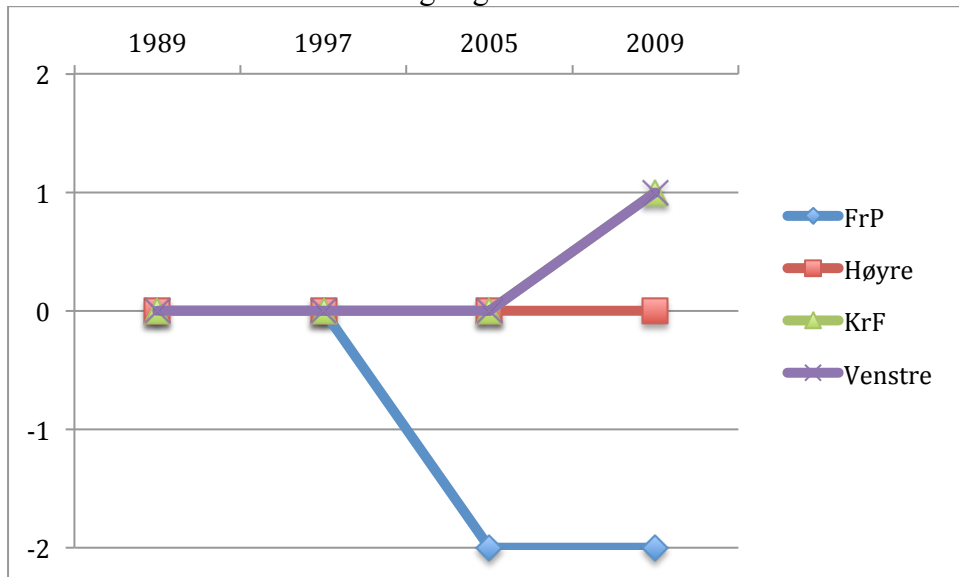
Variabel 12B: Balanse Offentlig regulering

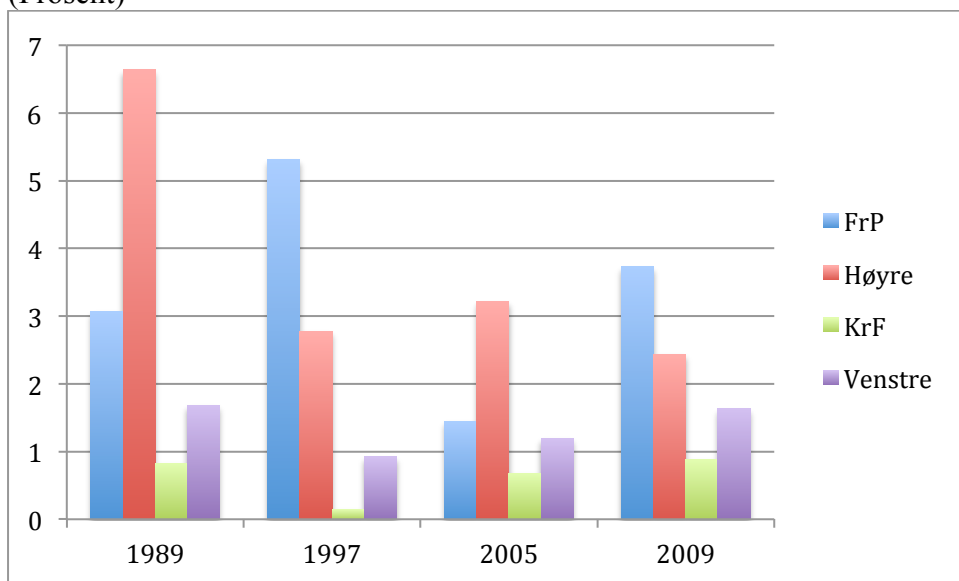
Variabel 13A: Volum Handlingsregel (prosent)

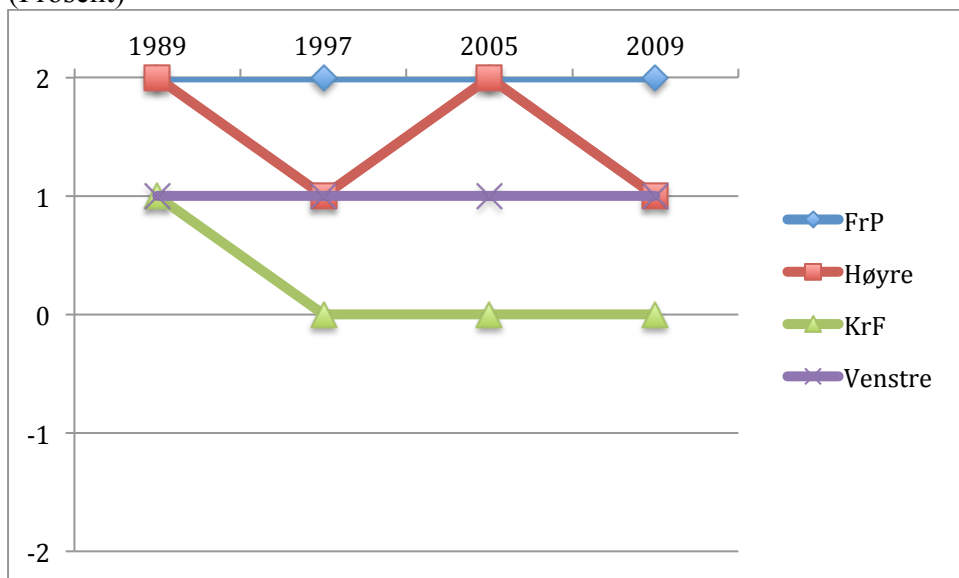
Variabel 13B: Balanse Handlingsregel

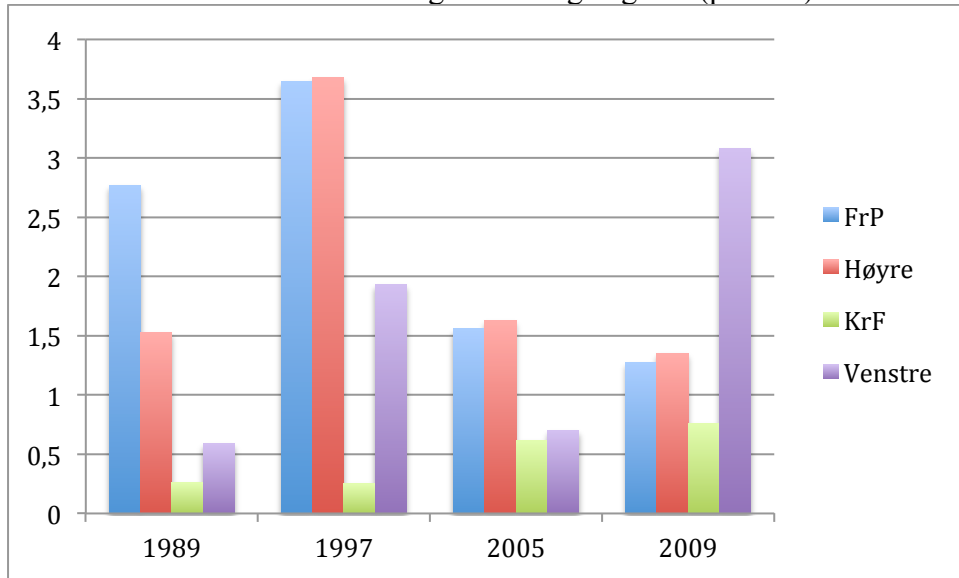
Variabel 14A: Volum Privatisering og konkurranseutsetting av offentlige tjenester (Prosent)

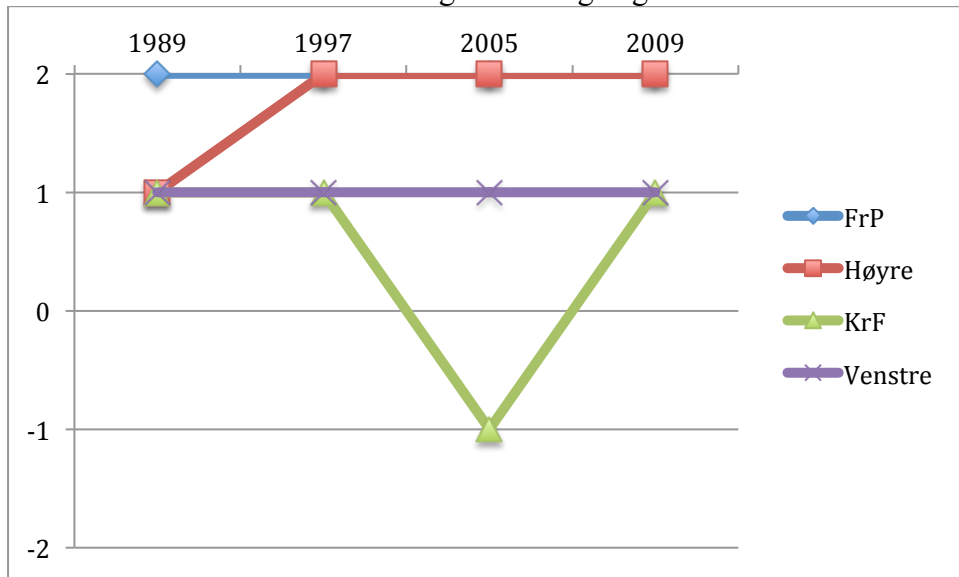
Variabel 14B: Balanse Privatisering og konkurranseutsetting av offentlige tjenester (Prosent)

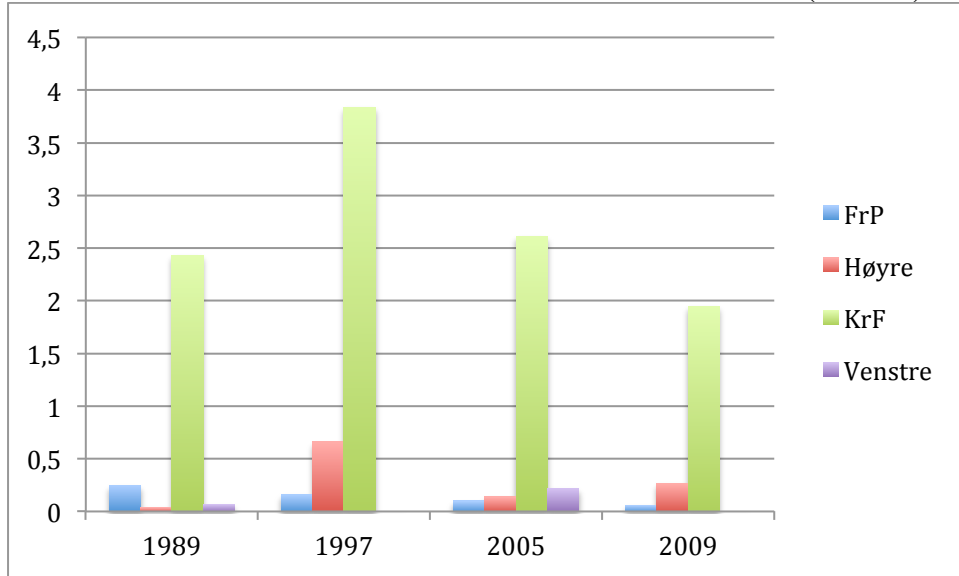
Variabel 15A: Volum Nedsetting Skatter og avgifter (prosent)

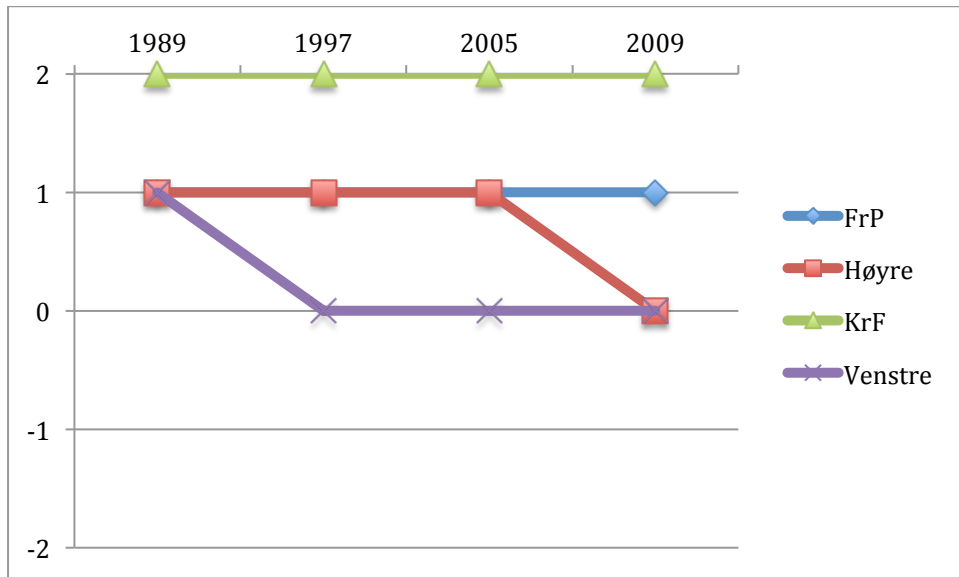
Variabel 15B: Balanse Nedsetting Skatter og avgifter

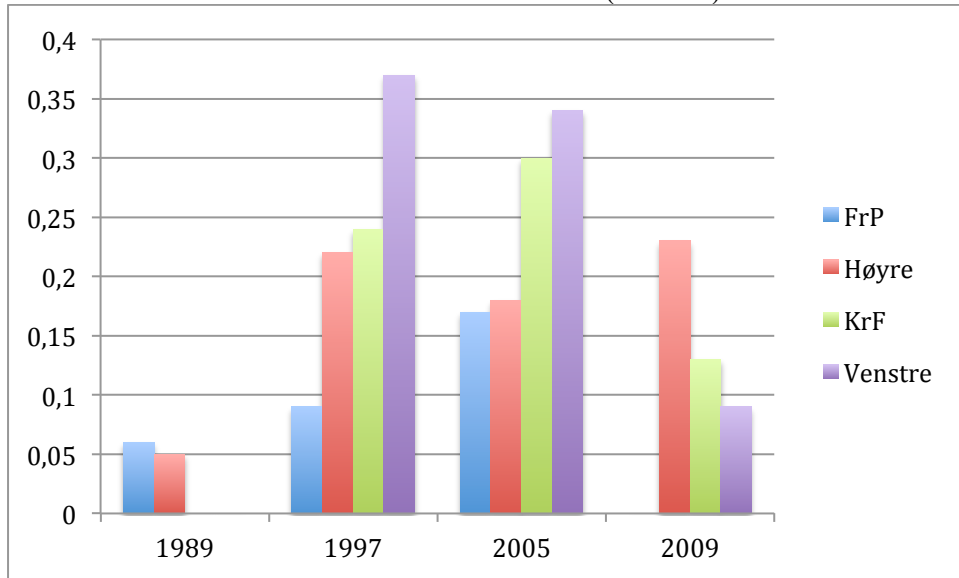
Variabel 16A: Volum Kristne verdier i det norske samfunnet (Prosent)

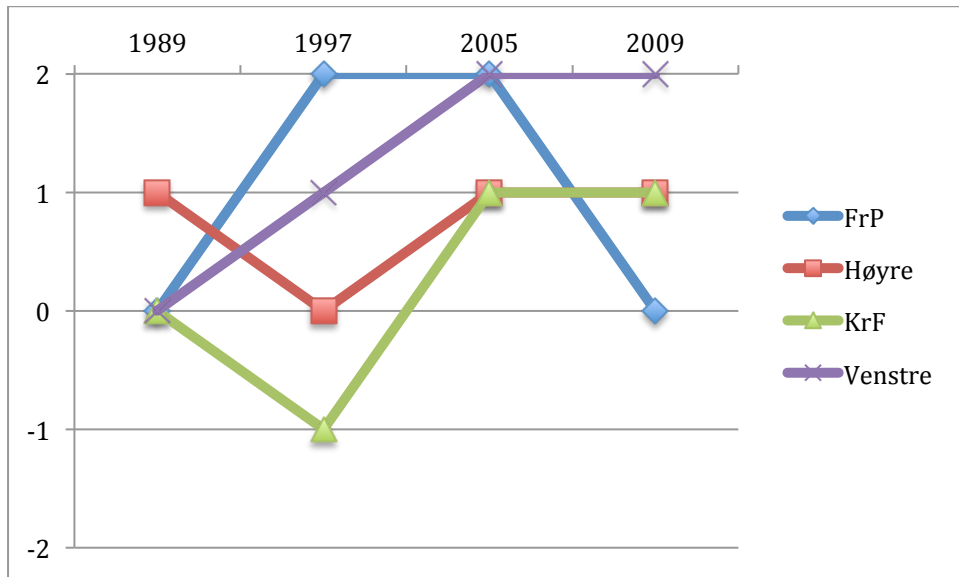
Variabel 16B: Balanse Kristne verdier i det norske samfunnet

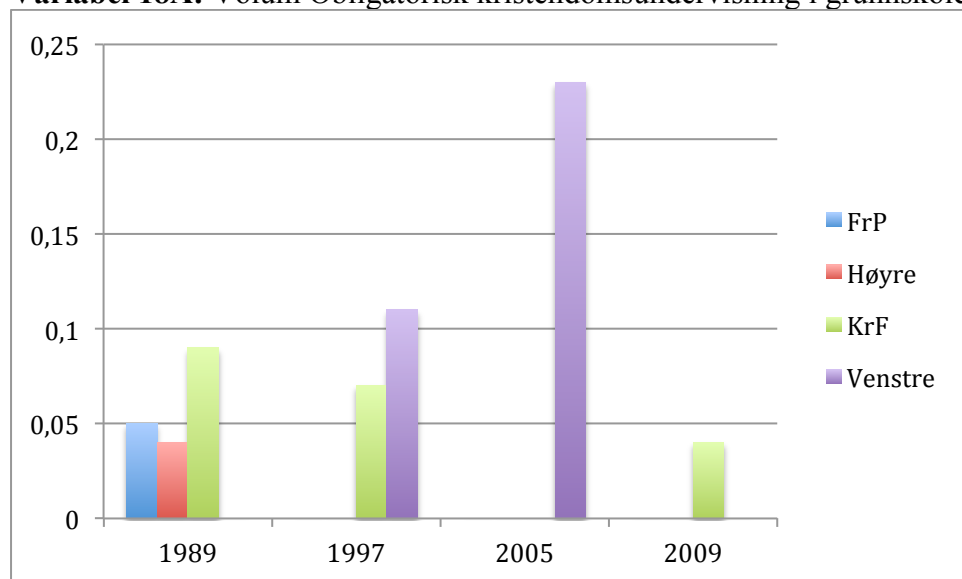
Variabel 17A: Volum Skille kirken fra staten (Prosent)

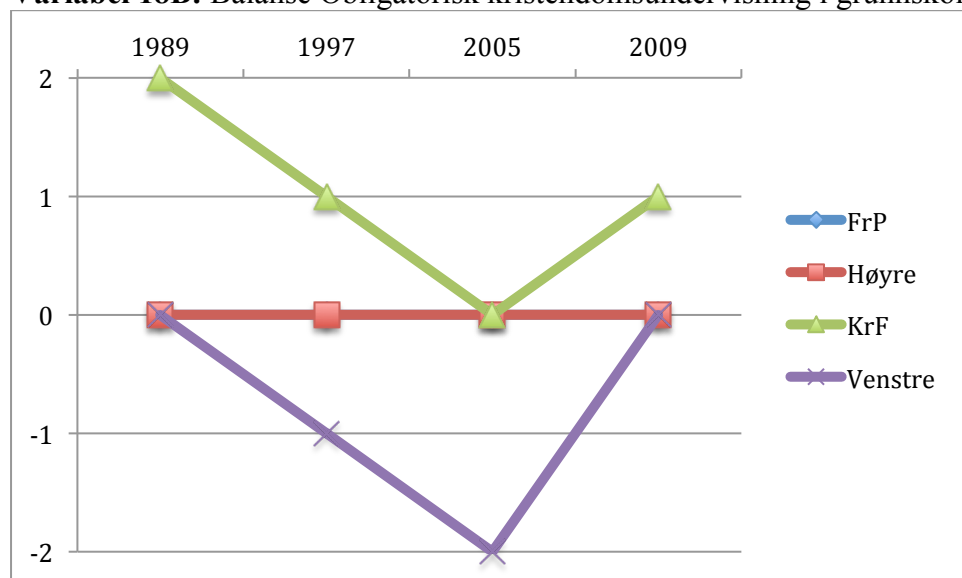
Variabel 17B: Balanse Skille kirken fra staten

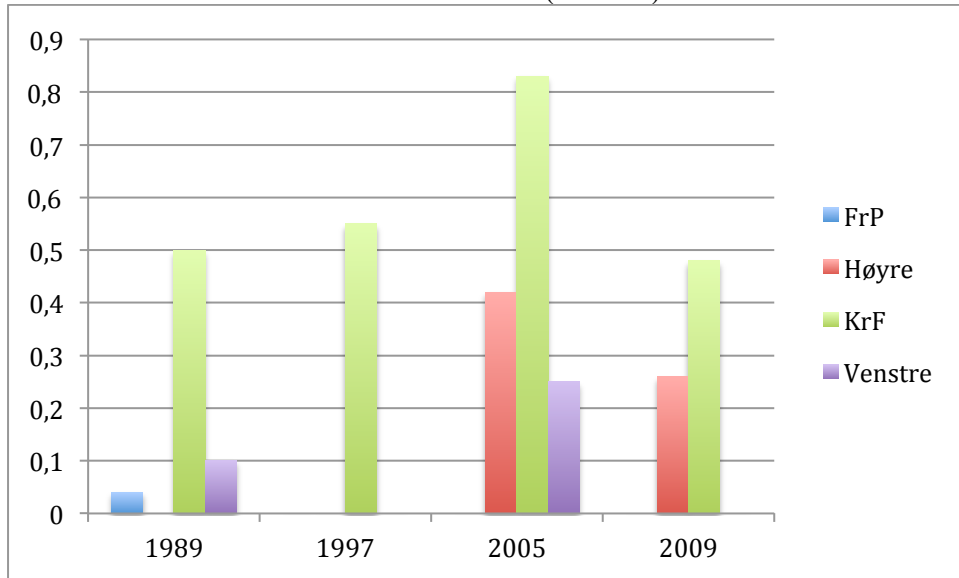
Variabel 18A: Volum Obligatorisk kristendomsundervisning i grunnskolen (Prosent)

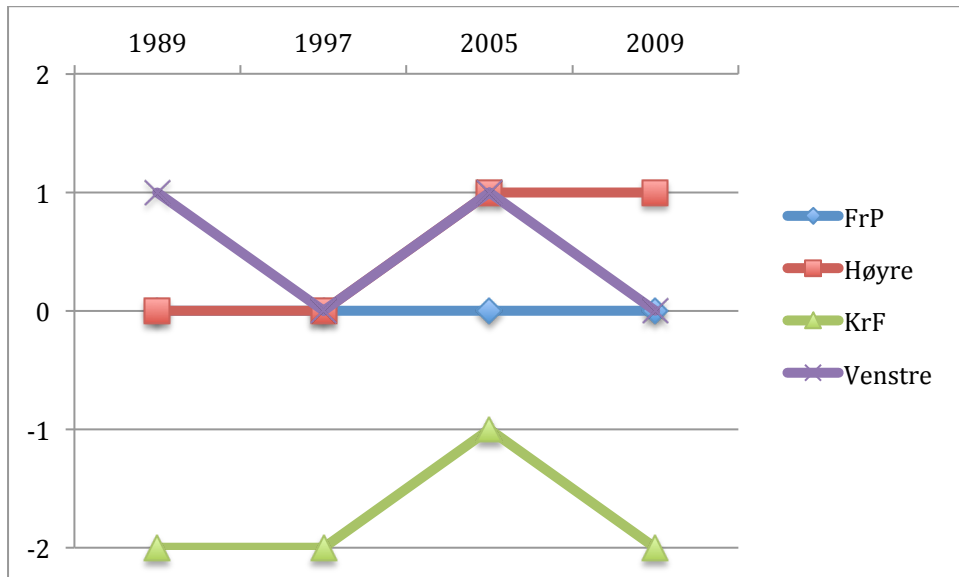
Variabel 18B: Balanse Obligatorisk kristendomsundervisning i grunnskolen

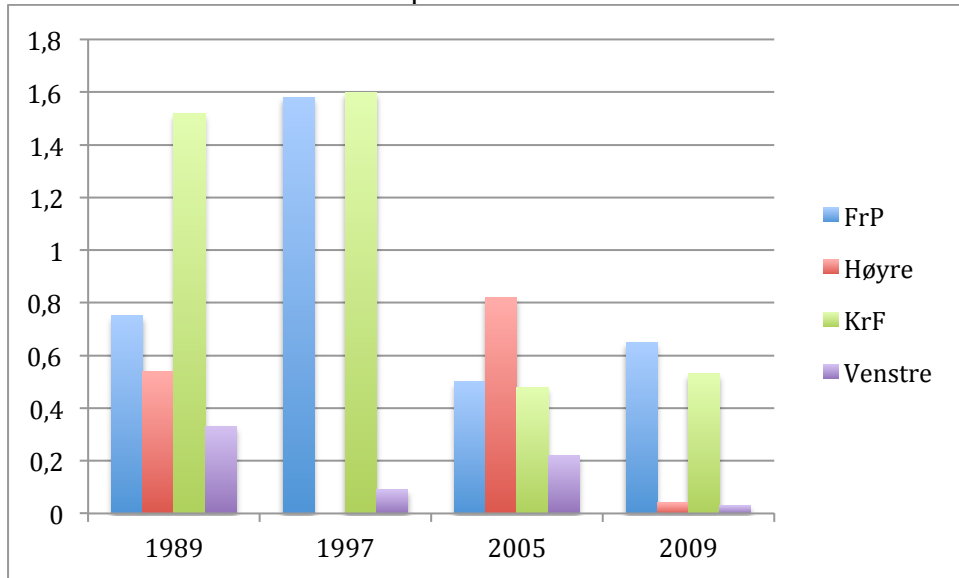
Variabel 19A: Volum Selvbestemt abort (Prosent)

Variabel 19B: Balanse Selvbestemt abort

Variabel 20A: Volum Alkoholpolitikken bør liberaliseres

Variabel 20B: Balanse Alkoholpolitikken bør liberaliseres

